

ABBAS SIHHƏT

АРХИВ

MUNTƏXƏVAT

594.3-1

5-68

AZƏRNƏ3R

Бақл — 1928

1928

248

АРХИВ

МУНТӘХӘВАТ

(On dokkyzıncy әsr Azərbaycan әдәbijjatından)

11201
ГОСУД. БИБЛИОТЕКА

Азәрбајҹан Республикасы
Dövlət Mədəniyyət və Sənət Nazirliyi
5874

АЗӘРНӘБР

Вақт.—1928

02484

A Z Ə R N Ə 3 R
mətbəəsində basılıdır.

OKYCYLARIMA

Ej möhtərəm kare'lərim! Topladığım by əz'ar,
Hər urəqdən çıxan bütün ixtijarsız fərjaddyr.
Mə'tərifəm ifadəcə onda pəq çək noksan var
Divanəliq asarıdyr məs'yullykdən azaddyr.
Zira qonlym həvəslərin pəncəsində zəbyndyr,
Kyrtarmaram nə etməli? Bir çarəsiz cunyndyr:
Əvət sojyk bir əsərdur, məmnyn etməz heç qəsi,
Sojyklykdən ancak mənim xatırlımı, jandırlır.
Təkynmadan sızılıtlı, çıxan həzin naləsi,
Əldən duzmuz bir «Sınlık saz» oldygyndy andırlır.
Duzunduqca mən zə'rimin sojyklygyn qizlicə,
Çək aqlaram, odly, janar urəq ilə hər qecə.
Aqlım çatmaz, zəhnim jətməz, ryhym fərjad koparar,
Vicdanımı, əzər iqən ən dehzətli həkajık;
Yjky qərmuz bir lalam mən, aləm ənli bütün qar,
Səjləməqdən mən acizəm, dinləməqdən xəljık*)
Mən saqitliq bacarmaram, jək xaric əz imqandyr,
Məgzimdəqi cunyn daql, çyn bir janar vylkandyr.

Tərcüməji halım və ja hololo

Ezək zənciri kırıldı jol açıl,
Ej yzaklar Hololo qəldi kaçıl.
Od saçır agzı, vucydy alıdır.
Od dytyr qim ona bir dəm janaadır;
Məgzı bir saikə, bir vylkandyr
Qonly mizan, əməli xusrandyr.
Yçyrymlar, kajalar məsqənidur,
Kanlı mudhiiz kökylər mə'mənidur.

*) Mən qunq xab didəvu-aləm təmam qər
Mən acizəm zi quftəni xəlk əz zənidənəs.

Daldıgı, fıqri dərın dərjalar,
 Duəduqu eəki çətin sevdalar,
 Kəlbı kan,halı, jaman, xanə xərab,
 Qəz jazı içdiqi sy, baqrı qəbab
 Satdıgı, cinsi bəjuq niyyətler;
 Aldıgı nəf'i, fəna təhmətlər.
 Fıqri ali, bədəni xar zəlil;
 Adi Sihhatqən, özu xəstə, əlif.
 Kanlı əllərlə tıkanmış nəfəsi.
 Baqrılr çukmajır amma qi, səsi.
 Çırpınlır bəlgə kytarsın özunu,
 Dinləjənlər eədərlər sözünü:
 Zinə çəqsəz də dirijqən ətimi,
 Atmaram mən vətəni—millətimi.
 Məsləqim tərçimeji-halımıdır,
 Lutfi-hək gajeji-amalımydır.

Zair

Dəhrin fəna mubarəzəqahi—həjatına,
 Həqmi-kəza əlilə atılmışdı bir səbi.
 Sıgmaşqan aləm, adəm onyn qajinatına,
 Tiflanə mələbəjdi hənyz umdə mətləbi.
 Zə'rın pərisi ziri-cənahi-umidina
 Laqin haman jetimi alıb, verdi tərbijət.
 Məqtym olan xəzajini-həkkin qilidina,
 Ol tifi məhrəm etməq ilə kıldı mərhəmət.
 Təkdım etdi sonra ona bir əlavli saz,
 İlham kuvvəsilə okytdyrdy zairi.
 Kəlbilə, telləri sazının etdi ehtizaz,
 Eək atəzilə jandı uryky, məzairi.
 Sevdirdi b'r ilahəji-husunun camalını
 Oldykda tiri-gəməzə ilə sinəsi ziqaf,
 Zair də öz nətəjic hüsni-xəjalını
 Hər dəm jazıb da sevdinqinə ejlər ittihaz.
 Lahyta mun'ətfidur onyn kəlbü-didəsi,
 Hər qəsdən artıcaq qərüb ejlər həm ehtisas.
 Əlvahi-asimani iqən hər nəzidəsi,
 Divanə zənn edir ony laqin avam nas.

Bəjani—hal

Qeçmişdə suxənvərāni-aqah
 Olmyz nudəmajı-məclisi-zah
 Əz'arın edən zaman kiraət,
 Zairlər alıb maaşu-xəl'ət
 Bahir sözünə bəvəfk dilxahı,
 Almışlar əkəlli barəqəllah*)
 Zimdi dəjizib butun kərinə,
 Almazlar ony bir afərinə.
 Təqfir olynır by əsri-hazır
 Hər qim qi, ola ədibu-zair.

Zair və zə'r pərisi

Səfəli bir majlis əkzami... Qünəzin gurybyndan bir az sonra, saf və laəivərđi qəz uzundə yəalan ajın ajdınlıgı, səssiz və qəzəl kokyly bir məzənin qələqəli ağacları arasından suzulanəq, jazıl çəmənlərin və jakında akan syjyn uzunu ısklandırlır. Syja jakın bir jerdə zair jalınız otyryb, ajdınlıgı və təbiətdəqi qəzəlliqi sejr edərqən, birdən-birə kalkıb dejir:

İllər, ajlar qəzirəm bəz bəşyna biqarə,
 Laəbali jazajız etdi mənə avarə.
 By qəzəl mənəzərinin sejrinə dalmakdan isə,
 Təq və tənha by çəmənzarda kalmakdan isə,
 Dəha xəədyr qədib öz dərdimə dərman etsəm,
 Gəmi-fərdam, duşunsəm, ona saman etsəm.

Ajaga dyryb qetməq istədiqdə, ıldırın tərəkələri qibi səslər eədib, ətrafdaqlar zairin nəzərində titrər və əlvah pərizan olyr. By əsnada jakınındaqı, yəa dağın təpəsində qəzəl bir kiz syrətində nyranı bir qələqə zahir olyr. Əlindəqi santyr dejilən mysiki aləti ilə zairə xitabən:

Zairim! Sejr elə ətrafı, təbiət nə qəzəl,
 Bak mənəim husnumə, inşad elə bir dadlı gəzəl:

Qələqə zairə jakınlaşarak əlindəqi mysiki alətini təkdım edib dejir:

Al by santyrymy çal, qəldi bahar əjjamı,
 Nəgmə əjjamı, mej əjjamı, xymar əjjamı.

*) Səxəji-huzurqani-İran zəmlin,
 Dyta barəqəllahu, jeq afərin.

Əp zirin ləblərimi, qyzeji-əbryları, -
Sırma qejsyları, nəqisi-cadyları, .
Vəcdə qəl, nəgməsərə olмага agaz edəlim
Qəl bərabər yçaltım, qəjlərə pərvaz edəlim.

3air

Sevqilim, ezku-həvəsdən daha mən bizaram,
İndi bir başka dilarama pərəstiqaram,
Urəqimdə daha jök gonça dodaklar dərdi,
Vardyr ev dərdi, kadın dərdi, yzaklar dərdi.
Biri əqməq, biri başmak, biri paltar diləjir
Verdiqi kərzi də hər qun də tələbqar diləjir.
Mən by halətlə nasıl bir də olym kafijəsənc
Qet bir asyda adam tap, daha vermə mənə rənc.
Atmısam mən həvəsi, ezki, dəxi dilbəri də,
Səni də, zə'ri də, ilhamı, da, dəftərləri də.

3e'r pərisi

Bəs a nəqor! Sənə bax əjlədiqim təb', hunər?

3air

Səndən ol bərədə çök razı idim joksa məqər?
Təb'i-zə'ri mənə verdiqdə həvəsnaq etdim,
Husnə məglyb edərəq, qonlymy gəmmaq etdim,
Qərməjəjdım səni mən, duzmənə qam olmaz idim.
Yjmasajdı, mənə mənfyri-əvam olmaz idim.
Mən də bir tacir olyb toplar idim simu-zəri,
Xalkca varlıgımın onda olyrdy dəjəri.
Əlduqum vakt verərlərdi mənimçun ehsan,
Xalk soylərdi: əcəb adəm idi haci filan.
Ja qi, bir molla olyb sojmaga məxlykatı,
Xahijə-nəkdə zərli əjlər idim ajatı;
Mənə tə'zim edərəq soylər idi xas, əvam,
Hamiji-zər'i-mubin, nasiri-dini-islam.
Zulfunə laqin o qundən qi, əsir oldym mən,
İzə bak, muflisu-məhtac, fəkir oldym mən.
Daha jökdyr həvəsim nəgmələrə, əz'arə,
Jök bylardan əbədən dərdimə olmaz çarə.
Sənə dildədə olandan bəri bədbaxt oldym,
Taj tyzym içrə sijəh ryz, sijəh rəxt oldym.

3e'r pərisi

Hansı, tale'dur a nəqor əy fəna dunjada
Sənə mən verdiqimə fəjik ola mə'nada?
Mə'nəvi durlu məzijjət sənə in'am etdim,
Munqəsir xatirini məhbiti-ijham etdim.
Mən kytardım səni suflanı əzijjətlərdən,
Mustəfiz etmədəjəm qəjdəqi ne'mətlərdən.
Muktədirsən ycalıb əzə kədər qetməqdə də,
Cənnəti, həm də cəhənnəmləri sejr etməqdə də.
Olmıyam həmdəmi-ryh istədiqin vakt sənə
Sən dejrirsən qi, kılıb verməmişəm baxt sənə?

3air

Bəli! Sən saldı, əzizim by jaman hala mənə,
Həsət etdin paraja, izzətəu-ikbala mənə.
Tifli-nabalig iqən məqtəbə etdiqdə davam,
Sən təcəlli eləjib kəlbimə etdin ilham.
Əvvəl asan qərunurqən qəzumə dərsi-hesab.
Birər əkrəb olyb ərkam mənə verdi əzab.
Sonra qundən-qunə divanəsər etdin mənə sən,
Məqtəbimdən sojydyb dərbədər etdin mənə sən.
Dərsi, bəhsi byrakı, b, zə'rə həvəsqaq oldym,
Hərzəqər, əziki-əyridə və biar oldym.
Qeçdi əjjami zəbabım jənə sən çəqmədin əl,
El, ylys, tə'nəmə rəgmən okydym nəgmə, gözəl.
Hansı, bir qəsbə japtədim qi, jar olsyn tale
Sən çikib karzıma hər təhzədə oldyn mane'
Koca bir millətin amalına kəlbimdə məqan
Verib, etdin mənə azarqəsu-bəri-qıran
Sənə məftyn olarək əmrimə təklif etdim,
Hər fəna izdə müsəlmanları, tənkid etdim.
Təlxqam etdi gərəz əhlini zirin suxənim,
Qəqdə qet-qəqdə bədxahlarım artdı mənəni
Bir zaman çikmadıgından dili-nəzadımdan
Dəjdulər, sojdulər əl çəqmədim iradəmdən.
Qərmub islah əsəri syrəti-halında mənəm,
Duzmən oldy mənə axırda əjalım da mənəm,
İndi xejrim nədə isə ony dərq əjləmişəm,
Hajdı javrım daha zairliqi tərq əjləmişəm.

Zairim! gəm jemə-alati-cəhan fanidur,
 Cavidani jazajı, ləzzəti-ryhanidur.
 Sən muqafatın, insanlığa xidmətdə ara,
 Əbədi zevki, təsəllini həkikətdə ara.
 Qələbəyə aldanarak sevmə səfa aləmini,
 Juqsəl ulvijətə, sejr ejlə səfa aləmini,
 Aləmin fəni küjydatın, pəbənd olma!
 Zəhmətindən ytan, b ejsinə xursənd olma!
 Yıma alçaklara, sən fəiri-ulvijjətsən,
 Kaç əsarətdən əqər əziki-hurrijjətsən.
 Sən qərəq rahi-həkikətdə cahandan qeçəsən,
 Xanəmandan qeçəsən, bəz ilə candan qeçəsən,
 Zair öldür qi, həkikətlərə dildədə ola
 Zairin fiqri, xəjəli qərəq azadə ola.
 Qəl mənimlə aparım evci-səməvətə səni,
 Orada najil edim durlu fujyzata səni.
 Orada qonlyn ələjkdən olыр varəstə,
 Sənə təkdir edər əfvaci-mələq quldəstə.
 Orada hyri, pərilərlə edərsən xəndə,
 Baxt, jarlıkda jazarsan əbədi fərxəndə

Zair

Ej əzizi dilu-can, ej fərəhi-kalbi-məly!
 Edərəm iztə by təqlifini suqranla kəbyl.
 Təbətəm indi sənə, nəəyə aparsan qədərəm,
 Nasıl ilham edəsən, əjlə təgənni edərəm.
 Təq cəhanın kytarım möhəntu alamından,
 Qələməmə tənqə mələli-səhəru-zamından
 Al məni zəhpərinin ustə apar balaja,
 Oradan taqi həkarətlə baki, b dunjaja
 Dilruha nəgmələrin ryhə fərəhbaxə olsyn,
 Ta səzum sineji-ərbəbi-dilə nəkə olsyn.

Fərijədi-intibəh

VƏ JA

Amali—vətənpərvərənə

Ajl ej milləti-mərhymə ajıl,
 Ajıl ej milləti-məzlymə ajıl.

Ajl ej bulbuli-qulzari-vətən,
 Nəgmən ilə ola bidar vətən,
 Sən qi zəhbəzi-jədi-nusrət idin,
 Təjjiri-sədreji-ulvijjət idin.
 Qim səni didəsi qırjan eləmiyə?
 Qim səni halı, pərişan eləmiyə?
 Sındır, bəlar nə uçun balu-pərin,
 Hamı ol ryh fəza nəgmələrin?
 Kanada, n altına kojma bəzini,
 Təqmə qul arizinə qoz jazını:
 Kalk elə evc səməyə pərvaz,
 Bəsdı by gəflət ilə xabi-diraz.
 Ajıl ej xabi-gəmə alydə,
 By kədər jatma dəxi asydə.
 Aç qozun qozlərinin kyrbanı,
 Bir tamaza elə qər dunjamı.
 Xaricilər kabaga düzdu tamam
 Nə jaman qunləyə kaldı, islam!....
 Hələti-nəz'ə jetimiyə millət,
 Məhvü-nəbyd olыр by ummət.
 Ja ilahi sənə jetməz nə əcəb?!
 By kədər nəleji-jarəb, jarəb!
 Zimdi millət, mədəniyyət dəmidur,
 Rahi-ummətdə həmişə dəmidur.
 Kədəməndəz olalı, m mejdənə,
 Qəsb urfan edəlim mərdənə,
 Kalkalı, m biz dəxi bir ad edəlim,
 Devr əslafımı, zi jad edəlim.
 Okyjak elm okymaklık dəmidur,
 Zimdi aləm dəxi elm aləmidur.
 Cəhl edib milləti pəbəndi-bela,
 Kılalı, m «nəzr məarif»lə rəha.
 Gəflətu-cəhli fəramyə edəlim,
 Mədəniyyət sən, ikdam edəlim.
 Bir fərəkki eləyəq dunjada,
 Misli nədidə ola gəbrada.
 Gəbtəbaxəi-həmeji-aləm olak,
 Əzəfi-nev'i-bəni adəm olak.
 Koj musəlmanlara by san olsyn,
 Zəmsi-islam dirəxəan olsyn.

Ej satanlar gəzəti əjji-həba
 3y təgəful nə rəvadur əcəba?
 Qorməjirsizmi Frəncistanı,
 Qi, musəxxər eləmiş dunjanı.
 O qəmalata gəzət bəisdur,
 Çünqu hər elmdən o bəhisdur.
 Butun ol dəbdəbəvu-əhə-cəlal,
 Mejvələrdur əy gəzət, əsl nihal.
 Didəvu-qyzi-vətəndur gəzətə,
 Jə'ni çavyz-vətəndur gəzətə.
 Jök gəzətsiz vətənin tərtili
 Millətin zahiri cəbrajili.
 Jaraşır syri-Srafil desəq,
 Duzmənə tejr əbabil desəq.
 Aləti-dyri- numadyr gəzətə,
 Çəzmeji-abi-bəkadyr gəzətə.
 Gəzət əjji-İsqəndərdur,
 Cumlə sərqəştələrə rəhbərdur,
 Gurəbalarla qəzəl həmdəmdur,
 Halı azuftələrə həmgəmdur.
 Edəsən qər ona hər nev' əda
 Inciməz zərrəcə səndən əsla.
 Qjah səninçün okyjar mə'rəqələr,
 Qjah səninçün danızar məzhəqələr,
 Qjah edər kəlbini əz'ar ilə zad,
 Qjah edər durlu vəkəje' te'dad.
 Züqr qim bizlərə də lutfi-xyda.
 Ejləjibdur belə bir ne'mət əta.
 Bizdə by cuz'i olan həjcanə
 Gəzət olybmy səbəb, əja nə?!
 Bəs qərəq sə'j eləjəq izzət ilə
 İstiraqlında onyn himmət ilə.
 Olmajak razı, əsə sərsəri-cəhl
 Kılmaja məliv, bizi ləsqəri-cəhl.
 Qletsə qər badu-fənajə «İrəad»
 Olacak vənəji-millət bərbad.
 Sənə qər zəm'i-«Fujyzat»i-vətən,
 Nyrləmnəz dəxi zulməti-vətən.
 Qər zəfər jetsə «Dəbistan»i,məza

Qimdi «Rəhbər» dəxi tifiqiməza?
 Aglajı,b qulməjə qər «Molla əmy»
 Jatacak milləti-islam kəmy.
 Jaza ej nameji-İrəad jaza,
 Ej edən milləti dilzad jaza.
 Ej Fujyzat ilə fejzin, cari,
 Səndə var çünqu «Həjat» asari.
 Jaza ej Rəhbəri-əbnəji-vətən
 Kıl Dəbistan ilə ibkəji-vətən.
 Çök jaza, çök jaza ej «Molla əmy»
 Sizlərə qəz tiqib islam kəmy.
 Nə kədər var cahan, var olasız;
 Millətin dərdinə gəmxar olasız.

Əlu zəhər

Qim bakarsa haçək bizim zəhərə,
 Bir məzarlıq qibi qəlir nəzərə.
 Həqmformadyr onda səmtu-suqyt
 Sarmız afakını dymanlı bylyt.
 Rəxnələnmiş hasaru-divarı,
 Səki çəqmuz, kədimi asarı.
 Gəmlə məzisini heqajət edər,
 Taleindən butun ziqajət edər;
 Nə qyrylyt, nə qy, nə səs vardyr,
 Bir neçə ryhsyz kəfəs vardyr.
 Diriliqdən əsər əlaməti jök,
 Həzri var syrizi-kijaməti jök.
 Bəs qi viran, yçyk, pərişandyr,
 Tıbki, bir vadiji-xəmyzandyr.
 San jayılmış nizanədur gəmdən,
 Ja qi, bir kif'ə cism ələmdən.
 Qəsilib bir jana atılmışdyr,
 Xəqinə abi-gəm katılmışdyr.
 Kılədə hər janda lil çamır, palçək;
 Jajda tozdan havası olmyr açık.
 Qlecə hər səmti kap-kara zulmat,
 Nə Xıztır var, vəli nə abi-həjat.
 Karadyr xalkının qunuz də qunu,
 Kavıztıbdyr bylytlərə tutunu;
 Kəhri-ənkaz ilə səkətliqi var,

Daha bədtər adam kəhətliqi var.
 Qətməjib hər qəsi qi kalmı, zdyr,
 Dərdu-gəmdən zəzib bynalmı, zdyr.
 Bisəmər qırjələr ilə dilzad,
 Cumlənin zuglu bəz bir istimdad.
 Bixəbər elmu-fənni-dunjadan,
 Muftəxir ixtilaf bicadan;
 Kəpsə aləmdə zyri:zi-məhəzər,
 Əlu təq onlara heç etməz əsər.
 Diridurlər əqərçi syrətdə,
 Əludurlər vəli həkikətdə.

Zamaxı zəlzələsi*)

Qeçmişdi qeçən zəb qeçədən bir neçə saat,
 Məhtablə olmyzdy cahan gərki-ləfafət,
 Kəndili-dirəxzəni-kəmər qəjdə huvejda,
 Bir səhneji-zadi edib afakda pejda,
 Bir səmti-suqyn, aləmə mustəvli və galib,
 Qullən hamı zərrati-cahan yjkyja talib;
 Olmyzdy təbiət ilə mustəgrəki-əsqan
 Etmizdi by aramı, onyn aləmi hejran.
 Dytmyzdy suqynət ilə bir həddi-nihajət,
 Ta qim bəzərin ryhyna etmişdi sirajət,
 Damiəni Zulali-zəb edib aləmi məstyr,
 Tərq etməqə amalı, aləm hamı məcbyr.
 Bir bəstər rahətə cahan yjkyja majil,
 Laqin by suqynət özü bir turfə zəmajil.
 Gajətdə qəzəl bir qeçə, gajətdə fərəhnaq,
 Gajətdə səfabaxz, nihajətdə tərəbnaq.
 Bir nym gərik içrə cahan cumlə qiriftar.
 Illa by suqynətdə qəvaqib qəzu bidar
 Ol mənəzəreji-dilqəzə min çəzmlə qyja
 Bir rikkət ilə çərx özü ejlərdi tamaza,
 Laqin dili-azuftə-yu-zyridə-vu-zajik,
 Birdən edib ol mənəzərədən kət'i-ələjlik,
 Ətrafına oldykda çu nəzzarəsi mə'tyf
 Bir özqə xəjalata edib himməti məsryf,

*) By mənəzərin mənəzərin Əlibəy Hüsejnəzadənin (Gıf məhfəzə kyly) nam əsərindən alınmışdır.

Çarptı, ilizdi, qəzə by turfə səharı,
 Zirvanın o viranə olan zəhrə-həsarı,
 Duşduqə o istəqli vətən səmtə niqahım,
 Əflaqa yealdı, o zaman zə'leji-ahım;
 Of, istəməm artıq qorım ol gəmi məqanı,
 Bakdı, kəca jakar zə'leji-ahım dilu-canı,
 Bir nev' olyb zəlzələdən jeqsərə viran,
 Tapmaz dəxi abadlıqı, syrət imqan.
 Toprak karı, zib dazlara, evlər mutələz,
 Xaqi-sijəh ətfəli-bələdidə firazı,
 Hərdəm qorunur mənəzərəsi, kəlbi-sutyhə,
 Bir kədr çamır san jıgılı, b damən qyhə.
 Bir məsqən yzakdan nəzərə qəlsə də kabil,
 Jaxzı, nəzər etdiqdə qorursən mutəmajil
 Hər janda bəjuq xəndək, hər quçədə min dag,
 Əzbəs təqulub bir birinin ustunə toprak;
 Myrdarlık ilə hər doly əsvaku-muabir,
 Jagmırlı, həvalarda doləzmək mutəəzzir.
 Jaj fəsli dytar çən qibi toz ryji-həvanı,
 Tozlan doly xalkın cıjəri, məgzu-dəhanı,
 Əsdiqə jel afakı, dytar byji-ufıynət,
 Heç vəchilə mumqun deji ilmqani-suqynət,
 Dunjada olyrmyz belə zillətlə məisət?!
 Aja by imiz ryzi-əzəldən bizə kismət?!
 Azuftə edib xalkı məqər zəlzələ hevli,
 Jök-jök: byna bəisdi fəkət Məhfəzə kyli.
 Jök q'imsə qi, biçarələrin dadına çatsın,
 Ərbəbi-gilafın bəzi jərəb jərə batsın.
 Hərçənd jıgılı, mızdi jartım miljon ianə
 Bəl' etdi ony bir dəxi ə'jani-zəmanə*
 Ol məhfəzələr zərri əqər olmasa zəjil,
 Tapmaz mərəzi-cəhli-vətən Sihhəti-qamil.

1906. 5 Mart

Bəhar axşamı

Jaz mevsimi endiqə səmadən jərə axşam,
 Qjun nyry verir daglara min rənqi-dilaram.
 Ahəstə qunəz ejlər iğən batmaga, ahənq,
 Qləj uzrə bylytlarda olar seyməli min rənq.
 Kyzlar, o fərəhbaxz cıvıltılə həvadə,

*) By bejt gəzətədən ctkartılmışdır.

Öz lanələri səmtinə ejlərlə iradə.
 Qjul bərqə parıldar qunəzin zyyna karəy,
 Səssiz dərədə bərk vyrar 31, r-31, r akan sy.
 Akzam quləqi kalkar, əsər xəjləcə junqul,
 Qjul ətrini dyjdykca ətər zəvkilə bulbul.
 Qeçməz o kədər zəms olr gəjib ufukdən,
 Ancak kalır oldəm bir 1, 31, k rəng zəfəkdən.
 Zulmət kanadın zam çəqər ryji-cihana,
 Məxmyr duzər cumleji-zərrəti-zəmana,
 By an və by saat qi, hulyl ejlədi axzam,
 Bir səmti-gərik içrə təbiət dytar aram.
 Qjəlməz kylaga heç zəjin ol vakt sədəs,
 Illa qi, akar çajların ol datlı nəvas,
 Əsdiqə nejistana butun rə'zə salır bad
 Min nəgmeji-cansyz edər ol nəgmələr icad.
 Mən bir belə mevsimdə bahar akzamı diləyir.
 Bir levheji-eək ejlər idim kəlbədə təsvir.
 Qonlymda o ziba sənəmin zəvki-visal,
 Etmizdi pərisan saçı təq fiqru-xəjal.
 Sərqərm o təxəjjuldə niqarilə həm agy3,
 Etmizdim o dəm aləmi bilmərrə fəramy3.
 Naqah qəzəl bir ky3 yçyb qəldi sədəjə,
 Qlyja dedi: səbr ejlə a Sihhət by bələjə.

1905. 23 İyn

✕ Əqrəmbəjə nəzirə*) ✕

Vakta qi, qeçər by lejli-zulmət, A
 İzrak edər əxtəri-həkiqət.
 Elmilə zijalanar by millət,
 Kalkar by təəssubi-cihalət.
 Syrət hamı ryh olar məani,
 Aləm hamı, eək olar, məhəbbət.
 Ej dərq edən ol qəzəl zəmanı,
 Kıl lam sənə iztə bir vəsijjət:
 Jad et məni gəjibanə jad et.

*) «İnkilab və Mədəniyyət» zurnalının birinci nömrəsində çap edilmiş, laqin 1907-ci ilin dekabrında Əajik tərəfindən jazılmış: «Jad etməni Jad et» mənzüməsinə nəzirə olaraq by mənzümə jazılmışdır. İdarə.

Vakta qi, qələr o zanlı əjjam,
 Olmaz qunə əbr tirə həjil.
 Hər jerdə olar quryhi-islam,
 Kanyn təqamul ilə qamil.
 Bir fəcri-həjat bizi-irfan,
 Saçdı, kca cahana nyri-hiqmət
 Bir çohreji-xəndərizi-irfan
 Verdiqə cahanijana nuzhət
 Jad et məni arifanə jad et

Vakta qi, kaçar səhəbi-evham
 Bir datlı ufuk olar numajan.
 Xyrzidi hak ejlər ərzi-əndam,
 Məs'yd jəzar umym insan.
 Bakdı, kca cəvanibu-nəvahj,
 Behətdə olan rijazi-cənnət.
 Revzən olan e'tilə sabahı
 Pajana jetər by gəm, by möhinət:
 Jad et məni sadikanə jad et.

Vakta olar ittihad ara,
 Kalkar by tənudu-təxəlluf.
 İslam olar elmu-fənnə dəra,
 Mazisinə ejləməz təəssuf.
 Bir ləhzə məni təxəttur ejlə
 Oldykca kədəmquzar izzət,
 Bədbatlı, gım təsəvvur ejlə,
 Qim öldüm, urəqdə kaldı həsrət
 Jad et məni, dystanə jad et.

Vakta qi jetər zamani-hazır,
 Qjul təq açılar dytyk urəqlər.
 Toprakda jatar by gəmli zair,
 Kəbrində çakar solyk çiçəqlər,
 Batində olan o hala nəzir,
 Həsrətlə by dagdar firkət:
 Bak millətə ejlə sən təfaxur
 Amma qi bə xatiri-uxuyvat
 Jad et məni azikanə jad et

1908. 18 Fevral.

Kardaşım, joldaşım, əziz jarıım,
 Ej gəmu-məhnətə qiriftarım!
 Dərd əlində sığınmasın canın,
 Belə kalmaz kərarı, dunjanın,
 Vəhşət etmə by qunqu halətdən,
 Naumid olma kevmu-millətdən;
 Zulm ərbabı, koj kycaklansın,
 Jer uzu qəz jazılə islansın.
 Tapdasın paq idelları, koj,
 Məhv kilsin qəzəl xəjalları, koj.
 Koj verilsin də odly fərmanlar,
 Koj toqulsun qunahsız kanlar.
 Zulmi-nahək həqumət etsin koj,
 Arifi həta hərmət etsin koj.
 Inan əlbəttə bir zaman olacaq,
 Əhli-əzək onda qamran olacaq.
 Jer uzu rəzəq bagu-cənnət olar.
 Haqimi-mutləki məhəbbət olar.
 Rəf' edər zulmu-cəhlu-zulmatın,
 Saçar ələmlərə fujyzatın.
 Nə əsarət, nə də ədavət olar,
 Xalk mustəgrəki-səadət olar.
 Nə olar qəz jazıl, nə qin, nə inad,
 Nə mukəssir olar, nə də cəllad.
 Kardaşım sanma by umidi xəjəl,
 Qələcəqdur by zənli istikbal.
 Bircə bək qajinata dikkət ilə.
 Kaplanıb qor nasıl ukybət ilə.
 Hər tərəf gərki-zulmət olmyzdyr,
 Kanlar içrə jatıb bogylmyzdyr.
 Ysanıb xalk zəcru-izadan,
 Ağlız, bizuyr gavgadan.
 Kaldırılıb gəmlə qəzlərin ələm,
 Aktarılı ol məhəbbəti hərdəm.

Of... zy məstin nə falqətli jaman haləti var,
 Nə qəril mənzəri, bəd syrəti, pis adəti var
 Jıklılıb palçıga, dytmyz qibi sərsəm jykyssy.
 Nə ufyətli çukır agzınun ijimiz kokyssy.
 Duşduqu jerdə kysybdyr, bylazılıb ustı, başı:
 Cəlb edər nifrəti ətrafa muvəhhiiz bakiızı.
 Paltarı, varsa qirevdur, ja sojyb ac lotylar,
 Papagı, çəqməsi jək qirli çukır qəmləqj var.
 Qjetməq istər, dyra bilməz; jukılar, qahı kalkar:
 Qjah qulər, qahi təhəvvurlə səjər, sarsaklar.
 Əsarəq mejl eləjir qahi saga, qahi sola,
 İqı addım qədə bilməz, jukılar bir də jola.
 Bazi, sınımlı, uzu zizmiş, jıklılıb dyrmakdan:
 Tərbijətsiz pis yzaklar dəz atılıb, vyrımakdan
 Örtulubdur qəzunun ustı zizibdur, karalıb;
 İçqı jakmız butun ə'zasını, rənqi saralıb,
 Ömrü sərxeşlyk ilə bədə qedib ləzzətsiz.
 Ac, səfil, muflisu-biçarə jazar izzətsiz.

Musəlman urəfaları

Jeri duşsa əmət musəlmandyr,
 Vakt olyr ja İvan, ja Vartandyr.
 O, nə byndandyr, nə ondandyr,
 Jeri bir zəj, əcajib insandyr.
 Qejinir anglırand ¹⁾, qəzir alaşık²⁾,
 Bədə bir zapka, əldə bir zontık.
 Rys. frəng ləhcəsi dejir bon³⁾dyr,
 Turq dilin sevməjir moveton⁴⁾dyr
 Nə Həkiqət, ⁵⁾ nə də Qunəz ⁵⁾ okyjyr.
 O, ja morneg və ja diha okyjyr.
 Danışır ja frəngi, ja rysi:
 Metropoldyr jeri ja San-Svsi;
 Jykydan dyrməgi saat birdə,
 Çaj içir orda, jətdəgi jerdə,
 Saat ucdə dyrvr jejir dine⁶⁾
 Saat altı, olar jejir de zune⁷⁾,
 Professor olyb bizim musjo,
 Əjrənib bonzyr⁸⁾ ilə bir adjo⁹⁾.

1) Vikarlı, 2) ala-bəzəq, 3) yaxat, 4) pis tonly, 5) qəzetələrin adı,
 6) nahak, 7) zənn jəməqi, 8) sabah xəjir olsyn, 9) səlamət ol.

Qətirir feljetondan invant,
Dagıdır səhbət ilə dunjanı.
Mətləbi başlayır o Homerdən,
Danışır Qəfədən, ja Zillerdən.
Bəd deşil Kant, Marks ja Byalo
Vəli xəz qəlməşir ona Hugo,
Adları'n oğrənib by əxzasın.
Bazın aldatmaga əvam nasın.
Təq o arif və akil insandıyr,
Bəzkalar cumlə vəhzi, hejvandıyr.
Bir ağıllı odyr, kalan dəlidur,
Əcəba hal by qi, o cəzvəlidur.
Dolanır restoranları sər xəz,
Cibi bəz olsa səhldur, bəzi bəz.
Millətin bəjnəyna köjyr minnət,
Ymyr etsin hamı ona hurmət.
Onyn əhməkliqi muhəkkəkdur,
Ona hərmət edən də əhməkdur.

(Zənbər məcmuəsindən 1910)

Əzlərin səvənlərə

Dytalı'm çox ağıllı tacirsən,
İz aparmakda xəjli mahirsən,
İktidarın, malın, pylyn çoxdyr,
Xalka ondan vəli qəməq jökdyr.
Sandığı'nda var isə milyonlar,
Nəf' qərmur əqər musəlmanlar.

Tuf sənin mulqu-malu-devlätinə;
Həm sənə, həm də zə'nu-zəvqätinə.

Pəhləvanlıkda qər musəlləm isən,
Fərz edəq Zal, ja qi Rustəmi sən,
Etmisən zənl-zənl, fəthü-zəfər.
Təpmisən aləm içrə zəhrətlər;
Xəncərin kərkədyrsa dunjanı,
Millətin olmasa niqəhbəm,

Tuf sənə həm sənin rəzadätinə,
Həm də zəməirinə, zucaätinə.

Qər adın bir ədibi-danadıyr,
Kələmin mə'cuzi-Məsihadıyr.
Nəzmu-tə'lifdə hunərvərsən,
Ja qi bir zəiri-suxənvərsən.
Sənə məfevkdən qəlir ilham,
Nəf' qərmursə firkeji-islam;

Tuf sənə, həm sənin xitabätinə,
Həm də təkririnə, fəsaहतinə.

Jök isə təj sənə məharətdə,
Muxtərisən funynu-sən'ətdə,
İzləməqdən kolyn jorylmaz isə,
Vəli islama nəf' olmazsa,
Qəndi nəfsinçün izləjirsən əqər,
Verməjirsən umyma fajidələr:

Tuf sənə, həm sənin məharätinə,
İxtira' etdiqin sənəätinə.

Sən qi, darulfunyn kytarməsən.
Elmdə intihaja varməsən.
İsmu-rəsmi'n cahamı dytmyzdyr,
Amma islamın, ynytməzdyr.
Sənə məhtəcdyr musəlmanın,
Razı olmyr vəli cibizdanın:

Tuf sənin elmu-fənnu-hiqmətinə,
Həm sənə, həm də ol fəzilätinə.

Dilbər-hurrijətə kit'ə

A səvdiqim, aç bir nikab uzundən,
Məcnyn təq Lejlaları divanə kü.
Xosrovlar bəzmində, zirin sözundən,
Zyriə salyb faza bir əfsanə kü.

A hurrijət! A münərid əməlim,
İzə sənə sənə sənəti bəzərin.
Qənləyindəqi, ən istəqli qəzəlim,
Rəfahəti, fəlahəti bəzərin.

A sevdığım, niçin fərar edirsən,
Uz döndərmə, qetmə, zitab ejləmə.
Qonylları, çox bikərar edirsən.
Aç bir uzun, qəstər hicab ejləmə.
(Rəhbər məcmuəsi 1907 Janvar 17 № 5)

Jyky

Zindan qibi, kəbir qibi karanlık
Bir qecəydi; hər səj, hər qəs jatmışdı,
Çylgammışdı hər tərəfi dymanlık,
Aləm ölüm yjkysyna batmışdı.
By zulmətdə, mən muztərib, pərişan,
Səsdən, ıztıkdan aktarırdım nizan.
Birdən-birə by saqitliq pözyldy
Ojnazdı, lar kan jagdı, ran bylytlar.
Bir fırtına jok, bir kijamət oldy
Duşdu səhablar, ıldırımlar, odlar,
Mən korkydan bilhyz olyb jektldim,
Gəz aləmində bir tamaza ktldim.
Qərdum qi, bir rə'na cəmənliqdəjəm,
Dört janımda var al-əlvan çiçəqlər;
Bənəfzəliqdə, jasəmənliqdəjəm,
Qönyl açır javaz əsən quləqlər.
Yçyr, konyr agaclarə bulbullər,
Əfşan-əfşan dyrmyz jaşıl sunbullər,
Fəvvarələr atır, akır bylaklar,
Juruduqum jollar, parlak sədəfli;
Açılmış qullər, qəj, sarı zanbaklar,
Bir cənnətdür by qulzən hər tərəfli.
Hejran-hejran by jerdə sejr edirdim
Bilməjirdim vəli harə qədirdim.
Janımda bir pəri qərdum naqahan
Mənə lutfu-nəvazizlər ejlədi.
Qəstərdi bir tərəfdə bir sajbəban:
«Otyr byrda, by jer sənindir» dedi.
Belə dejib gəjib oldy nəzərdən,
Mən o bağı sejr edirdim o jerdən;
Hərçənd çox nizanlıdır məsqənim,
Jer, qəj, ətrafım olmyzdy gərk nyr;
Nədənsə çırpınlırdı, qönylm mənim

Otyrmyzdy mən o jerdə biluzyr.
Çok qecmədən heç bilmirəm nə oldy,
Birdən o dadlı mənşərə pözyldy.
Bir zulmatı, bylyt kopdy zimaldan,
Pyç ejlədi dağıtdı, ol cənnəti .
Mən o jandı, çok dehzətlə o haldan
Xatirdəjqən o jykyryn ləzzəti.
Dyrdym qərdum ıztıktan, b dan jeri,
De xejr olsyn by jykyryn tə'biri

Syal və cavab

— Nə düşünməqdəsən a divanə,
Jenə bir yjky qərmusən ja nə?
— Jok; düşünmə bydyr haçan by yzak
Jurujub arkadazlara çatacak?
— Zimdi kardəz! O xəstədur, xəstə;
Juruməqsə ilacə vabəstə.
— Nejləjim mən o kədr qədəndür,
Həm dava, həm təbibə düşünəndür.
— Nə dedi həs ona bəjuq doktor
— Çıkmajan bir cana ymyd çökdyr....

Şəərə

Ej kələm! Jazmada atəzbar ol.
Ej dili-gafil! Ojan huşjar ol.
Qər sənəje'dəqi e'cazətı,
Xatirindən sil o mevhyatı,
Qi edibdur səni tənbel, atil.
Bildiqin çynu-çəradyr batil.
E'tikad etsə kəzəje, kədərə,
Əmrünü verdi by sozlər hədəərə.
«Baxt», «kışnət» qibi əlfazı ynyt.
Sə'j elə bazyji-ikbalım, dyt.
Nərəje istərisən zorla apar,
Mərqəzindən jeri lazımsə kopar.
Jokdyr aləmdə by qun əmri-mahal,
Elmu-fənn ol sozu etmiş əbtal.
Elminə, kuvvətinə hər qizinin,

Baglıdyr baxtı, rəvaci, izinin.
 Nərəjə baglamısan niyyətini,
 Sərf kıl elmlə var kuvvətini.
 Bil qi, məksyda olarsan vasil,
 Jərdə, qəjdə, nə isə əlhasil.
 Qəsb kıl elmu-hünər, sə'ju-əməl
 Ta qi, hər muzqilin olsyn munhəll.
 Elmdən zəhpər açıb pərvaz et,
 Məs'ədət rutbəsini ehraz et.
 Olsyn aləmlərə hoqmun nafiz
 Kalsın əmrində təbiət aciz.
 Kuvvəjə baglıdyr aləmdə həyat
 Kuvvədən nəz'ət edir mevcydat.
 Kuvvətin varsa jəzarsan məs'yəd,
 Jəksə zəqsiz olacaksan nabyd.
 (Sevkat g'zetəsi №17. 1916 Oktyabr 3).

Naseh *)

Naseh! Ej nusxeji qubraji-qamal,
 Naseh! Ej qevhəri-dərjəji-qamal.
 Lutfilə bizləri zad etmişdin,
 Sabiri bəndəni jəd etmişdin.
 Oldy məqtybi-zərifin vasil
 Dəst zuqranımlıza əlhasil.
 Okydyk cumlə nəsihətlərini.
 O qəzəl datlı məzəmmətlərini.
 Byjyryrsyz qi, «yjyb dunjaja,
 Zə'ri əldə elədiz sərmajə;
 Zair olmaqda iqən sizlərə nam
 Qəsb uçun məqtəbə etdiz ikdam;
 Zair azadə qərəq azadə,
 Laəhali dolana dunjadə.
 Jaza vəsfi-ruxi-jaru-xətu-xəl,
 Okjyanlar ola ta qim xəzhal.
 Sizlər azadə iqən oldyz əsir.
 Züərə rəsmiini etdiz təgijir
 Əhli-hal iqən olyb majili-kal.
 Olmyzys həmdəmi-cəm'i-ətfal».
 Dogrydyr sözləriniz can Naseh,

*) Naseh—Birvan sairfəriudən Aga Əlibəy Əfəndizadədyr.

Ej hünərməndi-suxəndan Naseh!
 İltifat ejləsəz ej alicənab.
 Verərəm mən də cəsərətə cavab:
 By zaman siz byjyran qəhnə usyl,
 Ejbədur, ejb! Dejildur məkbyl.
 Çünqu zəmdi dəjizib vəz'i-cahan,
 Bəzkədyr, bəzka; təkazəji-zaman.
 Varsa tə'limə bizim rəgbətimiz,
 Biləsiz qəsb dejil niyyətimiz.
 Biz pyla, devlətə majil dejiliz,
 Rəsmi-dirinədə kabil dejiliz.
 Fiqrimiz tərbiyəji-millətdur,
 Kəsdimiz millətə bir xidmətdur.
 Siz bələdsiz qi, bizim zəhrimizə
 By da mə'lymdyr əlbəttə sizə
 Millətin bəz sənə byndan əkdəm,
 Juz nəfərdən biri dytməzdi kələn
 Jaza bilməzdi ləduñnjatın,
 Dəhrdən dyjdygy hissijjatın.
 Qim qi jəzsajdı bəz-on sətr sözu,
 Qərəq ardınca qədəjdi həm özu
 Jəzdiğin ta okyjyb andırsın,
 Mətləbin bəzkasına kəndırsın.
 Lejq bir bak qi, by qun Zirvanda,
 Qər neçə əhli-kələm var anda.
 Hər biri zərh edər öz əfqarın,
 Nəzr edər aləm əra asarın.
 Muktədirdurlər o nevi qi tamam-
 Bəjənir jəzdiğin xəsu-əvam.
 Elə qamilləri var bir pəjə,
 Jarazır gibə edə həmsajə.
 By bizim gejrətimizdəndur əvət!
 By bizim himmətimizdəndur əvət!
 Bir də hər qah qi sizə qəlsə bəid
 Bizim əz'ardəq, səbqi-cədid,
 Həm o bəhətdə də biz mə'zyryk,
 Çünqu biz tərbiyəjə mə'myryk.
 Nərəvə adət olyb byndan əzəl.
 Züərə cumləsi jəzmiyə da gəzəl.
 Nə kədər olsa da zirin məzmyñ,
 Nə kədər olsa da ə'caz numyñ.

Elm, əxlaq, həjiz olamaz,
 Bizcə heç vəchlə cəjiz olamaz
 By sözümdən o deşil kəsdu-murad
 Qi həkarətlə edəm mazini jad.
 Hazalillah tokynam əslafa
 Qər tokynsam tokynar insafa.
 O imiz xahizi əvvəl anın,
 Zair ajinəsibur devranın.
 Çyn bydyr lazıməji-istibdad,
 İsrətə, gəflətə yjsyn əfrad.
 Mustəbidlər jazamakçyn rahət,
 Zairi əldə ediblər alət
 Baxz edib zairə in'amu-səlat
 Rahət etmiş o da imrari-həjat
 Qecələr məst, qunuz dərdi-xymar,
 Jatmış, jatmış edərmi bidar *)?
 Mədhu-tevsifu-kəsajid jazmış,
 Gəzəlizzat, fərajid jazmış.
 Nəzm edib ləhvu-ləəb, həzlijjat.
 Durlu əxlaq, pəzan həcvijjat.
 Xalkı əfsanəyə izgal etmiş,
 Bir bəjuq milləti igfal etmiş.
 Harda bir dahi olybsa pejda,
 Mustəbidə edərək istigna,
 Xalkın ejkazu,na dajir bir əsər
 Jazmış isə, kazanıb nifrətlər.
 Sonra təqfir eləmiş alimlər,
 Öldürub həbs eləmiş haqimlər.
 By səbəbdən neçə juz milljon kom**),
 Olmyzyk cəlh ilə mustəgrəki-nom.
 Kalmış, qok qeri hər millətdən
 Bixəbər cəmlə həm sən'ətdən,
 Deşəriq: «Kəzyja etdiqdə niqah,
 Bizi həza belə istər allah»
 Deşil islama muvafik by qəlam,
 Byjyrylmyz ycalansın islam***).
 Nə qi olsyn by sajak xaru-zəlil,
 Cahilu-acizu-mohtae-səfil.

*) Xoşlara xoşla qej qunəd bidar.

**) Kevm mə'nasınadır .

***) «و لا يملأ قلبه» hadisina isarədur

Hər musəlman qərə by halı, midam
 Ona lakejdliq olmazmı, hərəm?!
 Bərcymyz indi nədur ejlə bəjan.
 Etməjqəmı jənə, jəkə, həjəcan.
 Jazalımı, jənə də rindanə
 Dyralımmı, by gəmə biqanə?
 Jək qərəq biz qecə-qunduz çalıq?
 Durlu-durlu zəhəmətə alıqak.
 Korkmıjak rəncu-ukybətlərdən,
 Kyrtarak bəlqə by zillətlərdən.

Bir məqtyba cavab

Sorma dəxi sordygyn əhvaldan
 İstə bəidəm by qun ikbalıdan.
 Verməz onynla belə kəlbim riza
 Xalikiyə karzı edəm istiqə.
 İstəmirəm qərsənəm insanlara
 Koj atlım qyzeji-nisjanlara.
 Xatirə heç qəs məni koj alması.
 Namu-nisənəm əbədən kalması.
 Mən by cahan içrə vəfa qərmədim,
 Sejr sulyqynda səfa qərmədim.

Aciz, jazık bəzərlərə rəhm etməjən kəza,
 Səndən məni ajırmadı da etmiş iktiza.
 Təq bir səninlə hak məne kılınadı, mərhəmət,
 Vermizdi fiqru-halətimizcə muvafəkət
 Sənsiz vətəndə bir gəribəm kan olır qonyl.
 Məhzər kopar bəzımda, xuryzan olır qonyl,
 Səbr ejləməq olarmı by muəqil musibətə??
 Qim bir də revjətin daha kalsın kijamətə?
 Jatsam, jykymdasan; ojak olsam, xəjaldə;
 Karzımda qəzdə, kəlbədəsin cəmlə halda.
 Qonlym janar, sən əd basılıb kəlbə-zarıma
 Hərdəm saçar alavlı, sy qəzdən qənarılma.
 Dunjada hiss ejlədiqim ibtilaların
 Ən canquzarıdyr by təməmən bəlalartın.
 Amalu-arizylarımız kaldı natəməm,
 Zalımdan adil allah özü alsın intikam.

Sahir

Sabir ej alami-xalka tərçiman
Ej hər anda qasə-qasə zəhr ydan.
Ej koca bir kevmə aglarqan qulən,
Naləsilə xalkı, daglarqan qulən.
Qulməqində kanlı-kanlı qırjələr,
Hər musəlman qonlyny məhzyr elər.
Gəm sənə ol kədr tə'sir ejləmiş,
Qırjəni huznun qulyqir ejləmiş.
Bir acı, qulməq olyb ondan əjan.
Qəsrəti-alamı, nı, ejlər bəjan.
Zə'rdə tərhi nev icad ejlədin,
Gogoly, Hugoları, *) jad ejlədin.
İktidari-zairanən fəzdyr,
Sən qunəssin hasidin xəffəzdyr.
Etmərəm gəjib səvadi-naməni
Ryhbaşə asar nyqi-xaməni.
Xatırlım zə'rinlə zirin qamdyr,
Lajiki-təkdiri-xasu-amdyr.
Təzru-uslybu-bəjanın sadədur,
Cəzbi-kəlb etməqliqə amadədur.
Xasdyr by ziveji-revzən sənə,
Mərhəbalar Sabirim əhsən sənə.
Ej mucəssəm dyjgy, ej ulvi bəzər,
Ej çamyrylyk işrə düzmüz saf zər.
Tə'nu-lə'n ejlərsə hər nədan sənə,
Ja musaid olmasa devran sənə,
Gəm jemə təxrif ver alamı, na,
Az çəqər hejçəl japarlar namı, na.

Frıdynbaj Qəçərlıja

Jazamam

«Jazmı, san taze nə zəjlər?» deyə sordyn məndən,
Ryhymyn tarı, na mızrabzən oldyn kardaz.
Sabir ilə belə məqtyby çək aldı, k səndən,
Hər nə jazdı, ksa ona bəni sən oldyn kardaz.

*) Hugo, «qırjəji—xəndənaq» adlı, bir əsər jazmışdır.

Bir zaman Nəsehu, Tərrah ilə Sabir mən də
Jazajırdı, k hamımız gələt ilə fərxəndə.
Birimiz mərsijəqylykda bəjuq zair idi,
Birimiz sagərə majil, birimiz cananə
Birimiz həcvdə Jəgma qibi çək mahir idi
Ləəbali qəçinirdi qunumuz rindanə.
By pərizan jykydan sən bizi bidar etdin
Dogry duz jolda çalızmaklıga vadar etdin;
Lejq çək qəçmədi devran bizə bidad etdi
Ax! O cəm'ijjətimiz tezçə pərizan oldy.
Mevti-Tərrah, o səfa bəzmini bərdad etdi,
Sabir öldü demirəm, zə'r evi viran oldy.
Jazmaga mane olyr təfrikə düzdüqlərimiz,
«Aglaram xatı, ra qəldiqə quluzduqlərimiz»,
Jazamam məndən olybdyr daha bizar kələm,
Mən təfəqqurdə, o saqitliqə məcbyr olmyz.
Jazamam bogmadadyr ryhymy bəhran, ələm;
Xələcanlarla qonyl çarpmada rəncyr olmyz.
Böz qagızlarda kələm çızsa da qəz jazları, mı,
Kıjmarım heç ynydam sevoqili joldazları, mı;
Ah o qəzlər qi, məqahilə dilu-didələrim.
Açılırdı, daha bir də mənə zad etməjəcəq.
O dodaklar qi, qulunsənəməqi ilə qədarım,
Kaçılırdı, mənə Sihhət deyə jad etməjəcəq.
Ah o qəzlər, jymylyb tozlar ilə dolmyzdyr,
O dodaklar buruzub gonça qibi solmyzdyr.
İstə byndan acı, byndan əzici gəm qi, jətər;
Aglamaktan da jənə dərdinə tapmaz çarə
Zədələndiqə, zəhərləndiqə bir də suryr
Qi surunsun, jənə çək ömr eləsin biçarə;
Yəacı, klar qibi bəziçələyə aldanarak,
Mütəsəlli olar, istər daha artıq jazamak!.....

Əhmədın gejrəti

Fabriqləri, insanları, dəz toprağı kap-kara
Çorni Gorod adlı zəhrin fabriqində çalızan,
Qyrylytyja adət etmiş, patıltıja alızan,
Çokdan vardı Əhməd adlı bə iranlı biçara.
Gurbət işrə fəhləliqlə saklar idi öz başın,
Həm vətəndə dyl anası, n, jetim bacı, kardazın;

Kabarıladıb zizirtmədi əllərini çijnini,
 Ağır, bəjuq məzınların zəncirləri, zəhməti,
 Çalıdı, kca əqsilməzdi, hər qiz onyn gejrəti.
 Çok sevərdi vətəni, millətini, dinini.
 Bir qun səhər Əhməd qordu əldə gəzet satanlar,
 Bağırılar «alınız, bakınız! qim İranda jangın var!»
 Gəzetəni alan qibi rənqi-ryhy saraldı,
 Qordu jenə jazılmyzdyr: «İran olmyz virana»
 Zahi-məxly', Odessadan kajıtmızydyr İrana.
 Fiqrə qetdi, gussəsindən qəj bazına daraldı.
 Birdən-birə sonra kalkıb dedi: «Mən də qədərəm,
 Vətəni xajinlərdən mudafə edərəm».
 O qun çıkan paraxodla qəlib çatdı vətənə,
 Kız mevsimi gəjət sojyk, jagmır, bir havada.
 Qordu: ancak arvad, yzak kalmı, qəntdə, obada;
 Qizilərin zah kirdirmiz, kan içən zahsəvənə,
 Xanlar, bəjlər talan etmiş rəjjətin jyrdyny,
 Ejləjirlər muhafəzə xajin İnan kyrdyny.
 Hər jər viran, səssiz; sanqı matəm çoqmu, çollərə.
 Vətəni belə qərcəq, gejrətindən agladı:
 Ygyrynda ölməq uçun belin məhqəm bağladı,
 Pa-pijadə duzdu jola, qətsin çatsın ləzqərə;
 Takət qəsən karlı, quləq qərçi davam edirdi.
 Cəsarətli Əhməd laqin gejrət ilə qədirdi;
 Bir neçə qun jöl qədəndən sonra birdən ezitdi,
 Bijabandan qəlib zeypyr səsi, vətən nəgməsi;
 Bakdı, qordu: juruz edir fədjilər dəstəsi;
 Al hajragın təməvvucun qərcəq sevindi, qetdi,
 Javıklazıb salam verdi, tufənq alıb janazdı,
 Jorylmadan onlar ilə bir çok karlı, dag azdı,
 Qeçdiqləri tarlaları tanırdı, bilirdi,
 Bir də dənub bakar iqən öz qəntləri qorundu.
 Əndamına rə'zə duzdu, kəlbi qyp-qyp dəjundu
 Qəz jazını, ətəqilə qizlin-qizlin silirdi.
 Çok istədi qədib qərsun, anasını, haklasın,
 Korkdy bəqə qetməqinə mane olyb saklasın.
 Qədirdisə Əhməd laqin, xejli pərizan idi,
 By əsnada zeypyr səsin dyjyb qəntdən juqurdu
 Jöl tərəfə bir çok yzak: Əhməd bakanda qordu;
 Öz kardazın yzakların arasında tanıdı,
 Javıklazıb kardazı ilə kycaklazdı, opuzdu,
 «Anamıza salam ejlə» deyjib ordan otuzdu.

Qənc əsqərin qonly bir az rahat oldy fərdası,
 Firyzqyhyn civarına qədib jətizdi ordy
 Zəhpərəstlər Jefrim xanla olmyzdylar rybory.
 O qun səhərdən başladı jajım atəz davası,
 Jagmır qibi jagan qullə tyfanının önündə,
 Japraq qibi duzən vətən kyrbanların qorəndə,
 Korkdy Əhməd, rənqi kaçdı, tir-tir əsdi əlləri,
 Bir az sonra hər tərəfdən verildi qə komanda
 Aslan qibi birdən-birə cur'ətlərndi o anda,
 Mejjitlərin arasında addımladı iləri
 O bir avıç əsqər o qun altı saat atı, zdi,
 Birdən qullə-jagmırına gar jəgmır, katı, zdi,
 Duzmən topçy atəzilə juruz etdi iləri,
 Qönyllylar çəqilməqə məchyr oldy: Jefrim xan:
 «Joldazlarım mən qədirəm, dedi, qəliniz daltımcən».
 Əhməd dedi: «Mən də byrda olub dənəmərəm qeri».
 Fədjilər dəlirənə ric'ət etdi dubarə,
 Zəhpərəstlər ziqəst tapıb, juz kojdylar fərarə.
 O halacən ijit Əhməd almamı, zdi, hec jara,
 Fəkət hərbin o səfəli, hənqamında bir kyryzın
 Qəlib dəjdi sag kolyna, etdi onv gərki-xyn
 Bihal oldy, kan apardı, jıktı, dı, topraklara.
 By hal ilə əsr*)ə kədər muharəbə yzandı,
 Nəticədə fədjilər zanlı, zəfər kazandı.
 Uç aj sonra jaz fəsljdi, qun duzmu, zdu çollərə,
 Qənc əsqərin dyl anası, dizin kycyb inlərdi.
 Otyrmyzdy astanada cavan oglyn bəqlərdi
 Qəlib qədəndən soryrды, qəz tiqmizdi jolara;
 Birdən qordu ogly qəlib zadı, gından agladı,
 Ana ogyl, bacı kardaz bir-birin kycakladı.

Tərəkki və təbiətin kənyyn

Qəzizirdim Kız Kalası, dagında.
 Jaj fəslidi bir qun akşam çagında,
 Bir-bir bakırdım ol qəhnə asara
 Viran olmyz syra, burca, hasara
 Gərib-gərib, mubhəm-mubhəm xəjallar
 Qəlirdi fiqrimə durlu syallar.

*) Ənlədən sonra.

Dejirdim qi, dunja bir zəxsə bənzər,
 Dogar, tərər, numuv edər, juqsələr
 İnsan qibi hər devrə bir az jazar.
 Sonra javaz-javaz ixtjarlazar;
 Ələr, kalar bir-iqi viranəsi....
 O da olar bajkyzların lanəsi!
 Bir muəjjən kanyın uzrədür həjat
 Bir dogya, bir təqamul bir inhitat.
 Belə kojylmyz aləmin binası,
 Dəjjiziqdur tərəkkinin əsası,
 Dəjjizməq olmasa tərəkki olmaz,
 Təbiətin by kanyny pozylmaz,
 Dəjjizməqlə inqan olыр təqamul,
 İnsan dogar, tərər, edər tənəsul.
 Təbiətdən qərəq alınstın ibrət,
 Təcəddudlə olыр həkəji-millət.
 Dunjanın əvvəlindən ta by hala,
 Aləmdə olmyz min-min istihala.
 Hamı, əsqi Roma, əsqi jynanlar;
 Hamı, əsqi tərəkkiilər, imranlar?
 Min-min belə sajsız binalar jıkmız
 Sonra jeni bir mədəniyyət çıkmız.
 Hamı, əsqi asyrilər, qəsrilər*)?
 Hamı, əsqi qəldanilər, mürsilər?
 Cumləsini məhv ejləmiş zəmanə,
 Hər birindən kojmyz cuz'i nizanə.
 By ondandyr vaktə qərə təqamul
 Etmədilər, qəstərdilər təqahul.
 By ondandyr zəmanəyə muvafik.
 Dəjjizməjib çıkartdı,lar əvajik.
 Bəz e'tikadlara məğyr olđylar.
 Pyç olmaga axır məbyr olđylar.
 Hansı zəjdür dəjjizməjən dunjada,
 Qləjərti də hejvanat da, hava da.
 Nicin dəjjizməsin fiqri insanın,
 Təkazası dejilmj by dunjanın.
 Tarix bizə qəstərmirmi by halı,
 Cahil keymin muhəkkəkdür zavalt.

*) Qərunur qi, Sihhat qəsrini də millət bilmişdür.

Dərja qənarında *)

Əmvac qəfir səhilə qyja qi, o minval
 Tə'kib edir bir-birini dəsteji-ətfal.
 Oldykda o bysizqəhli-bihissə mukarib,
 Tər ləblərinə bysə verirlər mutəkib.
 Qjorduqda nəvaziz jerinə bugzu-qudyrət
 Mə'jys çöcyklar təq edərlər jenə evdət.
 Ol dəmdə pəraqəndə olyb səlheji-aba
 Tədriclə təbdil olыр ənvə' hubaba.
 Saqın dənizin səfhəsi ajinə qibi saf
 Qun nyry düzərqən qərunur bak necə zəffaf??
 Qəzti jurujəndə jarıltır sineji-dərja
 Mavi qagıza san çəqilir bir xəti-bejza.
 Hərdəm byrakır dydi-sijəh ryji-həvajə
 Kalkdı,keca yrar mevc çıkar evci-fəzajə.
 Qjah dalgaları, qjah dağıltır, cəvvdə hər jan
 San tustu çıkar xuljalı, zair çybygyndan **)

Jaj qecəsi

Akzəm oldy, qun batdı, zamlar jandı,
 Ta səhərdən akzəmacan dyrmadan
 Qun altında tər təqərəq çalızan
 Əqinçilər, biçinçilər yzandı.

Jorgyn, argın hərə bir janda jattır,
 Hər zəj saqit, hər jer səssiz; səmirsiz;
 Ancaq hunu, milçəqlərin vız-vızı,
 By suqyty pozыр... Əqinçi kızı.
 Yjkyda burqudən, milçəqdən qirsiz,
 Kollarını by jan o jana atır;
 Var by qəntdə jenə elə joksyllar,
 Nə cutu var, nə qotam, nə qəli,

*) Bir nəsrə nazmə təhvil etməyə ədəbiyyatda (əkd) dejildiqini zəqir-
 dana qəstərməq üçün by mənzymə, məzmyny mə'lymat zyrnalındaqı bir
 nəsrədən alınmışdır.

**) Sihhatın by mənzyməsi 1912-ci ildə təb' olunan «Sımk Sazstan
 da by kərdür. Laqin 1923-də bacına və ajağına bea-on bejt ilavə oluna-
 rak Salman Mumtaz tərəfindən «Sihhatın gejr-i-məthy» əsərlərindən dəjə
 «Məarif və Mədəniyyət» məzmyəsində nəşr edilmişdir. Bacına artırlan
 bejtlər bir kədar əsqi mənzyməyə vjyuyrsa da, azagısındaqlar kə'ijən
 vjyymadığı üçün Azərnəşr redaksiyasının məs'ərətilə əvvəlki kəbyl
 sonraqı «gejr-i-məthy» adı ilə nəşr olunan ilavəli mənzymə rədd edildi.

Ölməq istər jetizməjir əcəli.
 Allahı pəjt dilər, aqlar, sokkyklar
 Akşamacan xırmanları, dolazır.
 Ej insanlar, fərz dejilmi bizlərə,
 Rəhm ejləməq, əl dytmak acizlərə?
 Onların da var biz qibi urəqi
 Bir arzısı, bir eəki, bir diləqi.
 Onlar sizdən daha artıq çalızar,
 Jazamakçun hər zəhmətə alızar.

Jaj səhəri

Əqinçilər, jaj qecəsijdi qəntdə,
 Jorgyn, argın jeni çimir etmişdi.
 Arvat, yəak, xırmanlarda, həjətdə
 İzdən kyrtarmış, yjkyja qetmişdi;
 Birdən xoryzlar hincərdə banladı.
 Kart, nənə subh oldygyn anladı.
 Səs elədi, olandı, ogly, əri
 Əsnəjərəq kalkdı, jatakdan bylar;
 Çagırdılar nəqərləri, rəzbəri,
 Ojandı,lar, səsə kohym konzylar.
 Azan səsi qəlir minarələrdən,
 Çıktır çələ xələjək darələrdən.
 Bəjuq qiqiq rəjjət, xanım, aga
 Japıadı,lar hər biri bir peşəjə;
 Qələin qedir inəqləri sagmaga,
 Odyň qətirməqə nəqər meşəjə.
 Biri qedib ələf toqur qəllərə,
 Biri baktır xırmandaqı vəllərə.
 Qunəz çıktır, dagdan yəyr dymaniar;
 Həvəsle istinin tozın içində.
 Çalızırlar by bir jıgıň insanlar,
 Xırmanlarda, tarlalarda, biçində.
 By zəhmətlər zərh olynmaz zzyndyr,
 İnsaniyyət həp bynlara mədjyndyr.

Əqinçi nəğməsi

Dari, quncut, arpa, bygda əqməsəm,
 İlin uç fəslində zəhmət çəqməsəm.
 Ac kalmazmı qəzəl, mə'sym yəaklar?!
 Mənsiz qədən, qəndir verməz zəmilər,
 Çadırsız, jelqənsiz kalar qəmilər,
 Naziq dönsyz jajda yəaklar aqlar.
 Syvarmasam janar otlar, çiçəqlər.
 Ac kalanda sut verməsə inəqlər.
 Nədən olar zər, pendir, jag kajmaklar
 Ot biçməsəm kırılmazmı kojjynlar?
 Hardan olar hasil o vaktədə bynlar?
 Kədə nədən olar qurqlər, papaklar?
 Əqinçi hər qəsdən artıq çalızar,
 Onyn əməqilə insanlar jazar
 Gida verir məxlykata topraklar

Kl3

Bir az əvvəl saga-sola, yça-yça fırlanan,
 Parça-parça karlar indi javaz-javaz duşujor.
 Byryk-byryk bacalardan çıktır tustu, ag dyman;
 Quçələrdə if sojykdan zinqildəjir, ujuzor.
 Hərdəm quləq kalkır, kartı jerdən kapıb savırlır
 Qələib qədən insanlarını uz-qozunu kavırlır,
 Dagi, dazi kar bus-butun ag qəfənə burumuş,
 Pencərənin zizələri byz bağlajıb donmyzdyr,
 Dəjjirmənin, bylakların syjy donmyz, kyrymyz;
 Sərcə, dolaz jem aktarı, kar ustunə konmyzdyr;
 Devlətlilər də isti evdə rahat jejib, jatırlar.
 Yn almaga ac janıklar paltar, palas satırlar.
 Allah pəji diləjəni acıklanıb sojurlər,
 «Allah versin, qət qəsb elə» dejib hər qəs rəd edir.
 «Acam, donyb ölməqdəjəm» deyə kavıb dojjurlər,
 Bir deyə jək fəhləliqə bynlar qetmir, qim qedir?
 By jazıklar dejilmidur fabriqlərdə çalızan
 Ləgmlərdə qulunə çalan, zəhmətlərə alızan?

Fuzylin n bir gəzəlini tərbi

Dərdə duzdum əsərindən sitəmi-hicranın,
Çaradən ötru dolaədim nərəsin, dunjanın;
«Dəhənin dərdinə dərman dedilər cananın»
«Bildilər dərdimi jokdyr dedilər dərmanın»

Ezki iqən ryzi-əzəl xilkəti-aləm səbəbi,
Vaizin xalkı nədur nəhj, dəmadən səbəbi.
«Olsa məhibybların ezki cəhənnəm səbəbi»,
«Hyru-gilmanı kalır qəndisinə rizvanın».

Mələqim, nyrf-cəmalın səri-afaka dolyb,
Atdı butxanant, çin əhli sənə səcdə kılıb,
«Qeçdi mejxanadan el məst, meji-ezkin olyb»
«Nə mələqsən qi, xərab etdin evin zəjtənın».

Qjərməjanlar xəmi-əbryhi-hilalın tərhin,
Tə'n edir sinədə qərdüqdə xədənəqin, cərhin.
«Nə bilir okymajan məshəfi-husnun zərhin»
«Jerə qəjdən nə uçun endiqini kyr'anın».

Vyr nə kədr istər isən ok cizərim jarəsinə,
Qfetmərəm hərəqiz ətibba janına çarəsinə,
«Vyrmarəm silhət uçun mərhəm okyn jarəsinə»,
«İstərəm çukmaja zevku-ələmu pejqanın».

Kojdy qonlymda fələq istədiqim hər diləqi,
Zə'leji-ahilə mən də jakaram nəh fələqi.
«Jerdən ej dil qəjə kovmyədy sirizəqim mələqi»
«Anda həm kojmajacakdyr oları, əfganın».

Dili-divaneji-Sihhət edəməz tabi-cunyn.
Ony sejd etməsə zulfun qibi kullabi-cunyn,
«Ej Fuzvli olyram gərkeji-əirdabi-cunyn»
«Qjər nə kəhrin çəqirəm dənə, dənə dunjanın».

Xəbərdar və ja Zindən karaylı

Xajinin etdiqi işjam, qibi.
Zalimin nisfəti-viedant, qibi.
Pajızın tar idi gəjət qecəsi,

Daha muzlumdu fəkət ol qecədən,
Dyman altında ycalmı, qərunən.
Məhbəsin mənzərəji-hajicəsi
Hər tərəfdə karayllar dolanır,
Çok ağırlıqla jururlər o zaman.
Qjəcənin səmtini eilər ləzən,
Nalə asa o həzin səs hər an,
Ezidildiqə sanırsan yzantı:
«Xəbərdar!»

Ycadyr qərçi onyn divarı,
Bircu-barysy da mustəhəqəmdür.
Ahənin kılıfı, daha məhəqəmdür.
Qjəcə zindançılarının ənzarı,
Onların olsa da çok ənvarı,
Sunqunun pərtəvi-atəzbarı.
Pursuqyn olsa da gəjət zindan,
Olamaz hejf, içi kəbristan!
Karaylı sən ojak ol aldanma,
By suqynətli jeri boz sanma,
Qjəzün ajrı, lmasın heç zindandan:
«Xəbərdar!»

İzətə dystan orada təq kalmı, z.
Dajantı b zəjlə dəmir pəncərəjə;
Bakıjor bilməjir amma nərəjə.
Sanqı ol səmtu-suqyta dalmı, z.
Jokdy bir səs hamı aləm xamyz.
Ja hurər it, ja otər bir bajkyz
Ja qi bir səs ezidirsən—mudhuə!
Bir də tədricilə hərdəm dejilir:
«Xəbərdar!»

Qjunlər, ajlar, jok yzyn illərlə,
Byrda kalmalığa məhəqyməm mən.
Hejf biçarə qonyl kan olmyz
Elə hurijjətə ətəzən olmyz
Qi, jazık duzdu butun takətdən,
Duzdu bir məksədi-can pərvər ilə.
Ol mölmətlə by qun zaru-zəbyn.

Byrda var sunqu və xəncər, kyrəyn.
Orda hurijjəti-əkdəs vardyr,
Həp fujyzati-mukəddəs vardyr.
Ax!... Karanlık qecə sən dadıma çat,
Mənə ver təslijətu-səbru-nicat,
«Xəbərdar!»

Var hənirti, kylak as bircə dajan;
Bir nəfər duzdu jərə, tak-tak-tak.
Neçə dəfə ezidildi çakmak;
Qim qəlir! Qələ odyr purhəjəcan,
Jan-jərə, azca ıztıklandı bir an.
Juqurub xalk oraja toplandı,
«Əlvida! Ej diriliq, ej kuvvət!
Əlvida', ej mələqi-hurrijjət!»
O jurəqdən by sədə çıkdı o an:
«Xəbərdar!»

Hər tərəf oldy jənə asydə,
Az aralandı bylytlar qəjdə.
Naqahan oldy kəmər qəjdə əjan;
Jərə qyja qi, səmadan bəkdı,
Uzunə əzqi-təhəssur akdı.
Jənə qəz jəzlı, uzun etdi nihan;
Jənə jerdə karayllar dölənr;
Çok ağırlıqla jururlər o zaman,
Qecə səmtunu ejlər ləzən;
Nələ asa o həzin səs hər an,
Ezidildi qə sanırsan yzənır:

«Xəbərdar!»

II

ÇOCUK MƏNZYMƏLƏRİ

Qəç

Səhər, səhər jaz çağı,
Qəçür oba jajlaga,
Qələnlərin balığı,
Bətir lələ, batlaga,

—
Arvat, qızı, oğlan, kızı:
Qən çarıklı, bəzməklı,
Qədir koryk kajtaksız,
Qəlin kızlar jazmaktı.

—
Kojyn, kyzy, at, ezaaq,
Salmıç çələ kalmagal.
Dəvə, maja, nə qəzaaq,
Ləqləjirlər dal-ba-dal,

—
Qizi əlində çomak,
Surur juqlu oquzu.
Dəvə ustə bir yzak.
Çək okyjyr by sözu:

—
Ağ dəvə alçak qədər,
Kolynda kolçak, qədər,
Ağ dəvənin qəzləri,
Jərə dəjir dizləri;
Əndi çaja jyh-jyh!
Ağa maja jyh-jyh

Məqəb məcmuəsi, nömrə 13, 1912, 22 M

Ana və bala

Otyrmyç ana,
Basmıç bagrına,
Nəzl, uorpəsin;
Laj-laj dejir ona.

Yzak jatmajır,
Bakır aglajır,
Anası ony,
By cur okzajır:

Dagda dartlar,
Sumbulu sartlar;
Koca kartlar,
By balama kyrban.

Dagda taganlar,
Bir-birin boganlar;
Oglan doganlar,
By balama kyrban.

Bir bəluq atlar,
Atlar qəj otlar.
Ərsiz arvatlar
By balama kyrban

Dagın maraı,
Qəzu karalı,
Dunjanın malı,
By balama kyrban

Məqtəb məcmuəsi, nömrə 14. 1912. 9 İyun.

Qullərin bəhsi

Kızıl qul:—Mən zahıjam, gənçələrin, qullərin;
Ən qəzəl istəqlisi bulbullərin;
Mən hamıdan yaxşı jarazı,klıjam
Səvməlijəm, ətrə bylazı,klıjam.
Fəxr edərəm halətimə hənqimə
Kırmızı japraklarıma, rənqimə;
Bağı dytar ətri-dəhanım mənim,
Ejbi nədur varsa tiqanım mənim.

Ag zənbak:—Əldə mənim ak kədəhim vardyr,
Agzına-dəq ətrilə sərzardyr.
Var arıdan ötru kızıl qul tozym,
Bojda, byxynda da kəzənəqdur uzum.
Qərçi zyndyrsa mənim japragım
Jokdy jenə loğalıgım, azmagım,
Han qəpənəq, xırda kartəka jenə,
Qıunda qələrlər sıgınarlar mənə,

Zəbby:—Qər jok isə sevməli rənqim mənim,
Zyx dejidirsə də hənqim mənim,
Ətrim yzakdan burujur aləmi,
Valehu-hejran eləjir adəmi.
Xalk dejər çyn hamı zəbby mənə,
Fəxr uçun əlbəttə jetər by mənə.
Mən uməralar bağımmə malıjam,
Qullər arasında tamazalıjam.

İqi yzak

Joldazına bir yzak
Dedi: «Dyr qəl ojnajak;
Ojnamagın vaktıdyr,
Kızıl qulun taxtıdyr;
Kızıl qulu əqərlər,
Miskal ilə çəqərlər;
Qədəq qərəq yzaklar,
Bağda nə cur ojnaklar».
Joldaz dedi: «Kardazım!
Dinmə agrajır bəzım;
Açılsa qul, olsa jaz
Mənim qonlym açılmaz.
Mən dərsimi bilmirəm,
Ojnamagı nejlirəm?»
Byna dedi o birisi:
«By qun byrak by dərsi,
İndi hələ qəl qədəq,
Bağda qəzib sejr edəq,
Ərtə dyrarasan səhər,
Dərsi edərsən əzbər».
Joldazı verdi cavab:
«Dənizmə bədbihesab,
Subhə by qunqu izi
Kojmaz ağıllı, qisi;
Dərsimi hazırlaram
Sonra qədib ojnam».

Məqtəb məcmuəsi, nömrə 11. 1912. 21 Aprel.

Karı və kyllükçyları

Bir karının bir xoryzy var idi,
Hər qun obəzdandan o banlar idi.
Subh çök ertə ojanardı karı,
Dyrgyzar idi hamı xidmətqarı;
İncijib axırda o kyllükçylar,
Ol xoryzy öldürübən atdılar,
Ta qi, qəsilsin səsi asydətər
Bəlqə dojnca jatalar hər səhər.
Çunqu karı bildi by qejfijjəti
Əzqə sajak oldy onyn niyyəti,
Sonra qecə olmamız iqən jarı,
Onları bir-bir ojadardı karı.

İlq bahar

Qələdi martın dokkyzy,
Bajram etdiq Novryzy.
Kar əridi jök oldy,
Çajlarda sy çök oldy.
Daglar, çöllər, dizərdi
Novryz qulu qəjərdi.
Qecə, qunuz tənəzir,
Hava hərdəm çənləzir.
Dagdan kalkır dymanlar,
Tez-tez jagır nejsanlar;
Junqul, sərin meh əsir,
Jagmır, birdən qəsir.
Aralar bylytlar,
Təravətlənir otlar.
Duzur qunun zijası,
Artır jazın səfəsi;
Qəj uzunda bir kəzənq
Tak qərunur jeddi rənq,
Qəzəl kosu-kəzəhlər,
Kəlbə verir fərəhlər.
Kyzlar otur çəllərdə,
Ərdəq uzur qəllərdə.
Əsir isti quləqlər,
Yçyr kazlar ərdəqlər.

Japraklarır ağaclar,
Jazıllarır jamaclar.
Sejrə çükür yzaklar.
Qəj çəməndə ojnaklar.
Məqtəb məcmuəsi, numra 9. 1912. 17 Mart.

Qəl və çaj

Qəl səjlədi bir qun konzysy çaja:
«Nə akırsan, təqulursən dərijaja?
Qəh qərəci dəzilirsən, qah kajık,
Jorylmazsan məqər heç sən aj jazık?
Juq, miniq çəqərsən belədən-bələ,
İzləməq olmaz a canım bir belə.
Sənin kədər mən izləsəjdim əqər,
Kyrymyədyım, jök olmyədyım muxtəsər.
Nəksələrlə mənim izim joksa da
Sənin əjri ciziklərin çoksa da.
Dejilsəm də, duzdur xalkın məsrəfi.
Qərəq dejil çök də mənə tə'rifi
Bynlar butun bəz-bəz qərəqsiz izdur,
Amma mənim dört bir janım kəmiədur.
Qəj, jymyək ot içinə batmızam,
Xanlar qibi pərky jerdə jatmızam,
Qəmi, kajık, qərəci də, qylaz da
Məni heç vakt incitməmiş bir az da.
Hərdəm quləq əsərəq, japrak duzər.
Ancak onda syjym bir az tərpezər.
By kajgvsyz jazamaqı əlgərəz,
Bir zəj ilə etməq olarmı əvəz?
Quləq nə kədr əssə də tərpenmərim,
Rahət kalıb dunjanı sejr ejlərəm».
Çaj cavab verdi: «Sejr edir iqən yzyn,
Heç duzərmi xatırına by kəyn?
Qim sy əqər tərpenmə əksə daim,
Təravəti olar o vakt kaim.
Mən qi bəjuq çajam, xalka nakiləm,
Səbəb odyr by kəynə tabeəm,
Tərq edərəq butun istirahəti.
Kazanmızam bir by zənu-zevqəti.
Bəlqə jənə by hal ilə zadu-qam
Juz illərə kalacagam bərdavam.

Ah! Sənin itəcəddur ad, sanın;
Kalmajacak jer uzunda nizanın».
Çaj dediği sözlər jerini aldı,
İldən-ilə qəlun syjy azaldı.
Avar basdı çən uzun burudu.
Axırda lap butun-butun kyrydy.

Kyzlar

Kyzlar, kyzlar a kyzlar!
Karankyzlar, a kyzlar!
Çəh-çəh vyryn byrada
Qəh jerdə qəh jyvada
Konyn by təq bydaga,
Çok qətməjin yzaga.
A kyzların qətməjin,
Məni gəməqin etməjin.
Kyzlar niçin qədirsiz?
Joksa qi sejr edirsiz?
Kyzlar yçdy, əqildi,
Vaj səsləri qəsildi.
Bir səş qəlir yzakdan,
Mən dinlərəm bajakdan.
Səjlər qi klə javıkdır,
Sizin jərlər savıkdır.
Var isticə əlqələr,
Klədə bizə xəş qələr.
Səbr ejlə koj jaz olsyn.
Bir kar, jaglə az olsyn.
Sevkat qəfirər kyzlar,
Sizə qəzəl mahnı,lar.

Iqi dana

Qətmizdi bir cift dana,
Otlamaga bir jana.
Naxırdan ajrıldılar,
Bir dərədə kaldılar.
Akşam olanda biri,
İstədi dənsun qeri.
Joldazın dumsuqlədi,
By cur ona səjlədi:
«Aj dana, dana dyr qədəq,

Karını doldyr qədəq»
Joldazı verdi cavab:
«Etmə canım iztirab.
Tələsmə çok ertədur».
Eziddiqdə by sözu,
Qəndə kajıtdı, özu.
O birisi orda jatdı,
Kyrt da qəlib dağıtdı.
Joldazı qəldi səhər,
Ta ondan dytsyn xəbər.
Qjordu qi, o can verir,
Rəhmi qəlib dindirir:
—Aj dana dana dartadyr,
—Dindirmə dərdim artadyr.
—Mən sənə dedim qəl qədəq
Sən jənə dedin ertədur.

Məqtəb məcmuəsi, numrə 21. 1912. 14 Dekabr

Tənbəl

Çok jatma dyr a tənbəl,
Jatsan olar iz ənqəl.
Qjun daqlara jajıldı,
Hər bir jatan ajıldı.
Jar-joldazın səhərlər,
Tez məqtəbə qədərlər.
Sən çazta dəq jatırsan,
Pal-paltarın atırsan.
Xejrü-zərin kan oglym,
Əz halına jan oglym.
Bir azca himmət ejlə,
Bir azca gejrət ejlə;
Hər qim dilər zad oisyn,
Qjetsin çalıskaçan olsyn.

Jaz

O qun qi fəsli-jaz olyr
Qjecə, qunuz tərəz olyr.
Havanın artar istisi,
Daha sojyklyk az olyr.
Ərir daqlın, çölun karı,

Akar dərələrə sarı,
Qyrylty ilə sel qədir,
Saltı sədəja çajları,
Karankyə ol zaman qədir,
Jenə tiqər jyvasını,
Konar jazıl ağaclara,
Okyr kulyh dyastını.

Bir məqəbdə imtihan

İmtihan məclisi kyrylmyzdyr,
Zalda skamjalar kojylmyzdyr.
Bir-birindən bez altı arzun yzak,
Hər bir skamja uzrə təq bir yzak.
Nəzmu-tərtib ilə otyrmyzlar,
İmtihançyn sijahı dytmyzlar.
Bynların karzısında azca qanar,
Jazıl örtüqlü bir bəjuq miz var.
Uzvi-maxsys olan muəllimlər,
Hər otyrmyz nizam ilə jeqsər.
Karılar örtulub kapanmızydyr.
Arkasında nəqər dajanmızydyr.
Gejz ilə dyrmyz ortalıqda mudir.
İmtihan jazılın edir təkdir.
Rə'd təq qyrlajan zamanda səsi
Çıkmajır san çocykların nəfəsi.
Hamının karzıda kələm, qagız
Kyrymyzdyr jazıkların bogazı.
Əsəbiliqdən iztə bə'zi çazır,
Əlləri titrəjir, dili dolazır.
Bə'zinin korkydan qəzu karalır,
Urəqi çırpılır, uzu saralır.
Bə'zi dytmyz iqi əlilə baazın,
Fiqrə dalmız ynytmyz arkadaazın.
Əzunə joldazın qərub usqun,
Bə'zi olmyz həjafına qusqun.
Qjah mudirin acıqlı, kəz-kabagl,
O sajak korkydyb jazık yzağı,
Qi, jazık bus-butun itirmiz əzun.
Jazmaga tapmajır dunənqi sözün.
Ajrı-ajrı, hərə qitabət edir,
Xacələr onlara nəzarət edir.

Hansı, zaqırdə varsa iste'dad,
Fiqrə piçidədur jazır dilzad.
Hansı, zaqırdə qim bətaət var,
Syrətində gəribə halət var.
Jar və joldazlarından ar edəcəq,
Bəlqə axırda intihar edəcəq.
By sajak qəsb əlmə ragib iqən,
By sajak xacələr məvazib iqən
Tifl mə'symlar imtihan dytdy.
Bazlarında biliq məqan dytdy.
Aldılarsa kızıl nizanlarını,
Heji bilmirlər öz lisanlarını,
Əcnəbi dillərində çək mahir,
Öz lisanında dilləri kasir.
Atalar çokları avamunnas,
Öz janında edir by nev' kijas,
Öz dilindən heç olmasın xəbəri.
Ony bilməqliqin nədur səməri?
Öz dilin bilməmiş jartın jamalak,
Tərbijət əlsa əcnəbdən yzak,
Hissi-millijət onda bitməzmi?
Adı dunja uzundən itməzmi?

Məqəb məcmuəsi, numrə 9. 1913. 13 Maj.

Quça yzağı

Qərsəm çamırlı bir quçadə ojnajır haçak,
Çıplak, əjak jalın, bəz açık bir dəcəl yzak,
Adət edib səjuzməqi, daim savazmagı,
It kovmagı, dəz atmagı, xalka satazmagı.
Əxlakı pozgyn, adəti pis pashanı, jok,
Kəlbim janar ona deyəram: «Aj jazık çocyk!
Sən sevuqili vətənciqimin qul fidanısan,
Sən bir qəzələ gənçasan, amma jabanısan.
Zənnim bydyr dilənçiliq ejlər anan sənin,
Zindanlar içrə can çurudər həm atan sənin.
Sən qəzləmir misən jazamakdan çək il hələ,
Zulmətlı jollar içrə qəzirsən niçin belə?
Javrım, kyzym, bahari-həjafın nə cur olar?
Çapkıncılık, səfahətu-fisku-fucyr olar.
Qəsbın jok, isrət ilə qəçər çək məizətin,
Bilməm qi, fəhləliqdə jətər vakti-rihlətin
Ja xəstəxanə içrə, ja quncundə zindanı,

Ja inqi dəzqələr dalısında çikar canın.
Ox javrım, anlasajdı, by qun millətin sənin,
Bilsejdi, lajıkınca əqər kijnətin sənin,
Can təq basardı, bagrına, ejlərdi tərbiyət:
Olmazdı, razı, pyç olasan bəjlə bicihət.
Əsbabi-fəxr olmyz iqən sən də millətə,
Min durlu fajidə jetirərdin cəməətə.

III TƏRCİMƏLƏR

Yçkyn və ja yçyrym

Yca muzlim kajalara tokynyr,
Qəpurur dalgalar, xuryz eləjir.
Kara kyalar yçyr, dag uzrə konyr,
Kalın orman həzincə cyz eləjir.
Karlı dağlar, dymanlara burunur,
Parlajır sislər içrə xoz qərunur.
Birdən ordan kar yçkyny yçdy,
Bərq səs ilə qyryldajır duzdu.
Kajamın dar qeçidini tıkadı,
«Tereq»in mevcinin önün bogadı.
Gəflətən oldyn ej Tereq xamyz,
Etməjirsən gəzəbi cyzu-xuryz.
Dalgalar həp bir istikamətdə;
Arkadan qəldi, deşdi, qeçdi kartı,
Jenə əvvəlqi geju-ziddətdə.
Sən syvardın səvalili, qənarı,
O deşilmiz, ərinməmiş yçkyn,
Istikamətlə dyrdy xejli zaman.
Tereqin dalgacıkları cəzğyn,
Onyn altından ejlədi cərəjan.
Əprujub, sıçrajır ygyldajarak,
Və o byz daga çarpıdı akarak,
Uzərinə qenizcə jol duzdu
At, oquz korkysyz qəlib qeçdi.
Çəllu tacir də qəndi nakəsini.
Oradan surdu, qetdi vəhətsiz;
Bir də badi-səba əlakəsini,
Oradan indi qəsməjir jalımız.

Kız joly

VƏ JA

Kız səfəri

Dalgalanan dymanların, arasından aj çkır.
Gəmli jatan səhralara gəmli-gəmli nyr saçır.
Kız səfəri, təq, jol qonly darıxdırır, can sıdır,
Arabamı suruqləyir, Haryn atlar tund kaçır.
Təq çalınan yzyn qyvyldar,
Ysandırsan bir səs ilə vıjıldar...
Surucunun zərkisində vətən səsi dinləyir,
Qah ryhyma bəhcət verir, qah kəlbimə gəm qəlir.
Nə təlil, nə də çrag, nə bir kara daxma var,
Hər jer butun jiyəsizlik, hər jer butun kaltın kar.
Fəkət hərdəm bakar iqən yzyn, yzak çöllərə,
Ala verst agacları, qəlir ancak nəzərə

Karaçılar

Karaçılar qoçu qojlə dəstə, dəstə;
Bessarabjada daim qoçurlar.
Olar by qun qoçub duzmuşlər çaj ustə,
Jırtık alaçıklarda qecələyirlər.
Azadəliq qibi mislsiz, bibədəl,
Fərəhlidur gajət akzamlamaları.
Asydə, kajğısız, həm sadə, həm qozəl,
Açık qoj altında rahat jatmaları,
Carxların ustundə dyrmyzdyr araba,
Jarımqılık salınmış ustunə bir qisə.
Ocakda od janır, ətrafda qoç-qulfət,
Zam hazırlayır qoj çəməndə səhrada.
Atlar otlayırlar, alaçıkda rahat,
Jatmış əl ajısı, zəncirsiz azadə.
Duzənliq culqədə hər nə var bir həjat,
Qulfətin hamısı əlləyir, çalıdır.
Sabahqı jol uçun qorurlər ehtijat,
Səhər tez qoçməqə hamı hazırlayır.
Arvatlar mahımsı, yzak aqlamastı,
Səfəri zindanın cinqiltili səsi.
İzə çok qoçmədən qoçəri obada

Jatdırlar hamı, toktadı, səs səmir.
Xamyzanlık, sədasız oldy səhrada,
Ancak itlər hurur, bir də at qəmijir.
Odlar söndürülmüş, hər tərəf xamyzan,
Jalınız asmanda mahi-aləm ara.
Bylytlar içindən olıyqan numajan,
Xamyzanlık edir qoçu gərki-zija.
Bir çadırdə fəkət bir ag sakkal koca,
Karalmış qomuru otyryb pufləyir.
Jatmajır o qizi təq-tənha by qecə
Çənli səhralara bakır jol qozləyir.

Kız

İzə zimal jeli kopyb qyvyldar,
Suruqləyib bylytları, vıjıldar.
İzə jenə kız, necə qi var qəlir;
Zaxta qəlir, sojyk qəlir, kar qəlir.
Səpir karı ağaclara, qöllərə,
Dərələrə, təpələrə, jollara.
Ag ortuqa burundurur aləmi,
Cylgalayır, qejindirir aləmi.
Zaxta vyryr zirin syjy dondyryr,
Kargaları, kar ustunə kondyryr.
Oulaq əsir dagda karı jymyrlar,
Jymbalanar, dolar çala-cvkvrlar.
Cogyn qecə dum-duz edir jer uzun,
Kar tığı, qunduz edir jer uzun.
Lək duzər kar ustunə parıldar,
Tapdalajan vaktə ony xarıldar.

Kafkas

Kafkas altındadyr, ən mudhiiz olan zirvədə mən
Dytmyzam təq yçyrym, karlı dag ustundə kərar.
Kara kyz yçməgə kərkərsə yzak bir təpədən,
Nə kədər juqsəy yçərsə jenə devrəndə yçar.
Byradan mən qorurəm çəzmələri kajnamada,
Zubhəli, korkyiy yçkynları, ilq ojnəmada.
Byrda məndən azığı qojdə bylyt ojnəklər.
Arasından bylydyn dagda sy kajnar, çaglar.

Qorunur onları, n altında böjuq dar kajalar,
 Onyn altında zəifciq kyrymyz qol-qos var,
 Daha ondan azagı, rənqi jazıl ormanlar,
 Orda kyəlar ətər; ətrafı, qəzər cejranlar,
 Sıgı, m, b dagda jayılmı, z qomaja insanlar,
 Dırmazır sərt kajalar uzrə butun hejvanlar.
 Jurujur dag azagı, orda çoban da dərəjə;
 İstə məftynlazır insan by qəzəl mənzerəjə,
 Orda qım daim Aragy çajı, gəltan, gəltan
 Çarparak qolqəli sahillərə ejlər cərəjan
 Dar qeçid içrə fəkir atlı, da pinhan olyjor,
 Orda ziddətlə Tereq nəhri xuryəan olyjor
 Ojnajır, cənq eləjir dar kajalarla døjuzur,
 Acı, m, z dalgaları, daəları çejnir, otuzur,
 Tə'mə qormuz kəfəsi-ahən içindən san zir,
 Çırpınlır gərriz edir, sahili qyja qəmimir.
 Lejq afsys! Nə var tə'mə onynçyn nə suryr,
 Ony mudhi, z kajalar hər iqi jandan stıkjyr.

Syda bogylmyz

Jujurə-jujurə yzaklar dəqəjə,
 Qəldilər tələsiq dedilər dədəjə:
 —«Ata! Torymyza bir ölü duzmuədur»
 —«Jalançı nadinclər; ax, by nə izdur
 Siz mənim bazıma qətirirsiz hər dəm?
 Dəjə dəjə sizi lap öldurəcəqəm».
 Ataları bir çök hirslandı olara
 «Nə bərcymyzdyr, mejit duzmuədur tora,
 Kazı da sormakdan qətirib zinhara
 Juz ilə mahaldyr jakamız kyrtara...»
 Nə çarə etməli? Arvat ver çyxanı,
 Qjedim bəədan edim by xata-balantı.
 —«Mejit bəs hardadyr?»-«Bydyr ha byrdadyr»
 Filvake' orda qı, səhımmı, zdi, jaz tor,
 Kymları, n ustundə çajdan az aralı,
 Yzakdan bakənda qorunurdu ölü.
 Gajət də çirçındur delizətli mənzeri,
 Bəz ajak qəjərib, ziamı, zdur hər jeri.
 Qjunahqarmı, zdyr by, jetmiəmi əcəli?

Salmı, z by hala ony öz əməli.
 Ja balı, k dytandyr, tyfana dytylmyz.
 Jaxyd məst imiz qım batmı, z və bogylmyz.
 Ja bir sevdaqərdur sojmyz ony ogry,
 Əldurub atmı, zdyr həmin zəhrə dogry,
 Qəntlijə nə hacət bynları axtarsın,
 Tələsir ancak o; öz bazı, n kyrtarsın.
 Dənu, b jan-jə, rəjə bir nəzər ejlədi,
 Ajagı ilə nə'zi sy sarı, itələdi,
 Qurəq ilə syjyn lap içinə byrakdı,
 Juzərqən mejit, sy azagı akdı;
 Dajanı, b bir kədər tamaza da etdi,
 Kajı, zdi, b sonra öz daxması, na qetdi.
 Qəlmiz oqlanları, n! Dalı, mca hamı, nı, z;
 Məbada by sirri bir qəsə dejəsiz.
 Joksa sizləri kargajı, b səjə, rəm,
 Agaca sarı, zı, b oluncə døjə, rəm.
 Qjeca akzam olcak hava bə, rəq karı, zdi,
 Quləq ziddət etdi, haman çaj da da, zdi.
 Qəntlinin evində janı, rdi, çıragı
 Butun jatmı, z idi arvadı, yzadı.
 Qəntli də jatmı, zdi, bajırda bir tyfan.
 Bir quləq səsinə jykydan olandı.
 By halda gəflətən hənirti esidir,
 Biri pəncərəni javaz tıkkı, lı, zdi, r.
 —Qimdur o?
 —Qizi aç kapı, nı, mən qəlim,
 Bir kədər byrda əjlənib, dincəlim.
 By qjeca vaktında nə qəzirsən kajı, n*)
 İtil, byrdan yzaz, zalı, m, məl'yn, xajı, n.
 Kojmaram evimə sən qibi zalı, mı,
 Danı, zma çök artı, k qet pozma halı, mı.
 Əlləri, ajagı, titrəjə-titrəjə,
 Ərtməq uçun javı, k qetdi pəncərəjə
 O halda aj çı, kdi, bylytlar dalı, ndan
 Qjordu çəldə dyrmyz bir qizi lut, urjan.
 Saç və sakkalı, ndan bylak təq sy akır,

*) Kajı, n, bizcə Kabil, həzrət Adəmin oğlydyr. Belə deyjirlər qı, onyn ryhy məzzybi—dərqah olarək ayara bir halda dalı, m qəzır və bə'zi əvaxsa qorunub istımdad edir. Byrada Pyaqın ona itərə edir.

Açıq, hələqətli qəzlərilə baktı,
 Zəhmət əllərini janına salmışdır,
 Xərçənglər cisminə jəpmiş, kalmışdır.
 Örtü pencərəni baltıqçı kərkydan,
 Tamdı qı, qımdur o gərībə mehman,
 «Nədən kərkyrsan» söjlədi konaqı,
 Qəntlinin kərkydan əsdi dil-dodagı.
 Vahimədən öncə çəqildi jykysy
 Dəjuldu subhə cən pencərə kapıştı,
 Var xalqın içində dəhşətli bir xəbər,
 Dejirlər hər ildə haman o qun səhər,
 Hava bərq karışır, ziddətlə gəjətdə,
 Qıçə tyfan kopyr muəjjən saətdə.
 Qəntlinin kərkydan çəqilir jykysy,
 Dəjuldu subhə cən pencərə kapıştı.

Qəzərəmsə

Gəvgəli qəzərəqəhləri hər qun qəzərəmsə,
 Qəsrətli məsəcidlərə hərdəm qədərəmsə,
 Biəkl cəvanlarla qədib əjləzərəmsə,
 Bir ləhzə byrakmaz məni asyda xəjalım.
 Mən söjlərəm: illər qı qeçir bəjlə zıtaban,
 Jahy by kədər xalk qı, var byrda numajan,
 Bir qun qədəcəq dəri-fənaja hamı jeqsan,
 Bilməz qı, haçan kyrtaracakdyr məlu-salı.
 Bir qəhnə palıt məddi-niqahımda dyranda,
 Jəd ejlərəm ömr ejlədin əcdadı, m olanda,
 Məndən sora çək əsr jazarsan by cahanda,
 Jəddan çəkəram məni daha ej qəhnə nihalı.
 Bir tıflə əqər ejlər isəm lutfu-nəvaziz,
 Fıqr ejlərəm əfv et, jərim olsyn sənə baxziz.
 Qul qıbi səninçin açılan vakt jətizmiş,
 Amma qı, çatıbdyr mənim əjjami-zavaltı.
 Hər qun, hər il olmyz by duzunməq mənə adət,
 Kıl lam qələcəq illərə çək fıqrilə dikkət,
 Hansında məni dərq edəcəq nevbəti-rihlət
 Jaxyd dəmi-rihlətdə nolyr syrəti-alı.
 Bilməm çatacakdyr əcəlim harda nə jerdə?

Də'vadamı, dərjadamı, ja inqi səfərdə!
 Ja qim cəsədim dəfn olacaq xaqi-həzərdə?
 Daim öz-özumdən bydyr ən umdə syalı.
 Hərçənd təfavut eləməz dikkət edəndə,
 Bihiss bədən, çyn hamı jerdur çurujəndə,
 Amma sevirəm məni çurujum xaqi-vətəndə,
 Təq dəməni-məhbyba çata dəsti-visalı.
 Koj kəbrimin ustundə qəjərsin qulu-zimzad,
 Koj qənc ojnəsın orda əbədi zad!
 Lakejd təbiət də qəzəl parlasın azad,
 Koj olmasın ol vaktə tamazaja məcalım.

Lermantofdan *)

Hacı, Abrek

Böjuq, devlətli, varlı qəntdür Camaat,
Heç qimsəyə verməz əsla malijat.
Divarları san polatdan çəqilmiz,
Dava çölündə məscidi tiqilmiz.
Kahramandır onyn azad evladı,
Kafkasda məşhyrdyr onların adı.
Jaj mevsimi, hava isti, çəst çəgı,
Qun kızıdırmləz dağı, daşı, toprağı.
Kara kyzlar, bylyltarda karalı,
Nə tərpnə bilir, nə kanad çalı.
Dərə tərpnə saqitliqdur xəmyəzən,
Jokdyr qənt içində bir nəfər insan.
Nədən isə qənt busbutun bəzalmiz,
Evdə ancak arvat-yzaklar kalmiz.
Jıgılmizdyr maxlyk çajın dəminə,
Vermizlər özlərin elin dəminə.
Kocaları, bajları, izanları,
Səhbət edir Camat kahramanları.
Bilməq olmyr nə məsləhət edirlər,
Bələq baskın ejləməqə qedirlər.
Jaxyd rys közymləri ilə olar,
Dəjuzməqçun çəqirlərmi intizar,
Jok ancak, dərdu-gəm, həsrət nizanı,
Vardyr uzlərində səhbət zamanı.
İçlərində var bir ağ sakkal qizi,
Bəzi əsir butun təqulmuz dişi.
Koca ləzqi bir dəz uzrə otyrmyz,

*) Lermantofdan Abbas səhbət tərəfindən tərcimə edilmiş «Mtsiri»dən bir parça byraia qirmədi. **İdarə.**

Ətrafında qənt əhli halka vyrmyz.
San agzından od təqulur, alızır
Ləzqi gəmli-gəmli by cur danızır:
«Kocalıkdə jenə kadiru-subhan,
Əta ejləmizdi uç kız, uç oqlan.
Amma sonra kəza sərsəri əsdi,
Nəxl əmrurun bydaklarını qəsdi,
İndi kyry qətuq qibi təq çıplak.
Bijabanlarda kalmizəm jalızrak.
Qəjürsunuz qi, saç sakkalm agarmiz,
Elə bil qi, dağ bəzələrində karmiz.
Laqin bə'zən çıkar, hundur, karlı, dağ
Altından da çök isti kajnar bylag!
Qəjürsunuz qi, kocalmizəm əliləm.
İndi Camat əhli sizə dəxiləm.
İndi sizdən istəjirəm istimdad,
Tanırsızımı qimdur künjaz Bəjpolat
Qim mənə allah uçun jardı, kılar,
Qim tapıb mənim kızımı kajtarar.
Bacıları, gonça iqən soldylar,
Duzmənələr əlində əsir oldylar.
Kardazları, doğrandılar davada,
Jalız qıçıq kız ilə mən səhrada,
Jaxız, jaman bir nevilə jəzardım.
Bir məgarəyə sıgıntı saklardım,
Daim tufənoqim çijnimdə olardı,
Onda idi az çök hər nəjim vardı.
Həsrət kaldıkdə kevmə, əkrabəyə
Adət etdim javaz-javaz bələyə,
Mənə jeni zulm ejlədi zamanə,
Kyzym yədy jyvam oldy viranə.
Jatmizdım bir qecə zəbistanımda,
Mələq kızım otyrmyzdy janımda.
Birdən ajıldım, dyjdyım var bağırtdı,
Xəncər bərki at səjhəsi çıgırttı.
Tufənoqimi kapdım, dyrdym juqurdum.
Məgarədən çələ çıkanda qərdum:
Bir atlıdyr kız, almiz kycəyə,
Çapır atın dağdan uzu azəyə.
Dəjanmadan tufənoqimi bəzaltdım
Dallarıncə bir neçə qullə atdım.
Hejfi qi, dəjmədi qəzdən yzəzdi.

Kızımlı Bəjpolat qoturub kaçdı.
 Kocalıkdə oldym by nev' bədnam,
 Qucum jokdyr qedib alım intikam.
 Gejrət mənə öldürür ondan bəri,
 Dolanıram dağı, daşı, çölləri.
 Camat əhli! Sizə kyrban by canım,
 Ancak sizə qəlir by qun qumanım.
 Qim sizlərdən edər mənə imdadı,
 Qim sizlərdən tanıjır Bəjpoladı?
 Qim mənə allah uçun jardı m kıl ar?
 Qim tapıb mənim kızımlı kajtarar?»
 Xəncərinin dəstəsindən dytarqan,
 «Mən» səsləndi bir nəfər ijit oqlan.
 Kaplamısqan ətrafı, səmtü-suqyt,
 Dənub ona bakdı, cəmaət məbhyt.
 «Tanıjıram mən kınjazı jaxəzca,
 Qəzlə mənə byrda sən iqi qecə,
 Bəz-bəzyna mən danıqıb dinməyəm
 Əbəs jerə at belinə minməyəm.
 Vaktın tamamında byrda olmasam,
 Jəkin bil qi, fəzrim olmyzdyr tamam.
 Pejgəmbəri səfi' qətir, dya et,
 Mənə rəhmət oky, qətsən sonra qet».
 Kızardı dan jeri, səhər açıldı;
 Qunəz dogdy dunjaja nyr saçıldı.
 Ləklandırdı daqları, daqları,
 Ufukdə karlı daqların başları,
 Dymanların arasından qərunur
 Ycalıkdən bylytlara surunur.
 Dərələrdən parça-parça bylytar,
 Jelqən qibi açılmıq, qəjə kalkar.
 At ustundə otyrmyz xejli kivrak,
 Dag belində çərqəs qədir çaparak.
 Bərqunu endirmiz kaqları ustə,
 Hərdəm dejir bir janıklı ziqəstə.
 Kırbaqlajır atı, jortyr, jujurur,
 Bir dağı döndüqdə, bəjuq qənt qəzur.
 Cırlıdajan arabanın çərxləri,
 Kazmıq joly jerdə kalmıq əsəri,
 Symak daşından var qəzəl kajalar,
 Orda kojylmyzdyr jeqə fajalar.
 Qəndin ajagında bir bylak axır,

Toz kalkızmıq syja qələn mal-naxır.
 Bəjpoladın evin qərcəq tanıdı,
 Altı, ustulu bir ali ejvan idi.
 Tərən qibi qəzlərini zillədi,
 Dag başından evin səmtin bəllədi
 Qərdu astanda bojnyny byrmyz.
 Qələqdə bir ləzqi kızı, otyrmyz.
 Evin kabagında var qəniz bir jöl
 Bakır yzakdan ona məlyl məlyl.
 Qimi qəzləjirsən a ləzqi kızı?!
 Hara bakırsan aj məzrik yldyzy?!
 Davadanmı kajıdacak kardazın?
 Səfərdənmi qələcəqdur joldazın?
 At qiznəjir, çapır, toz kopyr dagdan,
 İstə bir hənirti qəlir yzakdan.
 Kız zənn edir səfərdən qəlir kınjaz.
 Birdən qərdu bir konakdyr tanınmaz.
 Yzak joldan qələn əxsə bənəjir,
 Atın jormyq, duşub kalmak istəjir,
 «Byjyr konak! Atından duş evə qəl.
 Jorylmyzsən əjləz, je, iç jət, dincəl!
 Məqər nə vardyr bir bəzka cur bakır,
 Elə bil qi, evdən, eziqdən korkyr.»
 İxtijarsız bir ah çıkdı dodakdan,
 Sən tyfan bir japrak uzdu bydakdan.
 — Neçün qəlmirsən? Bağla dyrsyn atı,
 Gafil konak olyr allah sevkati!
 Byjyr zəhmət çəq atdan duş jerə,
 Varımızdyr kımıq, çərəq, bal, qərə.
 Sən qəzurəm fəkirsən, mən maldaram.
 Bəjpoladın evidur by dyt aram.
 Nahar ejlə, qətsən jənə qədərsən,
 Ancak bizə xejr dya edərsən.

Hacı Abrek:—Allah sənə nicat versin a Lejla,
 Sənin qibi konaqçı olmaz əsla.
 Var atanın sənə dya səlamı,
 Hicranına jokdyr daha davamı,
 By saatda mən qəlirəm janından

Lejla:—Necə, mənim atan məqər jadından
 Çıkartmajbdyr by yzyn muddətdə?
 Harda olyr bəs ozu by saətdə?

Hacı Abrek:—Həman sən qərduqun kabakçı, jerdə.

Qah özqənin evində, qah çöllərdə!

Lejla:—Səjlə qorun sagdyrmy ja xəstədur?

Hacı Abrek:—Sagdyr, amma gajət dilziqəstədur:
Sən necəsən?

Lejla:—Xəzbaxtam, sagdyr canım.

Hacı Abrek:—(javaz) By çək jaman,

Lejla:—Nə səjlədin?

Hacı Abrek:—Heç xanım!

Nahar tədaruqu oldy sərəncam,
Kojyldy sufrəjə kımız, qumuz cam.
Konak alın duqumləmiş, otyrmyz,
Əl dəjməmiş kımız sifrədə dyrmyz.
Jeməqə, içməqə e'tina kılmyr,

Heç alının kılmyz, açılmır.

Lejla zirin-zirin qulub danıdır.

Onyn qonly açılməkçyn çalıdır.

Kavalı naz ilə əlinə alır,

Okviyr, ojnadır, lezqinka çalır.

Xymar kara qəzlərini lejlədir,

Suzur, hərdəm dönüb bakır kılmyr.

Yldyz qibi parıldadır qəzləri,

Zəqərdən zirindur dadlı sözləri.

Mə'symanə nazlı qulumsunəraq

Elə bil kızıllı kanadlı qəpənəq

Qun batan çagı ləkədə fırlanır,

Kanad çalır yeməgə hazırlanır,

Ag biləqlərində kızıllı biləziq,

Zərif, lətif, sevimli nərmiş-nəziq.

Əllərilə kavalı dənklədir,

Atır, dytyr bazı uzrə ojnadır.

Dodakları hər çənd tərənəmədir,

Hal dililə amma belə səjlüdür:

«Gəmlə konak zad ol bazı, kaldır,

Kismət, tale', gussə butun xəjaldır!»

Hacı Abrek:—Lejla! bəsdür zadlıqı, daha byrak,

Qəl otyr bir ləhzə dejib danıdır.

Heç otyrmy qonlyn fərəhdən xalı,

Korkydyrmy səni ölməq xəjalı?

Lejla:—Jok! nə uğun pozym öz halətəmi

Mən dunjada tapmışam cənnətim.

Hacı Abrek:—Jaxız, mənə səjlə qorun bir zaman

Heç duzərmə xatırına Dağıstan,

Ajrılıqı əziz, qəzəl vətənim,

Qonlyny gəmləndirirmə heç sən?

Lejla:—Neçun, qunum harda xəz qeçsə mənəim,

Dogry söz bydyr o jerdur vətənim.

Allahın dunyası qənizdur, çəkdyr,

Qonly uçun vətən, jyva jyrd jokdyr.

Qonly bir kyədyr qi sevməz əsarət.

Daim çırpılır istədir hurriyyət.

Inanılmak, ja muhəbbət hardadyr,

Inan ancak xəzbaxlık ordadyr.

Hacı Abrek:—Muhəbbət... bilirsənmi filhəkkət

Hansı zəjdur o iğinci sədət.

Bir qəşun qi dunjada inandıqı,

Sevdiqi, ələmdə qəzəl sandıqı,

Bir məhbyby ələndən qetmiş olsyn,

Kara topraklarda dəfn etmiş olsyn,

Hər qimsə qi, by nev'i oldy bədbaxt,

Onynçyn var jalmız birə sədət;

O sədət muhəbbətlə jeqsandyr.

Məhbyby ancak qəz jəzilə kandyr.

Onda insanlarçyn varyr təslitət;

Olyr vaktə qi birinci saadət,

Onda varyr xəta, zəhivət, cinajət.

Ryhymçyn həm cəhənnəm var, həm cənnət,

O bizmiş daimidur, bərkərar.

Qah incidər qonlymyzy, qah açar.

Jok and olsyn, intikamın bir anı

Əvəzindən mən almaram dunjani.

Lejla:—Nə var məqər, neçun rənqin agardı?

Hacı Abrek:—Dinlə, qəmişdə bir kardazım vardı,

Ony nahak öldürmüşdür Bəjpolad

Sinəmə dag çəmiş ələmiz bidad.

Vəsijjəti bydyr mənə aktaram,

Tapam katilini, ələm intikam.

Amma mən fiqr etdim nə imiz kisas,

Öldürməqlə olacadyr o xilas.

İllər ilə mən çəqdiqim gəmlərə,

Əvəz ola bilməz ölməq bir qərrə.

Jok by olmaz dunja uzunda əlbət,

Jəkin o bir zəjə edər muhəbbət.

Tapıb öldürərəm onyn cananını,
 Koj tapmasın heç dərdinin dərmanını.
 Ha indi bil qi, vakti-intikamdyr,
 Sənin ömrün həmin saat tamamdyr.
 Bak, zəfək salır, daha qun batır,
 Sənin də can verməq zamanın çatır.
 Əsdirəm kardazımın səsinə,
 By qun birinci dəfə qərəcəq səni,
 Camalın qi, qəzlərimə satazdi,
 Ryhym cəhənnəm təq janıb altzdi.
 Amma o dyjgy tez savızdi məndən,
 Vallah qərəcəq bəzin duzsun bədəndən.
 Kiziln kart qibi Zərk daglarında,
 Kan kalmadı kiziln janaklarında.
 Ağardı titrərqən diz ustə çöqdu.
 Ajagından öpub qəz jəzi təqdu.
 Dytyb onyn ətəqindən jalvardı,
 Ağlajarak, min dil ilə jakardı:
 «Ox baktiziln sənin nə korkylydyr!
 Səzun təməmən zəhr ilə dolydyr!
 Jök by sajak bakma, bir azca jan dyr,
 Ədum köpdy, əldum, allah amandyr!
 Bəlqə zarafatdyr sənin sözlərin?
 Cavab ver bagrımi jardı qəzlərin!
 Məqər mənim halıma kəlbın janmır,
 Qəz jəzımı qərub qonlyn bylanmır?
 Nə cur ağlajarlar sizin vətəndə
 Ta o cur ağlajım, jalvarım mən də!
 Allah uçun rəhm et mənə cavanam,
 Qunahsız təksirsiz bir müsəlmanam.
 Azacıq ömrümü mənə çök qərmə.
 Sən pejəmbər, nahak məni öldürmə».
 Hacı, saqit, hirsli kalkmız ajaga,
 Alın duqumləmiş baktır azaga:
 «Məqər sənin rəhmin, insafın jökdyr,
 Jürəqində ax kəşəvət nə çökdyr.
 Vyrma allah xatirinə bir dajan.
 Möhlət ver bir saat, jök, jök birçə an!»
 Xəncər parıldadı, bir-ıqi bərk çaldı,
 Kiziln bəzin uzdu, topraga saldı.
 Kanlı əllərilə sonra əjildi,
 Qoturdu, saçına xəncərin sildi.

Sonra bəzi buqdu jəpıncısına,
 Çıkdı, evdən çələ, mindi atına.
 Muti' hejvan juqurur cəldü-çalaq,
 Asımanı bir korky ilə həlnəq.
 Polat jujənin qəmirir, ləhləjir
 Jalın kalkızmız qiznəjir, tərəcəjir.
 Nə kərbaca baktır, nə səz əsdir,
 Dırmaztır, daglardan ok qibi qədir.
 Akzəmədyr, qun batmız, zəfək sararmız;
 Çələ zulmət çöqmüz, hava kararmız.
 Dəglərin bəzində bylyt ojnəzır,
 İlan qibi zutulləjir, dırmaztır.
 Qah kajant, kycaklajır, qah kaçır,
 Qollar uzrə inci qibi zeh saçır.
 Qəj otların arasından bylaklar,
 Zırlıltilə qəpuqlənərqən çəglər.
 Dyman içində dəglərdə məgarə.
 Əlu qəzu qibi edir nəzarə.
 Tələsmə jalınız jölçy! Qetsən də təq,
 Korkma atın kajız jujənin az çəq!
 Korkma javaz vyr atına kərbacı
 Ejbı jökdyr açılsa da jəpıncı.
 Arxajın ol dalınca qələn jökdyr.
 Namaz kilsən kıl, hələ vakt çökdyr.
 Juqraq atım! çap, jort, nədən korkyrsən.
 Nədən urqub jan-jərənə baktırsən?
 O ilandyr jerdə parıldar fulsi,
 Səl qətirən dəz-qəsəqdur o birisi.
 Dəfələrlə təhluqədən, bələdan,
 Kyrtaımısan məni kanlı davadan.
 Silmişəm əlimin kanın jalına,
 Gavqalar da fərk etməmiş halına,
 By dəfə də məni jetir vətənə
 Qumuz rəxtü rizmə taxaram sənə.
 Byrakaram otlajarsən jajlakda,
 Nəçün janlımsan iti çəpmakda.
 Nədən ötru ləhləjirsən by sajak,
 Nədən ötru tərlemişən bəz ajak.
 İstə dyman dalından aj yealtır,
 Javaz-javaz dunjaja tək salır.
 Ağacların jykarıst, ormanda,
 Qumuz qibi parıldajır dyman da.

Hamı qəndimiz zulmətə batmışdır,
 Lək jökdyr, san qənt əhli jatmışdır.
 Ancak Camat çobanları, yzakdan,
 Od jandırmış hər birisi bir dagdan.
 Byralardan juqur tez ötüz bari,
 Lixnin qiznəjib ajgır atları.
 İndi bizim ijimizi dyjarlar,
 Qəlib hər iqimizi bydyjarlar!
 Saqitliq həqumfərmadyr hər sydə
 Camat qəndi jatmış rahat, asydə.
 Jalınız haman koca qizi niqəran,
 Kəbr uzrə hejqəl əqlində yzanmış;
 Bir dəz ustundə joldan az qənara,
 Otyrmyzdyr jol qəzləjir biçərə;
 Fiqr ejləjir: «Qimdur by qələn atlı,
 Dagdan enir əzəgı, ehtijatlı.
 Yzyn jallı, atın əsir kolları,
 Jorgynlykdan bəzi kalkmır jykarı;
 Əlinə də bir zəj dytmyz dijəsən,
 Hacı, Abrekdyr zənnimcə by qələn.
 Mənimçün kızıldan qətirir sevkət.
 Əziz balam mənə etmiş iltifat!»
 Atlı bydyr, daha qəldi jetizdi,
 Atın bəzin çəqib sakladı, duzdu.
 Sonra titrər iqən əlin yzatdı,
 Japtıncı, altından bir zəj çıkartdı.
 Bir kanlı, bəz diqirlətdi topraga,
 Koca dikkətlə bəkdikdə əzaga,
 Aman allah! Nə qərdu, jazık qizi?
 Sevoqili Lejlasının qəsiq bəzi.
 Aqlı çıkdı, bəzından, oldy bihyz.
 Kycaklajıb etdi ony dərəgyz.
 Qəz jazın, toqdu janaklarına,
 Dodakların kojdy dodaklarına.
 Elə gəmli sızıldajır, inləjir,
 Elə bil öz dərdin ona səjləjir.
 Bir odly ah çəqib qetdi özundən,
 Bir bysəjlə ömrü çıkdı, qəzundən.
 Jetər insanlar, jetər həm musibət,
 Bəlahı, bagrı, çatladı, o saət.
 Dodakları, əsdi rənqı saraldı,
 Hərəqətsiz duzub jer uzrə kaldı.

O kədər tez yçdy ryhy bədəndən,
 Qim axır nəfəsdə dərdu mihəndən.
 Uzundəqi gəm nizanəsin xəjal
 Etməq üçün həttə olmadı, məcal.
 Hacı, gəmli, suqynətlə biperəva,
 Əsla ona eləmədi e'tina!
 Bir ata, bir xəncərə nəzər etdi.
 Ordan yzaklajıb daglara qetdi.
 Neçə illər ondan sonra jolçylar
 Bir çyxırda iqi cəmdəq tapdılar.
 Tiqə-tiqə, parça-parça dogranmış,
 Kana, koka, toz—topraga bylanmış.
 Bilməq olmajırdı, hansı səbəbə,
 Hər iqisi birdən qəlmiz gəzəbə.
 By cur qim olar bir jerdə jatmışlar.
 Iqi zalım, iqi joldəz imizlər.
 Qıman var qı, onyn biri xəjaldyr
 Qəjdən qələn, lə'nətdən bir timsaldyr
 Paltarları, bəzlikləri, kijmətli,
 Halətləri xəjli korkync, hejbətli.
 Syrətəri qərçi dəjizmiş idi,
 Ağzı, qəzu zizib əqizmiş idi.
 Tanıdılar Bəjpolət idi biri,
 Laqin əsla tanınmazdı, diqəri.

«Tereq»in sevkati

Zalım, vəhzi Tereq çajı, qəpuqlənər, qyryldar.
 Hundur-hundur kajaları, arasından ygyldar.
 Narıltıstı, ağlaması, onyn bənzər tyfana,
 Qəz jazının kətrələri sıçrar o jan, by jana.
 Juqurduqca səhralardan o kan içən hiləqar,
 Kaspi dərjasına belə nazlı-nazlı zırlıdar.
 «Koca Kaspi! Çəqil jol ver, dalgalarını koj qəlsin.
 Bas bagrına, jer ver sənin aqyaynda dincəlsin.
 Dogylmyzəm Kazbəj qibi yca dagın janından.
 Sut əmmizəm həmişə mən bylytlar pustanından.
 İnsanların iktidarı, hər kədr olsa zıjadə,
 Onlar ilə cərpizməyə daim varam amadə.
 Odların ojnətmək üçün Darjal səddin dağıtdım,
 Qopa-qopa dazlarını, ordan byra akıtdım».

Amma Kaspi, öz jymyzak sahilinə əjildi,
 Heç dinmədi, jətmədi idi sanqı ojak dejidli.
 Nəvazilə Tereq çajı zırlıdajı, b dubarə,
 Pıçıldadı, by rəv' ilə jenə o ixtijarə:
 «Sevkat qətirmizəm sənə, kijmətdə gajət zənqin.
 Kabardinlər davasında bir kahraman kabardin
 Bak: əninə çox kijmətli, jaxzı dəmir qejim var,
 Dəjərlidur kollarında olan polat kolçaklar.
 Kızıl syjilə ustunə cəli xətlər kazılmı, z,
 Kyr'ani-ə'zəmdən ona paq əjələr jazılmı, z!
 Kazları, ni duqumləmiş hirsı edir nəzzarə,
 Açılmı, zdyr jarasından bir fıçkıran fəvvarə.
 Açık, cavabsız qəzləri kədim qinlə doıdyr.
 Baz kojdygy niyyət varsa, o da vətən jolydyr.
 Kalın topa birçəqləri öz kanilə bojanmı, z,
 Byglarını, n qənarında kan laxtası dajanmı, z».
 Xəzər bəhri by dəf'ə də jenə cavab vermədi,
 Tereq çəygyn dalgalarla jeni xəbər səjlədi:
 «Dinlə dajı! Qətirmizəm bir kijmətli sevkat da,
 By kijmətdə heç bir tohfə tapılmaz qajinatda.
 Qətirmizəm kazaklardan mən bir kızıl nə'sini,
 Jətirməj'ib qəzəlliqdə dunja onyn əzini.
 Açık sarı, qisyları dağılmı, zdyr pərizan,
 Qəjərmiz çijninin uzrə təqulmuş əfəan-əfəan.
 Dytgyn, məhzyn sima ilə saqit zirin jətmı, zdyr,
 Dəzundəqi az jaradan al fəvvarə atılmı, zdyr.
 Əz elində ondan otru jəlmiz biri qırjandı,
 Gremensqi, kazaklardan o bir cavan oğlandı.
 Qəhər atın jəhərləj'ib o da qətdi mejdana,
 Çeçənlərin davasında can tapırdı, canana.
 Acıklı, sel sysdy, ta qi səzun byra jətirdi.
 Uzə-uzə sy juzundə b'ir kanlı, baz qətirdi.
 Saqit dəniz dalgaları, b o vaktə qəldi cyzə.
 Kycaklajı, b muhəbbətə qəqdi ony agyza.

Uç xyrma ağacı

Ərəbistanda kymly çöllərdə,
 Uç böjuq xyrma nəxli bitmişdi.
 Bir sərin çəzmə vardı, ol jerdə,
 Laqin otlar içində itmişdi.

Qeçdi çox illər olmadı, orada,
 Bir musafir qəlib sejrəb olsyn.
 O ağaclar, o dadlı, kajnamada
 Qundən az kaldı, kavrı, lı, b solsyn.
 Bisəmərliqlərindən axırdə,
 Darı, xı, b çox ziqajət ejlədilər:
 «Ej tarı! Sən bizi belə jerdə,
 Nədən otru jaratmı, san?» dedilər.
 «Biz məqər ondan otru xalk oldyk
 Qi, kalak bisəmər by səhrada?
 Burqudən, istidən jantı, b soldyk,
 Nəjə bəs lazı, m, k by dunjada?
 Etmədiq bir gəribi biz xəznyd,
 Aj tarı, aj qəraminə kyrban!
 Bizi, xalk etmədən nədur məksəd?
 Bircə sirin by hiqmətin kıl əjan!»
 Səzləri bitməmişdi itmamə
 Qi, yzakdan qorundu bir boganak.
 Haj, hy, qy, gəribə hənqamə
 Dank-a-dank, zanka-zank, daranka-darank,
 Elə juqlu katar, katar dəvələr,
 Savırarqan çölün o isti, sarı,
 Kymı, rı, ni, tiqan kapı, b qəvələr.
 Ləqləjirqən qəlib o vahə sarı,
 Alaçklar, qəcavələr çatı, lı, b.
 Miniq altında daldalanmı, zdyr,
 Ustunə qəhnə bir cecim atı, lı, b.
 Çarvadarlar qun altdə jənmı, zdyr;
 Səqənarqən qəmanı, na xəstə,
 Atına bir ərəb acı, klandı,
 Həryn at kalkdı, diq ajak ustə,
 Ok dəjən ahy qibi tyllandı.
 Ağ libas qejmiş özqə bir minici,
 Verdi məhmiz o da at ojnadı;
 Bazı uzrə dolandı, rı, b kıl, cı, lı,
 Nizəsin atdı, dytdy, fırlatdı.
 By sajak, həlləjəjlə bir anda,
 Qəldi çatdı o vahəjə qarvan.
 Jorgyn, argın, sysyz, bijabanda,
 Ağacı, n qələsində dytdy məqan.
 Tylygyn döldyryb sy içdi tamam,
 Jydyr hən uz, əl, əjakları, n.

Həm ağaclar bəz əjdi, verdi səlam,
 Kıldı, təqrim əziz konaklarını.
 Qun batıb akşam oldy, çun, amma;
 Olartı qarvan əhli baltaladı.
 O qecə ta ırlıqlarıncə hava,
 Doğrajıb jandırlıb ocak kaladı.
 Subh olan vaktə qəçub qarvan,
 Jenə öz adət ilə duzdu jola.
 Bir sojyk qəl o jerdə kaldı nizan,
 Ony da jel savırdı, sag və sola.
 Qələsəz indi də o çəmə aktı,
 Kyry, bəz çölləri səjahət edir
 Huzn ilə canibi-Hicaza baktı,
 Kəbr pejgəmbərə ziqaçət edir.
 O bijabanda isti jel ancak,
 Sarı kym doldyryr ona hər an.
 Avlajıb öz ziqaçını, yçarak,
 Konyr orda didib jejir çalagan.

Kanlı

1

«İndi daha qəlib çatmış o zaman
 Sənə bir qizli sirr edim mən e'lan.
 Mənim sözum butun əmri-xydadyr,
 Zənn etmə qi, bəhtan ja iftiradyr.
 Jurəqdən e'tikad edib jəmin et,
 Tez əncəmə jetirməqçun sonra qet.
 Duzməninədən almakdan ətru kisə,
 Xəncərlərin agzından etməz xılas,
 Bil gejb əli dytmyz səni nihani,
 Alstın jerin ta həqmi-asimani.
 Sənin dejil by aldıgın nəfəslər,
 Allah səni intikam uçun bəslər.
 Sən intikam alətisən, sən cəllad,
 Əldurduğun qəraq olsyn Ag Polad.
 Əziz atan, anan, bəjuq kardazın,
 Onyn əlilə əldurulmuş duzun!
 Vəktə qi, ol zalim əlində onlar
 Məzlymanə syrətdə doğrandılar,
 Dərqahi-hakdan istid'a etməzlər,

Evladından baki kojsyn bir nəfər.
 Bir oğun ata anasın jada salsın,
 Katilindən qədib intikam alsın.
 İndi sən də rəhmü-insafı ynyt,
 Xəncərinin kəbzəsindən sonra dyt,
 Qjet, ata, ananın tez al kanını,
 Dağıt Ag Poladın xanmanını». —
 By nev' ilə zalim bir mollauma,
 İxtar etdi kabardin bir oglana
 Qi, korkmazdı heç əlumdən, davadan.
 İjtliq çatmışdı ona babadan.
 Hacı qəzlərini tiqmizqən jərə,
 Sejkəl verdi əlindəqi xəncərə.
 Əsətdiqə by vəhəətli, sözləri,
 Əsdi hədəni, kızıardı, qəzləri.
 And içdi qi, qədib alsın intikam,
 Haman saat etdi kəsdinə ikdam

2

Qun batmışdı, Hacı, gəçət xəmənaq,
 Kajalardan azıb qədirdi bibaq.
 Dağlar butun karanlıkdı, xəmyəzan.
 Qləj uzundən ırlıklı mahı taban.
 Bylytdan bylyta qəçir dolanırtı,
 Qlah dytylyr uzu, qah ırlıqlarırtı.
 Hacı duzməninin evinə çatırtı.
 Qləzir qərorur qəç-qulfət butun jatırtı,
 Nə dizləri titrəjir, nə əlləri.
 Artık dajanmadan çəqir xəncəri,
 Ag Polad oglynyn kərnəna sokyrtı,
 Byryb çəqir, çıkardırtı sonra kalkırtı.
 Bakırtı qi, aktarıb tapstın atasın,
 Ta onyn da by cur versin cəzasın.
 Qlərorur koca qizi jatmış səfəli,
 Sınəsina duzmuş yzyn sakkalı.
 Dodaklarıntı örtmüş kalın byglarıntı,
 Dya edir qibi əli jykarıntı.
 Hacı neçun verməjirsən cəzasın,
 Məqəz əsədirsən viedən sədasın?
 Ona da etdi xəncəri həvalə,
 Koca qizi eijərdən çəddi nalə.

Çapalajıb tez hərəqətdən duzdu.
Rənqi kaçıb uzu, qəzu buruzdu.
Bınyınla da sojymajır urəqi,
Vardır onlardan başka bir diləqi.
Dikkətlə aktarır by jan o janı,
Jokdyr; hansı axırındı kырbanı?
Əlin divarlara surtur, dolanır,
Karanlıkdə tapmır bir az dajanı.
Əz kəlbinin dəjunməsin əzidir,
«Kız bəs harda jatmı, zdyr?» fiqrə qədir:
«Ag Poladı, n qəzəl kızı, da vardı,
Jokdyr, o qi anası ilə jazardı.
Ancak olardı, on jeddi jazında,
Qərəq tapıb qəşəm onyn bəzı, n da».
İstə bylyt parçaları, ajrı, ldi,
Aj parladı, dunjanı, revzən kıldı,
Pəncərədən dərhal evin jerinə,
Lək duzdu. Hacı, n, n qəzlərinə
Satazdı, öldürdüqu mejitləri,
Cavan ləzqi kızı, n, n da bəstəri.

3

Qərrybi yjkyly mələq qibi kız,
Kanlı, n, n önündə ehtijatsız
Jatmı, zdyr, uzunə duzmuşdur lək,
Jyky qərir çox korkyly karı, z, k.
Rahat nəfəs çəqə bilmir yjkyda,
San katilin qərir dyrmız byskyda.
Xymar kara qəzləri az açılır,
Qul janığı, uzrə zəbnəm saçı, lır.
Elə bil duzduqu bəlanı, kanır,
Jenidən qəzləri jenə kapanır.
Əsis, nə zadlı, k, nə gəm, və möhnət
Açmaz o qəzləri, dubarə heç vakt.
O qəzəlliq, o nəzənin tamaza
Katilinə mane' olarmı? Haza!
Intikamdyr, xəncər oldy həvalə
Ycaldı, bir urəq jandı, ran nalə.
Qimdur sızı, ldajan? Jəkin o kızdyr.
Qorən allah, zahid də aj yldyzdyr!
Qim o səsi əzidər jaxyd dyjar?

Ynydarmı, ony rahətmi yjar?
Jok belə əsla çıkmaz jadımdan
Dəz olsa da kəlbi, öldürür vicdan.

4

Molla İrandan qəbələr aldı, rml, z,
Otağına, ejvanına saldı, rml, z.
Xalka cənnət satmaga açmız duqan,
Bir əlində təsbəli, birində kaljan.
Kəl, n dözəq uzrə otyrmız rahət,
Kaljan çəqir, tənbel bərəsmi-adət.
Byryk-byryk tustu çikır kaljandan,
Vəhətli bir səs əzidir naqəhan.
Hacı qəzu kızı, m, z qirir içəri
Bir əlində jalı, n, kanlı xəncəri,
O birində ləzqi kızı, n, n bəzi.
«Dejiləm intikam almakdan nəzi,
Axvnd aga! Byjyr by da sevkati, n;
İndi daha çatmız sənin nevbətin!...
Əjranmizəmmi? Verdiqin dərsləri?».
Belə dejib Hacı çaldı xəncəri,
Jazı, k molla təq bir dəfə kızı, r, rdi,
Duzub öldü, dözündən kan fı, z, k, rdi.

5

Dag bəzında varsa da bir nizanqah,
Ətrafı, n, basmız vəhzi qul, ojjah.
Əmmamə zəqlində bir dəz jonylmyz,
Bir sadə kəbrin ustunə konylmyz.
Sutyn qibi diqəlmiz bir bəz dəzi,
Ordan yzakdağı, dagları, n bəzi.
O daimi azadlı, k kəl'ələri,
Bakan zamanda cəlb edir nəzəri.
Molla orda öz işlərilə jatmız,
Dunja ony, o dunjanı, ynytmyz.
Başka ərə qetmiz onyn ovrəti,
Korkysyz var ona çox muhəbbəti

6

Hacı da ondan sonra duzdu kaçak,
Kaldı, daglarda el ylysdan irak.

Ömrü oldykeä sərəqərdan dolandı,
 Hər saəti min il olyb yzandı.
 İnsanlardan, jıgıncakdan qənara,
 Vəhəi qibi qəzdi çöldə avara.
 Arvat qərəcəq bədəni orpəzirdi,
 Öldürduqu kız jadına duşurdu.
 Hərdəm öldürürdü ony viedanı,
 Cəhənnəm təq janırdı, ryhy, canı.
 Qjizlədə bilməjjirdi iztirabın,
 Dehəətın, kerkysyn, viedan əzabın
 Baətk altında kan dytan qəzləri,
 Səjləjjirdi ona çirqin sözləri,
 Öz elindən, obasından, heç bir qəs
 Onynla olmadı əsla həm nəfəs.
 Nifrət edib cümlə kaçırdı, ondan.
 O ney' ilə qim kaçarlar tayndan.
 Qləzə qərünsəjdi ehjana haçak
 Tupurub kaçırdı, xalk ondan yzak.
 Daim xielət təri ony burudu
 Ömrü dagda, dərələrdə çurudu.
 Jalıız ozu dyjdy etdi e'tikad,
 Neçun maxlyk ona kojmyz kanlı, ad.

Çərqəslər

Kəlın kara mezənin ortasındaqtı açığı,
 Bylytly qəjdən təklandırlı ajın təkğı.
 Janır dag üstə olan kəl'ənin də ləmpaları.
 Dymanda titrəq təkklarla cəlb edir nəzəri.
 Ağacların arasından gəfildən olan əjan,
 Jaraklı, erqəq at üstündə bir neçə oqlan.
 Bir az o jan by jana bəkdilər sola və saga
 O vaktə cur'ət ilə atdan endilər azaga.
 Qəmərlərində kılıclar, çijinlərində tufəq.
 Bəjynlarıda həmajil, iqi katar da fiənoq,
 Jəhər kəzindən asılmış kəza tapançaları.
 Atılmış iştə atın tərqinə jayıncıları.
 Atın başın ağaca bağlayıb dağıldı hamı,
 Bir az ödyn, kyry çər-çöp jıgıb alav kaladı.
 Zəbanə çəqdi alav, tustu kalkdı çylkaladı,
 Otyrdylar jərə dirsəqlənib yzandı, biri.
 Tufənoqinə kəlyny səjçəjjib dəjandı, biri;

Biri kılıncına sejkəl verirdi mərdanə +
 Biri silirdi qəmanın okyn dəlirənə.
 Umymi saqit iqən etdi mətləbə agaz.
 Dəmir qejimli, polat tasqulahlı bir kınjaz. +
 «Hünərli, adlı vətəndaşlarıım, a çərqəslər!»
 Zəhid olyn çata bilməz by fejzə hər qəslər!
 Qjürsunuzmu qi, məhəqəm tiqib by kələni rys, +
 Vəlaqin orda mənim kardazım jatır məhbys, +
 Başım qəturməjjir əsla, kajıtmaram qəndə, +
 Sabah ony kytaram ja qərəq oləm mən də. +
 Qləcə kycyb dizimi kojdyım üstünə başımı,
 Jatanda yjkyda qərdum sevimli kardazımı, +
 Barabarımda dyryb səjlədi: haraj kardaz! +
 Məni xılas elə zəhmətdən, öldüm aj kardaz. +
 Byny dejib nəzərimdən o dəm nihan oldy,
 Qləcə, qunuz araram bir də yjkyma qəlməz.
 Kytarmasam ony qonlym jəkin qi, dincəlməz, +
 Vəlaqin indi bilin qibrijaja and olsyn
 O ryhi-paqi-rəsyli-xudaja and olsyn.
 Qlərəq by rysları həm öldürüb kisas eləjjim +
 Sevimli kardazımı həbsdən xılas eləjjim. +
 Mən indi hazıram ömrüm by dəm tamam olsyn, +
 Belə zəlil jəzəmak bir qərə haram olsyn. +
 Dejib by sözləri kınjaz dəjandı ordaqlar,
 Haman kəsəmləri uç dəf'ə etdilər təqrar.
 «Qlərəq sabah ja dağılsın by kəl'ə kardazlar!»
 Ja inqi kalması əsla bədəndə by bəzlar». +
 Kızardı, dan jeri, məzrik janıb alavlandı.
 Açıldı, subh, battı b aj hava təklandı.
 Nəsimi-subh ağacın tərpedib bydaklarıım,
 Qjunəz saraltdı, çölün byzly, karlı daglarıım.
 Minizdilər ata, çərqəslər oldylar kivrak,
 Ağacların arasından yzaədlər çəparak. +
 By janda zəhrdə bəjram qunidi, xas və avam
 Tamam zad, fərəhnaq edirdilər bəjram.
 Qjyvyldajırdı, qəlisada dəmbədəm nakys,
 Kəzyn çalırdı neju-təblu-qərrənaj ilə qys,
 Dyryb nizam ilə mejdanda səf-bə-səf jəqca
 Edirdi cümlə salamlık rusymyny ifa.
 Bazar, quça bəzənib izdəham qəsrətdur,
 Bəjuq, qicəq, yzak, arvatdyr, ərdur, övrətdur.
 Qimi qədir tələsiq, tez çata qəlisajə

Qimi qəzir, dajanır, ləzqərə tamazajə.
 Tamama jetdi salamlıq rusımy çyn ol vakt,
 Kəzın edirdi dag ustundə kəl'əjə ric'ət.
 Nə qərdulər qi, yzakdan qərundu bir boganak,
 Bydyr qəlir saralıb rənqi bir kazak kaçarak,
 Jetizdi, duədu atından jerə pərişan hal,
 Dədəkləri əsərəq səjlədi «Cənab gəzal!
 Amandyr öldüq, ilac ejlə, əmr ver kəzyna,
 Dagıtdı, kəl'əni çərqəs dyran da jək dəzunə.
 Mənimlə dyrmyz idiq, joldazım qeziqdə səhər,
 Gəfildən ustumuzə həmlə etdi çərqəslər.
 Həzar zəhmət ilə mən kaçıb xılas oldym,
 Atım pis olsa idi mən də çökdan əlmuz idim».

By mətləbi gəzal çyn ezitdi saldatdan,
 Muharəbəjçün o dəm verdi ləzqərə fərman.
 Dəquldu təblu-nəkarə, çalındı ney, balaban,
 Hucym edildi, tufənglər atıldı, kəpdy dyman.
 Bakırsan hər jana çərqəs karıəkə təq qərunur.
 Odyn, kamın arasından əlursə də surunur.
 Topyn qyryltysy, xəncərlərin parıldamastı,
 Kılıcları'n səsi, kyrzınları'n vıjıldamastı.
 Duzubdu daglara səs, döldyryb bijabantı.
 Zəmini kan burumuz, tustu qyhu-səhrantı.
 Kılınc ilə, ok ilə, sunqı ilə, qullə ilə.
 Olanda əl bə jaka jymryk ilə, sillə ilə.
 Qəsib, biçib, dagıdıb, jandırıb, əzirdi butun;
 Kolyn, kılıcı'n, sinəsin, bəz qəzun biri-birinin.
 Edirdi ryslara ziranə həmlələr çərqəs,
 Vyryb jıktırdı, kılınc ilə duzməni hər qəs,
 Dymanda kılıcı'zı, top qulləsi qyryldar idi,
 Jarırdı səfləri laj-laj, jerə jatırdar idi.
 Ax, of, sızıltı, aman, dad, haraj, fəgan, yrra,
 çölu, dagı burudu, məhəzər oldy san bərpa.
 By janda urqmuş at ustundə bir nəfər oqlan
 Bylak qibi jarasından fıçıldajır al kan.
 Bacarmadı, atı kajtarı'n öz tərəflərinə
 Qəturdu, at jazığı kaçdı, rys səflərinə
 Qəpurdu, kalkdı qəjə, sahtı'lı'n jerə saldı,
 Jıktıldı, həm onyn ustə özü ölub kaldı.
 By janda bir jaralı, kahraman çəqib fərjad,
 Rəfiklərin çəgı'lı'rqan edə ona imdad,
 Qi arkadan təpəsindən kılınc ilə vyrylyr

Oky, qamanı əlindən duzub jerə jıktılır.
 Biri kaçıb, biri daldan kovar, qəsər jolyıny
 Vyryr kılınc ilə topraklara salır kolyıny,
 Basır jenə kaçı ustə zavallı, məgfərinini
 O hal ilə arajır həm sol əlli xəncərinini.
 Dytybdyr hər tərəfi kərkə, təhlüqə, dəhşət;
 Zəhərdə, kəl'ədə qəntlərdə, xəvf, ölüm, vəhşət,
 Bir özqə çərqəs əlində kılıncı, ojnadarak
 Kazakları'n səfinə həmlə ejlədi çaparak.
 Kılıncı heç əzağı enməmiş vyryldy o da
 Kaçıb kytarmadı, hər çənd istədi kajıda.
 By halda bəzkası əldə parıldajan xəncər
 Gəzəblə bir kazagın ustunə hucymavər
 Olyb, kılıncı, bəzi, uzrə bir dolandırdı.
 Atılə ol kazagı vyrdy, jymbalandırdı.
 Vəli o dəmdə ihatə edildi hər jandan,
 Alıb dərin jaralar duədu tez o da candan.
 Axırda kılıjaz özü qəsrəti-hərərətdən,
 Bacarmadı, kala at ustə duədu takətdən.
 Jıktıldı, jerdə kalanlar byrakdı,lar dəjuzu,
 Kaçıb dagıtdı hamı, jagdı, rar iqən səqızu
 Dalıncə rys oları'n təqdu qullə barantı.
 Kaçan kaçıb, ələn öldü, bitirdi də'vantı.
 Bydyr daha ara sajaxzadı, toz, dyman çəqilir;
 Fəkət tufəng atılır, byrda orda hərdəm bir,
 By jan o janda fəkət nudrətən kazak atılır,
 Zəhərdə kəl'ədə xalk arxajın qəzib danılır.
 Qəsildi səs daha jək bir sədə, majak dajanır.
 Tufəng ilə karayllar qeziq çəqib dolanırlar.
 Suqytdyr hara baksan, vələj hərdəm bir,
 Xəzin qyryltyly bir səs qəlir: «qələm qimdur»
 Fəkət jenə ara bir təq jaman acıklı, kazak,
 Dənub qəlir atın ustundə kəl'əjə çaparak.
 Fəkət az, az japalak, kargalar edir kılı-kılı,
 Konybdy çöldəqi cəmdəqlər ustunə dagıdır.
 Qah əsqərin çadı'ından qələm lək titrər,
 Parıldar örtada qah kanlı, paslı, bir xəncər.
 Qeziq çəqir karayllar heç ejləmir gəflət
 Butun butun hamı, asyda, hər tərəf rahət.

Kazbəj dagı, öz həmcinsi dağları
 Dəstəsinin barabarı,nda bir qun,
 Zat dagilə bir zəbani-hal ilə
 Bəhs edirdi qyja by minval ilə:
 «Kazbəj saki,», dedi, koca Zat dagı,
 «Sən muftə olmadın insan jatığı;
 Kardəz! Bynlar dağın belində tiqər
 Bak qəruncə tustuləjən dəxmələr,
 Dərin, darıskal dibində dərənin,
 Rə'd qibi qyryldajır baltalar.
 Daədan olan taxtası,nda sinənin,
 Dəmir bellər, kızı, ja mis çıkardar.
 By sıldırın kajalar uzrə dyrar
 Məhabətli jollar kazı, b kajırar.
 Hiləqardyr xalkı byrda jəkındur;
 Ancak əvvəlinci kədəm çətındur.
 Kuvvətli dur zərəf əhli qəsrətli
 Saki, n kardəz! Davran çək ehtijatlı.
 Kaf dağıdyr; byra kyzlar syltanı.
 Ancak simurglər konan kajanı.
 Qim çylkajır, kalın kara dymanlar;
 İndi qəlib byrdan qeçər qarvanlar».

Kazbəj dedi: «Dejil by fiqrin məkbyl,
 Mən zərkdən korkmajıram əmin ol!
 Çyn dokkyz əsrdur bylar jatmızlar,
 Dərin, ağır bir yjkyja batmızlar.
 Bak qər çinar qələsində qurculər,
 Sərxoz, əlvən zalvar qejmiz qejf elər.
 Xymarı kajğısız çalır rubabı
 Təqur qəpuqlədir, içir zərabı.
 Bak by jana tamaza kıl tehranı
 Əldə dytmyz tustuləjən kaljanı.
 Höyzyn qənarında rahat əjləzir
 Taxtı, n ustə murquləjir, qərnəzir.
 O dyr bejtulmukəddəsin ajagı.
 Altında xalk olmyz allaha jagı,
 Hərəqətsiz, səssiz, əlmuz əlqədur,
 Azağı, si daimi jad qələqədur.
 Mısrın hərəmlərin jyvar subh və zam

Nilin sarı, syjy, bak ələddavam.
 Bədəvilər zucaəti ynytmyz,
 Əlvən alaçıklarda mənzil kyrmyz.
 Sajır yldyzları, n sabit, səjjarı, n,
 Okyr əcdadı, n qeçmiş asarı, n.
 Butun byrda qəzə qələn nə qi var,
 Rahatlıga kijmət kojyb jatmızlar.
 Əsqimiz, qəhnəlmiz zərkin tavanı,
 By kədərmiz zəbt eləməq imqanı.»

Cavab verdi ak sakkal Zat qamallı:
 «Hələ tezdur, az logalan by hallı.
 Zimal sarı, bircə dönub kıl nəzər,
 Bak qərunur, kardəz! gəribə zəjlər!»

Kazbəj korkdy by xəbəri dyjanda,
 Zimal tərəf dönub bakan zamanda,
 Qjordu qəlir bir karaltı, yzakdan,
 Var gəribə karı, zı, kılık və həjcan.
 Hejran olyb vəhətdən fiqrə qetdi.
 Bərq kalmakal, zəjpyr səsi ezitdi.
 Yral dağından ta Tyna çajı, nadən
 Dağlar, daşlar, çöllər, közyndyr ejzən.
 Od parlar atları, n dırnakları, ndan,
 Toz kopmyədyr huqrəm çapmakları, ndan.
 Ağ cıkkalar, asır parlak bajraklar,
 Həm çalınır təbil və qys, nagara,
 Daldan qəlir top, topxana kymbara.
 Fitilləri tustuləjir havada,
 Muharəbə uçun olmyzlar amada.
 Fərman verir közynlərə ağ sakkal,
 Təcribəli, bir acıklı, ceneral.
 Ağır- ağır bylyt qibi fəvclər
 Qəlir, vyryr dərja qibi mevcələr.
 Dəhşətli kuvvətli, hesabsız ləzqər,
 Zimaldan duz zərəkə juruz edirlər,
 Kazbəj baktı, b qordu ta qi by halı.
 Dyjdy, bildi qim nəhsdər ikbalı.
 Gəmqin, mə'jys duzmənlərin istədi
 Sajsı, n, amma çazdı, saja bilmədi.
 Naçar kalı, b sysdy daim ol zaman,
 Bylytları, n altında oldy nihan.

Vətən

Mən sevirəm vətənim, amma əcibə sevməq,
Ağlım çatmaz, təj'in edən o əkimin pəjəsin.
Nə kan toqub kazanı, miz zəhrətinə qəvənəməq,
Nə qibrilə doly olan e'tibarın, səjəsin.
Nə karanlık, mubhəm, kədim rəvajatın istərəm,
By əjlərin heç birisi xatirimi sad etməz,
Çok sevirəm.

—Nədən ötru?

—Mən özüm də biləmirəm.

Onyn sərin jajlalarını, qonyl necə jad etməz?!
Kalın, qəzəl meşələrin dərja qibi çajları, n,
Arabaja minib qunduz çaparak jol qətməqji,
Tiqiz tiqən anaların ləzzətli lajlajları, n.
Qəndin titrəq odları, na qecə nəzər etməqji
Od vyrylmyz quləzlərin qəjə çikan tustusun.
Kızlaklardan jajlalara qəçub qədən elləri,
Dərzlərlə doly olan xırmanları, n istisin;
Akşam çagı javaz-javaz əsən sərin jelləri,
Mən qəzurəm quləz ilə örtulmuş bir kazmanı,
Arkasında qotan ilə surulmuş bir jamacı,
O ətrafda xejli tamiz olmadı, gım insanı,
O tərənin lap başında bir cift jaşıl ağacı,
Nə vakt qi, qəndimizdə olyr bajram akşamı,
Bir hampanın dokkazu, na qəlib cəm' olyr hamı,
Çok sevirəm cavanları, n, qulub danışmaqları, n,
Bir-birilə xırda yzakları, n ojnəzmaqları, n.

Ərdo məliq

Qecə vakti, hava quləq, dyman, çən

Meşə içrə atlı, by qimdur qədən?!

—Bir atadyr qərpə ogly kycakda,

Korka-korka atasını, yzak da

Kycaklamız, qəzum örtub qizlədir,

Koca qizi ona muhəbbət edir.

—Oglym! Neçün qizlədirən uzunu,

Nədən korky bərq jymyrsan qəzunu?

—Ata, ana-Supurqə sakkal qədir,

Ərdo Məliq qədir, odyr al qədir!

Odyr ha jerlə surunur sakkal,
Bak dözünə toqulubdur ag jahl,
—«Korkma oglym! Ərdo jəkdyr, jalandyr
O agaran, sy uzundə dymandyr».
—Nazlı bala, qəjçəq yzak qəl mənə.
Jaxzi, kakka verim mən sənə.
Qəzdirirəm qəl səni bojnymda mən
Bəsləjərəm qul qibi kojnymda mən.
Var anamın çokly kızıl, paltarı,
Kızları, mın əlvən ojyncakları,
—Ata ezitməjirsənmi qim nələr?
Ərdo Məliq mənə javaz və'd elər.
—Oglym! Korkma o japrakdyr səs edir,
Quləq kyry japrakları təprədir».
—Joksa istəməjirsənmi ej yzak!
Aj ızi, gında qecələr ojnajak.
Qəl kızları, m sənə lajla çalsınlar,
Okjyib okzasınlar, naj çalsınlar
—Ata! Karanlıkda ərdo kızları,
Əllərilə bak çagırlır bizləri.
—Jok oglym, jək; o qəhnə boz kovagdyr.
Ləzildajan sınık, çuruq bydagdyr.
—«Qəzəl yzak, agrın, dərdir camma,
Əz xəzynla qəlməz isən janıma,
Axırda mən quclə aparram səni,
Qəl janıma, darıxdırma çok məni.»
—«Kojma məni ərdo vyrdy aj dədə!
Ox, ox; jaralandım, jandı, m vaj dədə».
Korky b atın kırbacladı, atası,
Hej çagırlır, sızıldajır balası,
O vakt da qəlib evə jetizdi,
Korkysyndan jazık yzak olmaızdı.

Nadsondan

Irall

Arz irəli, arz ynyt gəmləri.
Kaçma bəlalər kabagından qeri,
Zulməti-səbdə kızarıq dan jeri,
Hajdı, koçak, hajdı, jiqit kəz juru.
Çarpıq yzakda qorunən tora çat
Vadiji-Sinaja jetiz, Tyra çat.
Qet, iləri qet, qeri kojma ajak;
Elmu-ırlık namına jandır çırak.
Məz'əli-unsijjəti bərpa elə,
Zulməti-vəhəjjəti əmlia elə.
Koj səni təqfir eləsinlər haman,
Koj səni təhkir eləsinlər haman.
Koj cühələlər sənə bəhtan desin,
Koj uləma kətlinə fərman desin;
Korkma by zəlmətlərə katlaş, alız;
Gejrət ilə məsləqin uzrə çalız!
Kət' umid olma
Yjkyja dalmısları, kaldır, ojat.
Acizu-biçarələrə əl yzat.
Qəlmeji-paqi həki ə'la elə,
By diri mejjiftləri ehja elə!

Həjat

Dəjjizir syrətin hər anda həjat.
Qəstərir min gəribə təsvirat.
Hər dəkikə duzər bir əhvata,
Oxşajır tərbiyətsiz ətfala.
Qəhi bir nəgmə qibi bihənoq,
Qəhi bir levhə qibi rənqarənoq.

Byrda bir byseji-məhəbbət var,
Orda bir xəncəri-ədəvət var.
Byrda toj, orda amma matəm var;
Byrda zadlık, o janda min gəmi var,
Byrda cahil nəzətu-izərətə.
Orda arif əzabu zəlmətə.
Akil içün ırlıq, qun səmđyr,
Dəliyə amma qunda həjrəndyr.
Bir zəifin jandırda jək bir ovn
Hər Qəlimin jandırda bir Fir'on
Jarda bir aj qorunsə, halə də var;
Harda bir kəlb varsa, nalə də var,
Harda bir zəms varsa zulmət var
Harda bir qəz var, əsqi-həsrət var.
Dunən orda toquldu topraga kan,
Bitmiş amma by qun qulu rəjhan.
Pəri-tavys palçıga bylanıb,
Ajak altında izə tapdalanıb.
Sən dunən pəhləvan idin məgryr,
Olmysan indi acizu-məkhyr.
Jazamalıq bydyr; həjat izə!
By qədən əmri-bisəbat izə!
Jokdyr aləmdə bir nəfər aki!
Qi desin əmrdən nədur hasi!'-
Busbutun rəncu-dərdu-məhnətdur.
Busbutun gussədur, musijbətdur.
Busbutun iztirab ilə dolydyr,
Durlu-durlu əzab ilə dolydyr.
Diriliq bir muhti-ummandyr
Diriliq bir bəlalı, zindandyr.

Zindan

Kəbir qibi karanlıkdyr zindanın,
Kyrt, kyz sıçan ojnaaqıdyr dort janım.
Dalgalar dəniz dəmadəm qəlir,
Divarlara bərq tokynyr səslənir.
Qləcə, qunduz, bir ləhzə vermir aman;
Kojmajır ta rahat olym bir zaman.
Heç vakt ırlıqlanmaz məqamım məqər,
Pəncərənin əkafından qun duzər.
Məhbəsimin hərdəm saraldar tagın.

Ufynətli, rutybətli topragın,
 Hurriyyət jolynda əsirəm əsir,
 Zəncirim ağırdır bəjnəmy qəsir.
 Dərdimin ortaqı, dystak joldazım,
 Təq bir nəfərdür mehriban kardazım.
 Bəzi, jarak zalımları, təhkira,
 Çəqilmiziq zirlər qibi zəncirə.
 Biz vətənin səadətini istədiq
 Təbəsbus etməjib hakkı, səjlədiq.
 Amma joldazlar bizi aldatdılar,
 Qulumsənib düzmənlərə satdılar.
 Aldanarak vəfastız ixvanlara
 Sokylymyzyk gədrilə zindanlara.

Dənizmə

Mənə dejirlər qi: «İnan, səjləmə çox, qəs sözünü;
 Qyr-qyranə kəbyl ejlə, qor ol, jym qəzunu,
 Açımağa pərdeji-əsrarı, yzətma əlini,
 Anlama, dinmə, ezitmə, lal olyb qəs dilini!»
 Jök, təəbbudlə mən əsla inana bilməjirəm,
 Fiqri-mevhyma yjyb da dolana bilməjirəm,
 Sizə təklid qərəqdursə, mənə din lazım.
 Batili, həkki qərən dideji-həkbini lazım.
 İstərəm mən biləm aləm necə çökdan jaranı, b?
 Nədən ötru, nə səbəblə, nəjə jökdan jaranı, b?
 İstərəm bilməqə həs mən jərədi, ldim nə uçun?
 By kədər dərdə, gəmə, məhinətə daldım nə uçun?
 Mejli-hurriyyəti, sevdanı, mənə qim verdi?
 By əbəs fiqri by xuljanı, mənə qim verdi?
 Korkmamakla mənə sərməsti-cidal ejlədi qim?
 Çarpi, zarqan mənə məchyri-syal ejlədi qim?
 Qim mənə verdi həsirət, mənə qim verdi zuyr?
 Jazajarqan jazamak aziki qim etdi by cur?
 «Mizməz olmaz özü mizməz» ona qim verdi vucyd.
 Qafir olmaz özü qafir ony qim cyhyd?
 İstəməz qimsə jəkinən əbədi çəqsini əzab.
 Jökdyr aja by syalatıma bir kət'i cavab??
 Düzünürqən by sajak bir səs ezitdim mübhəm,
 Mənə bir sətəvət ilə səjlədi: əbqəm! Əbqəm!
 Jənə əsrari-həkki dərq edə bilməz insan,
 Nisbətini jök ona, sən kətrəsən, oldyr umman.

Mussedən

MAJLİS QIJCƏSI

3e'r ilahəsi

Qəl zairim! Al bərbəti çal əp mənə okza,
 Jaz fəslidür afəkə bəki, b ejlə tamaza.
 Açıq jazıl ormanda qəzəl durlu çiçəqlər,
 Quldən-qulə kalkı, b konyr əlvən qələbəqlər.
 Qləj saf, sy zəffaf, qulur gənçə, kızı, l qul,
 Japraklı, bydaklarda otur, qor necə bulbul.
 Alkı, əlalır aləm, hamı by təzə həjət,
 Sən də mənə əp, bəzə o zirin nəgəmatı.

3air

Jeqsər burujub dag, dərəni örtdu karanlık,
 Hər bir jeri sarmı, z qorurəm gəmlə dymanlık.
 Əvvələ edib çajları, səhraları, izgal,
 Sonra elədi gənçələri, qulləri pamal.
 Mən bilməjirəm bəqə bylar məhz xəjaldyr,
 Dincəlməjir əsla urəqim natikə laldyr.

3e'r ilahəsi

Al bərbəti çal zairim aləmdə səfa var,
 Bir janda səfa varsa da, bir janda vəfa var.
 Mehtab yjymy, z jer uzuna çəqdi nikabı,
 Qizləndi çiçəqlər arıdan örtdu hicabı.
 Əz azikinə qor necə nifrət edir izhar,
 Hər jerdə by dəm bəki, nə qəzəl səmtu-suqyn var
 On dort qecəliq aj ufuk üstündə qulumsər,
 Pürxəndədür, aləm yjyjyrqən də sərasər.
 Cənnət qibi dunja fərəhəfza, tərəbənqiz,
 Sən bəjlə zamanda nəjə pəzqyn, nəjə gəmqin?

3air

3iddätlä nädändur urəqim kyz qibi çarpır,
Bilməm həjəcanım nə üçün dəmbədən artır.
Joksa kapı tıkkıldadı, qim ony çaldı?
3əm'in alavı, öz-özünə nəjçün yaldı?
Jahy mənı qımdur çağırın, by nə sədadyr?
Jarəb! Nə qəzəl səs nə kədər nəz'əfəzadyr
Səs qəldi... jenə sysdy.. jenə var.. daha bitdi?
Ox gussədə, təqliqdə canım axıra jetdi.

3e'r ilahəsi

Qəl zairim al bərbəti səlibaji-bahari,
Xalik eləmiş dəhrin urykatına cari
Qonlym dolydyr ezku-həvəslərlə by saət,
Kuvvəm azalı, ləblərimi jakdı, hərərət.
Tənbəl çocyk aç qəzlərini ejlə nəzərə,
Bak mən qibi lahyti, qəzəl nazlı, niqarə.
Sal jada əzizim mənı ilq dəf'ə qi, qərdun
Ol pajədə sevdin, özünü fevrən itirdin.
3əhpərlərim ancak sənə bir cuz'i tokyndy
Solgyn juzunə ezk muhəbbət tozy kondy.
Agyza alıb ejlədim ənzari-nəvaziz,
Səndən edirəm mən də həmin ləhzədə xahiz.
Xəznyd elə, təsqinə çalız kəlb nəzarı,
Agyzyna çəq sən də by lahyti-niqarı.

3air

Ha? Səjlə necə?—Dost səsi imiz by xəz avaz,
Pah ilaheji 3e'r mənı etdi sərəfraz
Qəl jar vəfadarım, a solmaz çiçəqim qəl,
Həmzireji-ryhym, mələqim, sevdiciqim qəl.
Qəl bəjnyma rə'na kolyny ejlə həmajil,
Kəlbimdə olan zuluməti-3əb ta ola zəjil

3e'r ilahəsi

Al bərbəti zairciqim! Ej gəmli rəfikim,
Ej zindeji-cavidim, a məftyni-həkikim.
Qərdum səni məhzynü-mələl, evci-səmadə,
Qəldim jetizəm və ona by dar bələdə

Gəmqinsin əzizim, urəqin purxələcandyr,
3uglun nə uçun dərdü-gəmu-ahu-fəgandyr.
Joksa jenə bir dilbərə dildadəmi oldym,
Sajə qibi topragına uftadəmi oldyn?
Ja inqi ysandınmı həjatın sitəmindən?
İlham jetizməzmi sənə ryhyl-əmindən?
Tabın jok isə dərdü-gəmu-rəncü-bələjə
Bir jerdə yçyb qəl çıkalım evc səmajə.
Ol jerdə nə məhnət, nə əziyyət, nə cəfa var.
Ol jerdə fərəh, nəz'ə, tərəb, zevku-səfa var.
Qəl əp mənı balalara pərvaz edəlim qəl,
Unsijjəti-dirinəni agaz edəlim qəl.
Sejr ejləjib əncumləri, əflaql, səhabı,
Təzqar edəlim səhbəti-əjjami-3əbabı,
Sən səjlə təgənni edəlim bir nəjə dəjir?
Qəl nəzm edəlim mə'rəqəji-rəzmu vəgamı,
Ja ezki-məcəzini ja əzybi-zəmanı.
Xəzlanmaz isən həjileji-cənqu-cədəldən,
Qəl bəhs edəlim dəhrdəqi məqrü-həjəldən.
Jok ejbi sevirənsə əqər sejdı, ziqari
Qəl əhyalara tənq edəlim rahi-fərarı,
Ax, ax nə qəzəl datlı dəkikejdi o saət.
Azik olyb etdin mənə izhari-muhəbbət.
Qul dəstələri toplajarak, rənqi-3əfəkdən,
Qul ətri jəpardın uzumə duzmuz ərəkdən.
Jok qəl okyjak indi bir özqə 3e'jə dəjir,
Qəqliqləri al kamına gəltən edəlim qəl,
Jyrdyn, jıvasın xaq ilə jeqsan edəlim qəl.
Təsvir edəlim məscidə qəldiqdə nisamı,
Qəzə altına nev'i arajyrlar zürəfanı,
Olmyz urəqim tək ilə dərja qibi purcəz,
Mumqun dekil əsla olamam saqitu-xamyz.
Jeq diqərə məksydymyzy etməqə ifham,
Jetmir mənə səndən, sənə məndən dəxi ilham.
Bir jerdə qəl indi edəlim zəməməxanlık,
Subh oldy, 3əfək səqdu, kaçır iztə karanlık.
Evdət edirəm mən daha səmti-mələqyta
3airciqim! Artık dalacaksanmı suqyta?
Qəl kyc mənı, əp, agla, mən oldym dəxi azim,
Qəz jəzlarıdyr jəlməz əzizim mənə lazım.

Həmzairəciqim! Ej avıtan kəlbi-xərabı.
 Jad etməq uçun səhbəti-əjjami-zəbabı.
 Qəz jazlı sənə bysələr ehda edərəm mən,
 Əmrin nə isə zəvkiyə ifa edərəm mən.
 Laqin okymam məs'ədətə, zəhrətə dajir,
 Həm kəlbi- nəzarımda olan məhmətə dajir.
 Zərki çağırak, turqu deyəq, etmə təmənni
 Jok sevdiciqim, etməjəlim indi təgənni.

3e'r ilahəsi

Sən zənn elədin joksa pəyüz rejhi qibi mən
 Hər ləhzə təgəddi edirəm əzqi-bəsərdən?
 Alamın, təkdiz edirəm alidur, ali;
 Oldykca mənim ryhymy ejlər mutəali.
 Laqin çiçəqi zəhrəlidur zəvku-səfanın,
 Qəldim qi, çəkərdib atajım rizəsin anın.
 Jok zairim əlbəttə oky zəməzəməxan ol,
 Əfganın ilə qəjlərə fərjad rəsan ol.
 Bərbətlərin atəzli, həzin zəməzəməsilə,
 Tənbyrların jangılı, rikkətli səs ilə,
 Sevdəli jurəqlərdən yəalməz nəvəhatı,
 Təkdir edər əfradi-bəzər hazıru-ati.
 Səkkə kəzəynin bəlli deyəlmə sənə halı,
 Jərgyn kəjədarqan evinə əlləri xalı,
 Ac jəvri,ları toplanar ətrafına jəqsər,
 Agzın açılı onlar atasından jəməq istər,
 Zəlmətli kəranlık qəcadə muztərib əhval
 Bilməz ata evladını etsin necə xəşhal.
 Əhmək balalar bəqləjib istərsə gidanı,
 Laqin atanın hejfi qi, bəzədyr çinədanı,
 Zira qi, bətk avlamamı, xicləti vardyr,
 Həddən fuzyn amma olara-zəfkəti vardyr.
 Piçidə olar fiqrə, arar dərdinə çarə,
 Həsərlə kəranlık qəjə ejlər də nəzarə.
 Ol dəm jeni bir fiqr qalər qonlyna birdən,
 Dytgyn urəqi xəndələr ejlər o fiqirdən.
 Zədlıklə elər qəqsunu evladına təkdim,
 Ac jəvri,lar ejlər ətini, kəni, təksim.
 Qəqsu didilib, al kəni, akdıkca dəmadəm,
 Valid by zijaftədən olır zəqirü-xurrəm.
 Etədiqə təhəmmul o dəzulməz zəhəmətə

Korkar qi, vida' etsin əzijjətlə həjata.
 Dojdykda əziz jəvri,ları kalkılıb o jərdən,
 Zəhmətlə yəqar qəj uzunə qəndisi birdən.
 Dərjəyə atar, ertər ony bəhri-xyrəzan,
 Əz nəfsini ejlər əziz evladına kyrban.
 Laqin çəqər ol vaktəda bir jənkılı, fərjad,
 Tə'siri ilə az kəlar aləm ola bərbad.
 Muzlum qəcənin səmtü-suqynında fəganı,
 Toplar onyn ətrafına murgani-həvanı.
 İnsan da əqər qəçsə o jərdən jənə korkar,
 Zənn ejlər o həqmən oludur xərtləjib aglar.
 Səkkə kəzəynin halını et zairim əzbər,
 Ejlər belə rəftar yly zairilər, ədiblər.
 Nəks etməjərəq sözləri üstundə dyryrlar,
 Nəv'i-bəzəri xyn cizərlə dojyryrlar.

Smirnofdan

Çaj qənarı

Jaj mevsimi, hava burqu, çəst çəgi,
Qun kızıdır, dağı, daşı, toprağı.
Bir çöp bazı tərənəmər bağlarda,
Jerdən qəjə alav çıxır dağlarda.
Qunəz duzub çaja akar zırlı,ldar,
Syjyn uzu kızı, qibi parı,ldar.
Kojynları, çoban salı, bdyr syja,
Ot ustundə özu qədib yjkyja.
Çaj içində xırda-xırda yzaklar,
Əllərilən dytar xırda balıklar.
Biri atar syjy səpələndirər,
Biri kaçar çajı, ləpələndirər.
Sıçrajarqan ləz,ldajar damçılar,
San saçılar mirvaridlər, incilər.
Dağlara səs salar quluzməqləri,
Çajın içində juquruzməqləri.
Bir jan qorursən yzaklar ojnazır.
Milçəq vızıl,daşır, hunu kajnazır.
Bir jan suru, bir jan çaj, bir jan dərə;
Nə yaxı,dyr bak by qəzəl mənzerə.
Jazıl çəmən ustə qun atəzfəzan,
Parı,ldajır lacivərdi asman.

Jaj qecəsinin akşamı

Qunəz batır, dağın bazı saralır.
Yzakda bir kalın mezə karalır.
Təq, təq çıxıb jyldyz qəjdə sajlır,
Naziq bylyt dyman qibi jajlır.
Quləq dəjir agacda bydaklara,

Salır dadlı xızıltı, japraklara.
Çöldə taxıl zan-zan olыр tellənir,
Dərja qibi ləpələnir, jellənir.
Zəmilərdə sunbullər kalkıb enir,
Elə bil qi, murqulujur, diqsinir.
Qənt qorunur, istsə bir az yzakda,
Kojynları, çoban otarır dağda.
Dağ dibindən bir çaj axır zırlı,ldar,
Syjyn uzu qumuz qibi parı,ldar.
Jol agarır, bir az taxıl,ldan bəri,
Bakdı,keca qorunməjir axırılı.
Bəjrun jerə vyryb çoban dağ ustə,
Hər dəm dejir bir janı,klı, ziqəstə.

Pajız

Dağların, bağların pajızı sarı,
Qunəzin də sönüq zijası sarı.
Çok qəzəldur by rənq zərtarı,
Gəmlidur, gəmlı; lejç icbarı.
Agacın japrığı saralmı, z enib,
Jaj olыр əjlə bil qi, zax bəzənib.
Mezənin huzulu iniltləri,
Quləqin naləli vızıl,tları.
Əlu aglazması, n salır jadə,
San sızıl,ldar tamam əzja də.
Az çəqər qəj uzu kara qejəcəq,
Gəmlı-gəmlı bajatlar dejəcəq.
Kəbr qibi jeri kycaklajacak,
Jajdan ötru pajız çok aglajacak.

Koltsovdan

Taxıl biçini

Jenə od dytdy, dan jeri jandı,
Zə'lələndi, ufuk alavlandı.
Çəqilir, juqsəilir, dyman ycalır,
Jer uzundən javaz-javaz azalır.
Qun çıkdı, jer uzu təklandı,
Ağ dyman dağlar üstə toplandı.
Toplanarqan karaldı, oldy bylyt,
Quləq əsdi, kovyldy, doldy bylyt.
Bərku-rə'd ilə kopdy bir tyfan,
Jagdı, sejrəb edici bir baran.
Aralandı, bylyt, çəqildi səhab,
Jer uzun ejlədi jaxzı sejrəb.
Qjərunur qəj uzundə kosu-kəzəh,
Cutçulərdə, əqinçilərdə fərəh.
Çok kyraklık qeçirdi bipajə,
Xalk çıkmı, ədilər musəllajə.
Xalkın ummidi artdı, hasil uçun,
Əqənəqlərdə nəf'i-qamil uçun.
Cutçulər çıkdı, dəstə-səhrəjə
Hakkın ehsanına taməzajə.
O saat bə'zisi qotan kəzdy,
Bə'zisi cut kəzyb jola duzdu.
Taxıl iztə adam bojy kalkmı, ə,
Doly sunbullərin bəzi salkmı, ə.
Saralır saf kızı, qibi zəmilər,
Quləq əsdiqə mevc yrar əjilər.
Qjəturub qəntlilər hərə bir çin,
Bəzləndi, bdyr taxıllar içrə biçin.
Hər tərəfdə taxıl zirin biçilir,
Tərli-tərli zirin sylar içilir.

Dərzlər bağlanır, taja duzulur.
Tarlalardan bəjuq kaja duzulur.
Zəmilər, tarlalar butun talanır,
Juqlənir hej arabalar kalanır.
Dəzinlər xırməna əqin təqulur,
Zəmilərdən daha biçin təqulur.
Qjədədir iztə qun, hava sojyiyir,
Pajız olmyz, sojyk quləq çojyiyir.
Jıgıllar hər tərəfdə məhsylat,
Saklanır ambar içrə mə'qylat.

Dilənçi

1

Qjunun hərərəti xalkı ləhlədir,
 Qəndə tərəf bir yzak joldan qedir.
 Pal paltarı cırdır, halı pərişan
 Dəz əjagın jaralamız akır kan.
 Bəjny buquq, bağı, janık, çək gəmli,
 Kəlbi dytyk, bənzi yçyk, vərəmli.
 Jetimliqi halətindən bəllidur,
 Fəkirliqi zillətindən bəllidur.
 Zəhrə qədib ta qi nəqər dəjansın,
 Ja fəhləliq edib, çərəq kazansın.
 Hara qetməsə heç qəs iz verməmiş,
 «Azarlısan, kaç qet» qərənələr demiz.
 Bez qun deji, dəfn olynmyz anası,
 Dilənçiliq edir indi balası.
 Bir devlətli, bir fajtonda otuzur,
 Tez juqurub yzak ona jetisir.
 Əl yazadıb istəjir allah pağı,
 «Qet jəməqi əjrənmişiz havajı».
 Dedi aga, fajtonçy da kırbaçı.
 Çəqib vyrdy, səjdu ony çək acı.
 Məlyl-məlyl, mə'jys-mə'jys kajıtdı.
 Bəzın jərə tiqib jol ilə qetdi.

2

Kəlbi sınılmız, qəzu dolmyz, pozylmyz;
 İstidən sysalmız, acmız, jorylmyz.
 Takəti jokdyr qetməqə dəjanı, r.
 Bir agacın qələsində yazılır.

Qorur əsə-əsə qəlir bir koca,
 Ona çatcaq nəvazilə sorğuz;
 «Səjlə qərum nəçisən, qimsən bala?
 Hardan qəlib, hara qədənsən bala?»
 — Baba qəndə kajıtdıram səhərdən,
 Pa pijada dolanıram səhərdən.
 By qun heç zad jəməmizəm, çək acam.
 Adamsızam, azarlıjam, məhtacam.
 — Var çərəqim allah qərimdur bala!
 Dəgarıgım bak dolydyr, dyt, ala!
 Bəlub verdi çərəqinin jarıslın,
 Yzak dəxi jymyzağın, sarıslın.
 Dojyb dyrdy, sy içməqə qədirlər,
 Zirin-zirin əcəb səhibət edirlər.
 Ata, baba dedıqləri hak səzdur.
 Toxyn acdan xəbəri olmaz duzdur.

Maksim Gorqinin

«Dibdə» adlı dramasından.

QJun qi, səhərlər çıktır akşam batır.
 Əqsiləməz zulməti zindanımlın.
 Sanma qi, bir ləhzə qeziqçin jadır,
 Fiqri kalıb niqəhbanimlın.
 Hər necə istərsən elə çəq qeziq,
 Arxajın ol mən byradan kaqmaram.
 İstəjirəm qərçi mən azadəliq,
 Zənciri amma bacarıb açmaram.
 Ax siz, a zəncir, a zəncirlərim!
 Siz də dəmir bəqçisiniz hər zaman.
 Sizləri müzqildur açım, sındırım,
 Çatladı bagrım, aman allah, aman!... .

Jaj səhəri

Od dytyb kırımızi, atəzlə jenə jandı, ufuk,
 Zəfəkin kırımızi rənqilə rəzıkləndi ufuk.
 Bir kədər çajdan yzak od kalamız dagda çoban,
 Ojadır öz surusun otlaja jajlakda çoban;
 Jymyzak, qəj çəməninin ustə duzub zeh qecədən,
 İsti jokdyr hələ var bir balaca meh qecədən,
 Ag dymanlar ycalır qəj juzunə daglardan.
 Çək sərindur havası, qecmə by jajlaklardan.
 QJun çıktır, qəjdə bylyt kırımızi, rənqə bəjanır,
 Qəntlilər çək jorylyb, yjkydan indi ojanır.
 Pəjdən mal-karant, bə'zi çıkardır kıraga,
 Bə'zi səhraja qedir izləməqə, bə'zi бага.

Yzaklık xatirati

Nə yaxıdyr yzaklığın halları,
 Nə qozəldur yzaklık xəjalları.
 Jada qəlir aqlamağım, zadlığım,
 By dunjanın gəmindən azadlığım.
 Murquləjir nənəm takıb çəzməqə,
 Duzub jerə tokydygy əlcəqi.
 Lampa evin ortalığında janır
 Piziq də bir janda duzub tyllanır,
 Kız qecəsi çəldə quləq bərq əsir,
 Qəntlilər ic tabu-təvənün qəsir.
 Zirin-zirin nənəm nagıllar deşir;
 Mənim jykyım kaçar, nənəm əsnəjir.
 Dytyr nənəm mənim uçun jer salır,
 Ustumu örtür, mənə lajlaj çalır.
 Çırag janır, mənim jykyım qəlməjir
 Vıjıldajır quləq də dincəlməjir.
 Axtarıram duzmur yzaklık ələ.
 Həlim olyr fəna by qundən belə.
 Qjetdi o kijmətli saatlərim,
 Dəmbədəm artır daha zəhmətlərim.
 Hardasınız, ej zad qeçən dəmlərim!
 Hardasız ej sevjili həmdəmlərim?!..

Jaj səhəri

Javaz-javaz sənür, batır yldyzlar,
 Sarı bylyt qəjun uzun jaldızlar.
 Al zəfəkin əqsı duzubdur qələ
 Ag dyman enmiş onyn ustə çələ.
 Ajna qibi syjyn uzu bərk vyrrar
 Məxmər qibi onyn uzu xovlanar.
 Kamırlığa quləq əsir, təprənir,
 Bak nə qozəl xızıldajır səslənir.
 Hər bir tərəf saqındur, jok bir insan;
 Dag başından kalkır az-az ag dyman

Quləq dəjir çiçəqlərə otuzur;
İnci qibi zəhlər ot ustə duzur.
Çiqıldəjir kyəlar iyvalarında,
Qəçərilər dyrmyz ovalarında.
Mal-karanı, çıkardırlar jatakdan,
Azan səsi ezidilir yzakdan.
Daxmalarda balıqçılar ojanmı, z,
Bir parası, çok qəciqib jybanmı, z.
Tələsiqli qədirlər tor atmaga,
Qun çıkamı, z qəldən balıq dytmaga.
Kızartı, artır, dan jeri açılır;
Qəj uzunə al alavlar saçılır.
Kalın meza qulumsənir karalır,
Agacların dalından qun ycalır.
Qunəz çıkılır, tək duzur hər jerə,
Çələ, qələ, çəmənlərə, qullərə.
Qotan kəzyb qədir çələ əqinçi,
Əlində dəjzəz ot biçir biçinçi.
Qunəz çıkıdı, zizalandı, jer uzu!
Cilalandı, səfalandı, jer uzu!

Derzavindən

Ana dyası

Kamı, z evdə janır bycəkda çırak,
Qınajır ortalı, kda qərpə yzak.
Kar jagı, b çəldə amma çəgyn var,
Karı, jerdən quləq kapı, b savırar.
Belə fiqr ejləjir o vakt yzak,
«Bircə jaj qunləri qələ, r də haçak!»
Ata ummid ilə bakar yzaga,
Buzulubdur anası, bir bycəga.
Cəhrəsi karət, sında ip əjirər,
Yzagi, çün belə dya eləjər:
«Kadir allah! Cəlalın hörmətinə!
Ərzim oldyr qi, bəriqahında,
Balamı, sakla öz pənahında.
Qonlymy sağlı, k ilə zad ejlə,
Baxtı, n, ömrün uzun zizad ejlə.
Bəjusun qənc bir cavan olsyn!
Kocalan vaktə qamiran olsyn!»!

Tolstojdan

Dystak

Dagın dalından batır qun, jerin uzu karalı,
Yzakdaqt, qorunən ot, kızıl qibi saralı.
Bydyr səs ejlədi zəncir, qəlir neçə dystak,
Pijada, jorgyn, ağırlıqla kaldırırlar ajak.
Fiqirli hər biri öz pis həyatına tupurur,
Ajaklarındaqt, zəncir jerin tozyn supurur.
Qəlir iqi araba onlar ilə bir jerdə,
Salıb jer uzrə yzyn qələqlər bərabərdə.
Alıb aralığa əsqərlər əllərində tufəng
Jorylsa da olara verməjir macal dərəng.
O dəm deji bir dystakların:—bəradərlər!
Nə var neçün belə qəfsiz, fiqirlisiz jeqsər?
Qəlin, qəlin okyjak mahını cumləmiz birdən,
Bir az by gəmləri bəlgə çikarda xatirdən.
Nə etməli bizə kismət by imiz aləmdə,
Kəza jazıb bizi bədbaxt xalk olan dəmdə.
Ycaldı, səsləri iztə hamı, həvəsləndi,
Sədalərilə butun dag və dağ səsləndi.
Bajatılar okyjyrlar butun munasib hal,
Jerin tozyn supurur lejq ajakdaqt kandal.

Kozlovdan

Vətəni jada salmaq

Bir mukəddəs muhəbbət ilə mudam,
Vətəni xanmanı, çox sevirəm.
Qorurəm mən jykymda hər akşam,
O mubarəq məqanı, çox sevirəm.
Ocağın karzısında biz vardık,
Evimizdə atam, anam qecələr
Okyjardık, qulərdiq, ojnardık.
Mən, bacım, kardazım, tamam qecələr;
Jorylardık jyky dytardı bizi,
Anamız bagrına basardı bizi.
Jykyda bir səfəli çöl qorurəm,
Bir də qəm-qəj bəjuqcə qəl qorurəm.
Dört janında bitib səjutlə çinar,
Uzər ol qəldə kazlar, ərdaqlər;
Ajın əqsi syja duzub parlar,
Yçyzyr qəj uzunda bizqəqlər.
Çaj qənarında bir meşə karalı
O biri janda qənd numajandı.
Urəqim onları qorub açılır,
O mənimçün rijazu-rizvandı.
O mənim sevgili dijarımdır.
Vətənim, məjəji-kərarımdır.

Qim mənə javıkrakdyr?

Jaralı, al kana bojanmış idim,
 Jılılıb topraga bylanmış idim.
 Kavırlırdım, akardı qəzdən jəz;
 Fıqr edirdim qi, hardasan kardəz!?
 Hardasız ej ata, ana harda?
 Hardasız ej sevimli dost əznə?
 Jan-jərəmdən qəlib qədən çək idi,
 Mənə amma qəməq edən jək idi.
 Bə'zi istədisə qəməq etsin,
 Hədələrdi ölüm, kojyb qətsin.
 Bəzimi, qim qəlib qi, kavzar idi,
 Jaramı, çək qərəndə kərkar idi.
 Kan akıb çək qəsilmiz idi səsim,
 Az kalırdı, tuqənməqə nəfəsım.
 Kan dytyb qırpiqim kavızmı, idi,
 Çənəm, agzım, dilim kavızmı, idi.
 Amma birdən nə qərdum onda jənə
 Birisi rəhm əlin yzadı, mənə;
 Dizi ustə əzəl alıb bəzimi,
 Sildi lutfilə kanlı, qəz jəzimi,
 Jaramı, bağladı, salıb mərhəm,
 Urəjimdə dedim o dəm mən həm:
 «Kəhymyn iztə, kardəzn iztə»
 «Sevqili jar və joldəzn iztə».

Jagıtdan sonra

Jagıt əra verdi, hava açıldı;
 Jer uzunə taza cənnət saçıldı.
 Bak nə qəzəl ajdınladı, qəj uzu,
 Kevsi-kəzəh dyryb jəzıl kılırmızı;
 Ancak təq-təq ləcivərdi səmada,
 Parça-parça bylytlar var havada.
 Cilalandı, ağacların jəprəgi,
 Səfalandı, çəmənlerin toprəgi.
 Jəprəklərə meh tokynyr, təprənir,
 Parlak-parlak damcı ot ustə enir.
 Qunəz zijasında kılaraq nəzər,
 Almas qibi parıldajır kətrələr.
 Çiçəqlərin artdı, tərəvətləri,
 Fərəh verir kəlbə lətafətləri.
 Qəj çəməndə qullər ilə əqilmiz,
 San jer uzrə kevs-i-kəzəh çəqilmiz.
 Nə qəzəldür, nə gəribə səfalı;
 Hejran olır adam qərcəq by halı.
 Baksə qəzər o qəs qi, dikkət edə,
 Kevsi-kəzəh jerdə var, qəjdə də.

Pajızın nizanələri

Saralmızdır ağaclarda japraklar,
 Solmyz, kızırmız çəmənələr, otlaklar.
 Zəmilərdən qetmiş çinlər, oraklar;
 Bak qərunur nizanəsi pajızın.
 Çəpərlənmiş hər jan, taja kojylmyz;
 Bağdan bostana meyvələr savılmıyız;
 Damcı-damıb jerdə toprak ojlımyz
 Qəjdən jagır dur danəsi pajızın.
 Arabalar kırıldajır hər tərəf,
 Sojyk quləq vıjıldajır hər tərəf;
 Karga, dolaz kırıldajır hər tərəf;
 Ezidilir tərənəsi pajızın.

Ag paltar

Bir qənc macar graflarından,
 Olmyzdy pranka bəndi-zindan.
 Kyl oldygyny edincə idraq,
 Hurrijjətin istəmişdi bibaq.
 Duzmənləri galib oldy axır,
 E'damına həqm olyndy sadır.
 Hakkında olan əza və tə'zir
 Əsla ony etməz idi dilqir.
 Zindanlara vəkf edib həjətin,
 İstərdi bir aləmin nicətin.
 Bəqlərdi qəmali-himmət ilə,
 Motu-əcəlin zucaət ilə.
 Çatmışdısa ömrünün baharı,
 Dənmuzdu xəzana quluzarı.
 Ancak var idi ijirmi jazi,
 Hejfa qi, qəsilməlijdi bazi.
 Qərçi ölümün sevirdi candan.
 Tə'sir ona etməz idi çəndan.
 Vətka qi, bir az fiqirlənirdi,
 Bir kədr ona agır qəlirdi.
 İlməq bogaza qeçib asılmak,
 Təhkir ilə jellənib də kalmak.
 Mejdanda dyran butun cəmaat
 Hərdəm edələr ona zəmatət
 Ac kargalar onda dəstə-dəstə
 Dava sala kanlı bazi, ustə
 Bir qun zəbi-kətdən mukəddəm
 Qəldi janına anası purgəm
 Qərcəq anasını bərabərində
 Jaz ojnadı gəmli qəzlərində

Ərz etdi: səlamət ol anacan
 Allaha əmanət ol anacan
 Kismət by imiz kəza kədərdən,
 Dunjam, qərəq vida' edəm mən
 Əfsys qədər fənaja canım
 Kalmaz jər uzunda bir nizamım
 Oglyn anacan axır cavandyr
 Evladına rəhm kıl amandyr
 Heç vahimə etmirəm əcəldən
 Mən korkmamızam ana cəəldən;
 Od, tustu içində etmişəm cənq
 Heç olmamızam by nev' diltənq
 Amma sabahın gəmu-mələli,
 Təhkir ilə ölməqin xəjəli,
 Etmiş by kədər məni pərizan
 Qim titrəjirəm çu bid lərzan,
 Oglyn by sajak qərəndə gəmli,
 Verdi anası, belə təsəlli:
 «Heç korkma ogyl təhəmmul ejlə,
 Allaha sığın, təvəqqul ejlə.
 İndi qedirəm də barqahə,
 Sallam özümü kudymi-zahə.
 Kan jaz təqub ahu-nalə kıl lam,
 Ə'vaninə jalvarı, b, j, kıl lam.
 Rəhmi qələ bəlcə padzahın
 Zənnim bydyr əfv edər qunahın.
 Çyn subh zamanı, mir gəzəblər,
 Mejdana səni aparmak istər,
 Qərsən məni orda jas içində,
 Qəz jazlı kara libas içində,
 Bil dərdinə çarə olmajı, bdyr,
 Təkdir kəza jorylmajı, bdyr.
 Mərdanə ol ölməqə muhəjja,
 Kıl məsləqu-ismu-rəsmiñ əhja.
 Hər qah qi mən ag qejinmiş olsam,
 Cəm'ijjətin arkasında dyrsam,
 Asydə ol etmə xəvfu-xəzjət,
 Bil qim sənə etmişəm zəfaət.
 Dytsa səni mir gəzəb darıxma,
 Qjet çık dar agacı, ustə korxma.»
 Evladına verdi bəjlə təsquin,
 Biçarə zəifə qetdi gəmqin.

Dincəldi Graf təsəlli tapdı,
 Sonra ony datlı, yjky kapdı.
 Jatcak jykyda qərub o saət,
 Etmiz anası, ona zəfaət,
 Ol gəmli qecə sabah olynca,
 Rahət jyky jatdı, bir dojnca.
 Subh oldy çalındı, zənqi-vəhəzət
 Çıkdı, quçəyə butun cəmaət.
 Qərdu qi, Graf qedir pərizan,
 Əsqərlər içində syji-mejdan.
 Hər pəncərələr butun açıldı,
 Min dəstə qul ustunə saçıldı.
 Min-min dalı, sünca qəz baktırdı,
 Jaz qəzdə dajanmajı, b akırdı.
 Kızlar dalına duzub qedirdi,
 Həsratlə ony vida' edirdi.
 Təmqinu-vukar ilə o amma
 Mejdana jetişdi bimuhaba.
 Səflər dalısında öz anasın,
 Qərdu qi, qejinmiş ag libasın
 Cur'ətlə jurəqlənib o saət
 Tez çıkdı, səpajə ustə rahət
 Cəlladlara baktı, zadu-xəndan
 Can verdi səpajədə haman an.
 Qejdi neçun ag libas anası,
 Ta korkmasın əsməsin balası.
 Bəh-bəh nə jalan nə fiqr əkdəs,
 Zəjistədur adlana mukəddəs.

Medvedievdən

KİT

Qəjun uzun dyman dytyb, parça-parça kar jagır,
Qəjdən jerə duzər iqən hava uzrə fırlanır.
Ag fərz ilə ertdu butun səhraları, daqları.
Ag paltara burundurdu meşələri bağları.
Evlər, damlar, taxtapyələr, qumuz qibi agarır,
Kar tapdanıb, palçık olyb dagda cıgır karaltır.
İztə jenə məqtəblərdən azad olyb yzaklar,
Karı qərcəq sevinirlər, kar ləpası ojnarlər.
Biri dejir: kar sylydyr ustumuzu isladır,
Biri dejir: ada dyryn, bak by bizi aldadır.
Biri dejir: qəlin byra ojnəməyə kardəslər,
Arkasına duzub qedir jerdə kalan joldəslər.
Təpləndilər, jıgıldılar ta hamısı bir jərə,
Jerdən karı jymyrləjib, zollajırlər bir birə.
Bir saatda vyryədylər, barıədylər, təzədən.
Quluzdulər, karıədylər, danıədylər təzədən
Ləhləjirlər, tərləjirlər, əl uzləri kızırmı,ə,
Bir parası çək uzujur, əl uzləri bozarmı,ə.

IV

Tərcimə edilmiş çöcyk
MƏNZYMƏLƏRİ

Kız qecəsi

Zulmət jenə kaplamız cahant,
Jok nyru-həjatdan əlamət.
Çogyn dytyb ərzü-asmanı,
Qyja qi kijam edir kijamət.
Jatmız hamı jok ojak bir insan,
Bir pəncərədə fəkət tək var.
Orda qorunur ojak bir oqlan,
Əjnində bir əsqi arxaltk var.
Dalmız anası atası xəbə,
Ancak o; otyrmyz evdə tənha.
Çok dikkət ilə baktır qitabə,
Qah nəkzəyə ejləjir tamaza.
Hərdəm okyjyr qi, var by saət
Dunjada qəzəl-qəzəl məqanlar.
İnsan jəzajır o jerdə rahət,
Qərməz nə sojyk, nə çogyn onlar.
Ol jərləri sejr edir xəjalı
Qim orda bahar var həmişə.
Dərjant, jeri, qəji, cibaltı,
Qun nyrilə döldyrar həmişə.
Bakdıkeə onyn marakı artır,
Fimə, ədəbə, qitabə hərdəm,
Çogyn da agacları kopardır,
Bağ, bostanı olыр xərabə hərdəm.

Kız sabahı

Qecənin karlı, çogyny dajanıb,
 Jykydan indi qəntlilər ojanıb.
 Qun çəkəndən kara bylyt çəqilir,
 Kızarı, iztə dan jeri sequlur.
 Lək artır, dytyr havanı, jeri.
 Qərunur hər tərəf həjat əsəri.
 Səhərin zaxtalı, havasında,
 Qunəzin az sənüq zijasında,
 Bir koca qəhnə paltar əjnində,
 Jurujur jolda torba çijnində.
 Zy yzakda cırlıdajır araba,
 Ot dazı, qizi əlində jaba.
 Çağı, qəndi konzysyn danızır,
 Həm yzaklar çəkib çələ konyzyr.
 Həm bylytlar qedir zimala sarı,
 Qun də kalkır javaz-javaz jykartı.

Pajız

Sevirəm jaz çağında jaz qununu,
 Pajızın ən sojyk, ajaz qununu.
 O zamanda qi, qəntlilər kojalar
 Hər tərəfdə bəjuq bəjuq tajalar.
 Mezanin dəjmiz əzqili saralar,
 Həm zəgal da dərilməjib karalar.
 Tokynar japraga quləq otuzur,
 Fırlana-fırlana jer ustə duzur.
 Ləğində qunun sarı japraq,
 Qərunur saf, kızıl qibi parlar.
 Qəj uzu dymdyry, hava çok saf;
 Parlajır maji asman zəffaf.
 Dyrnalar dəstə-dəstə qəjdə yçar.
 Okyjar nəgmələr cənyba kaçar.
 Saralar qəj çəmən, sylar, qullər;
 Daha qəlməz fəgana bulbullər.
 Yjyzar bağ, bağça qulzənlər,
 Dəjulər hər tərəfdə xərmənlər.

Minsqidən

Suqyt

Nəjə lazım deyəsen: dag, daza viedansızslınlz!
Nəjə lazım deyəsen: mejjitə qim cansızslınlz.
Fasid ərvaha, mənafik urəqə biltəqrar
Nəjə lazım deyəsen: çirqlisiz aj alçaklar.
Orda qim həkkü-həkkət qunəzi tabandyr,
Dogry orda dejilsin: o jerə zəjandyr.

Satyrjandan

Həjəcanlı nəğmələr

Gömlidür qunlərimiz kajgılıdyr.
Dərd ilən həp diriliqimiz dolydyr.
Nə rəfahət, nə fəragət vardyr.
Nə də ummidi-sələmət vardyr.
Qədərindən altı, r sinə janı, r.
Tuqənib takəti ryhyn ysanı, r.
Gussədən, gəmdən, ukybətlərdən,
Tuqənilməz by musijbətlərdən,
kaplamız jerləri zulmət burumuz;
Lap vərəmləndi jurəqlər çurumuz.
Devr edir əqs muradı, meca fələq,
Əldun ajdınlığa həsrət çəqərəq.
Qələbəqdə qərunur təhluqələr,
Bizi min durlu bələlar hədələr.
Çək fəna halda kyllar qibijiz,
Çəqiriq zənciri jokdyr qucumuz.
Ryhymyz huznludur, can uzulur,
Acı qöz jəzləri qəzdən suzulur.
Kaldı xatirdə butun niyyətimiz,
Kəsdimiz, arzılız, həsrətimiz.
Gussədən bagrımlz al kan olmyz,
Qjeniz aləm bizə zindan olmyz.
Çəqilib kyl qibi bir zəncirə.
Kalmızık bağlanarak təkdirə.
Jykydan dyr, daha xanəndə ajıl,
Qözün aç, jatma sərəjəndə ajıl.
Vəhju-illhamilə mala-mal ol.
Nəfxi-ryhulkudusə timsal ol.
Oky əiddətlə bir ahənəqi-Hecəz.
Yeədan başla oky bir avəz.

Oky sal xatirinə dunjanın,
 İftixarın o qeçən devranın.
 Ta qi, cur'ətlə o qəsqin nəfəsin,
 Edə ziddətli surydynda sənin.
 Sazılın tellərinə ver hərəqat,
 By jatan kəlbləri bircə ojat.
 Ləpələnsin o qəzəl avazın.
 Təzədən jadlara salsın sazın.
 By qeçən əsrlərin əz'arın.
 Babadan kalma olan asarın
 Qi, okyndykda ola gavgada
 Kəlblər cənqə olyb amada.
 Kahramanlıkla alıb taci-zəfər,
 Kojdylar aləm ara zəhrətlər.
 Ej mugənni, oky bir nəgmeji-əyr;
 Nəgəmatınla kopart zyru-nəzyr.
 Bizi ahənglərin zad ejlər,
 Kəlbi jətməzləri irəad ejlər.
 Dağlan kəlbi dytan zulumətlər,
 Kajıdar bir qəzəl niyyətələr.
 O mukəddəs qəzəl ahəngi oky,
 O vətən nəgməsi sarəngi oky.
 Bizi dərja qibi purcyz etsin,
 Gəm dunjanı fəramyız etsin.
 Ta mukabildə dyrak ziranə,
 Jazamakçyn çalızak mərdanə.

Kit'ə

Bak quləndə ötən zəjda bulbullər
 Çəh-çəh vyryr, azik olmyədyr qulə.
 Qecə qunuz nəgmə okyr, inləjir
 Lejq ony qul e'tinasız dinləjir.
 Onyn qibi azik də dunjadə,
 Olmyədyr bir qəzəl kızı dildadə.
 Jata bilməz, səvdiqinin dərdindən,
 Jakar jeri, qəqu, ah sərdindən.
 Amma cavan kızın jokdyr xəbəri,
 Onyn niçin gəmlidur nəgmələri.

Ədalət

Ej ədalət! Nə olmysan bilməm?
 Jətməsan ja qi olmusən bilməm?
 Qim qi hurriyyətə edər hörmət,
 Çəqər aləmdə muttəsil zəhmət.
 Qim qi, zəlm ilə, nahak ilə açık,
 Vyryzyb çarpyzar isə o jazık,
 Bəjny zəncirlərin kycagında,
 Cən verir məhbəsin bycagında.
 Qim qi kəlbində ejləjirsə hələq,
 Əz qəzəl mejlü-niyyətə bibaq,
 Həç ytanmaksızın edər rəftar,
 Qəndi vicdanı ilə saxtaqar.
 Qeçir ömrü onyn fəragətdə,
 Jəzar azadə ejzə-izətdə.
 Ej ədalət! Nə olmysan bilməm,
 Jətməsan ja qi olmusən bilməm.

Lə'nət

Lə'nət vucydyz uzrə, odlar saçarsa saçsın,
 Sən duzmən uzrə bak, qul, mərdanə dyr, çəqilmə
 Koj dostları'n kycagın, koj səndən ötru açsın,
 Qətmə olar tərəfdə, joldazlara əjilmə,
 Jol xəjli sərəkdyr, mənzil bəzi irəkdyr.
 Jalnız dajan kabakda, jalnız dyran koçakdyr.
 «Artık byrakmarık biz» duzmənlərin bağırsa,
 Sən qul cavabları'nda, sə'j et, çalız, kabak qət.
 «Qəl bir kədər də dincəl», joldazları'n çağırsa,
 Tez qec ötüz qi, vardy atidə istirahət.
 Jol xəjli sərtrakdyr, mənzil bəzi irəkdyr,
 Jalnız dajan kabakda, jalnız dyran koçakdyr.

Karakyz—arı

Şirə jigməkda idi bal arı, zəhmət ilə,
Karakyz qordur ony soylədi çok nifrət ilə:
«By nə qundur a jazık, bəjlə olyrmyz jazajı, z?
Akzəm iz, hər səhər iz, heç tuqənilməz məqər iz?
Əzəpərdən də olən vaktıda bir fərkin jok,
Bəs nə mənzyrilə bynea çalırsan çok-çok?
Əmrü oldykca məqər hər jazajan izlərmı?
By kədər zəhməti akil də kəbyl ejlərmı?
Sən hara, mən hara, bak, mən yçaram qəj uzunə,
Kanadım səs salar yçmakda çölün dag duzunə.
Mən yçan vaktıda ətrafa duzər səs, vəhəət;
Bir yçar kyz edəməz yçmaga hər qız cur'ət.
Suru ustundə çobanlar jatamaz korkymdan,
Çöldə hejvan ja maral vaz atamaz korkymdan».
Ehtiramilə ona bal arı, verdi cavab:
«Bəli fərmajəiniz dogrydyr əlbəttə cənab!
Zəhrətin, zəmin ycalı, urəqin zad olsun.
Kismətin devru-kəzadan daha muzdad olsun.
Amma mən qim by kədər əlləzirəm zəhmət ilə,
İttifak, etməq uçun məhz umymijjət ilə,
By təsəlli mənə bəsdyr, olar asyda canım
Qi, by zənlərdə mənəm də var iqi kətrə balım.

Kri,lovdan

Zəhmətqəz aji

Qordur aji, qəntli çəqir zəhməti,
Var əcəb asyda asan sən'əti.
Əjmə əjər, mənfaətilə satar
Pyl kazanar jaxzı, kazanca çatar.
Duzdu ony da həvəsi by izə,

mə'təl kaldı, duz qətdi; mən iqi manat da söz vermizəm qi
artık verim.

İşə jə, jə, jə : — Aj çok sak ol! Həmişə mənəm təsərfəmi
sakla; mən dəjənə əməl eləsən axırda adam olarsan; indi
mən qedim bir az dincəlim. Əqər qəlib soryzan olsa, dəjər-
sən iz ustunə qətdi (*Bəjbala qədir*).

Bəzinci qəlis

Ə l i 3 ə f i : — (*Jəltuz*). Hə, dərə xəlvət, tulqu bəj;
o bəj də mənəm (*otyrır ypravljajyçinin jərində, bir kələm
də qəturur elə qəstərir qi, jazır*). Amma by ypravljajyçə
qibi adam jokdyr. Dogrydyr dili bir az zəjəddyr, acıdyr,
amma urəqi safdyr. Ax, byrak o, dörduncu numrə fantan elə-
sin, donlygyn kırk manat olsun; vaj heç dərdim olmaz. Aj
qəpəq oglynyın kələmi (*çizir*), biz də ypravljajyçə olak, by-
rada otyrak, amma necə ypravljajyçə olaram! Byjyraram,
basaram, qəsərəm, kırkıraram, çığıraram, ony-byny səqə-
rəm, yzakları, hamı, kəç, kəç, kəç, altın salaram, bijar apa-
raram, (*korkarak*); a, birdən sonra mənə atarlar ha!... (*o vakt
telefon zəngi çalır*). Nə olajdı, by zəngi vyran xozəjin olaj-
dı. Ona bir para sözlər xəbər verərdim. Olardım qəzunun
izlə, sonra by ypravljajyçəni alardım ovcımın içinə, mym
qibi jymzəldər idim (*fəməllukanə bir halət ilə danır*). Aga
sənsən? İxtvo aparat, ixtvo? Hej aga! Aga! Aga! Sizsiniz?
Odyr jətib nə bilim?! Bir iqi saat olar qi jətib; elədur, dog-
rydyr; həmişə otyrır telefon ilə danır, jənə jəktir, jətir.
Sənin heç xəbərin jokdyr. Əqər biz olmajak, byranı o allah
hakkı, lap talan elər; nə? Qim? Qimsən? Ezzəq sənin agandyr
(*öz-özünə*) mən də elə bildim qi, agadyr... İtil cəhənnəm ol.
kırkmal!... Ada bəlgə xozəjin imiz! Hər nə isə qəçər qədər.
Jalan-palan bir təhər duzəldəriq. (*Otyrır Bəjbalanın te-
rində*).

Altıncı qəlis. (*Əli Mizan və Zafakat*).

(*Zafakat qədir kapını bərq açır və papax ilə daxil olur*).

3 a f a k a t : — Aga, Sabahın xəjr.

Ə l i 3 ə f i : — Pəhə, korkdym qi, evi dağılmışın og-
ly! Çort iznajet!... (*Əlini salvar cibinə koşyr və nütqəbbir-
danır*) Papaxım, qətur, kapını ort (*özünə qulur*).

3 a f a k a t : — Bağlılazım, mən ypravljajyçəni is-
təjirəm.

B ə j b a l a : — Əlbəttə səniz bəjuq iz olmaz.
 Ə l i 3 ə f i : — Bəs!...

B ə j b a l a : — De qərum rysca bilirsənmi?
 Ə l i 3 ə f i : — Necə bilmirəm (*cibindən qagız çıkar-
 dır*), bydyr prozina jazmısam.
 B ə j b a l a : — Qərum (*altır baktır*); oho ərizəduy!
 Ə l i 3 ə f i : — Jok prozinadyr.
 B ə j b a l a : — Təfavutu jokdyr, birdur (*okyyjyr*). Jejo
 və Belogordy gospoda Mobil Əli 3əfi Kyrbanofdan prozin-
 jadyr. Vot moj xətt. (*Bəjbala qulur*); pozalista mine piran-
 mit izdelaj, mən zalvam, pedsat rybli mesjatsi; maja imejet
 priqəziq. Izdanzıq psjerona.
 B ə j b a l a : — Aj ogyl sən by dili harada əjrənmisən?
 Ə l i 3 ə f i : — Bizim məqtəbdə.
 B ə j b a l a : — Çok jaxət mən byny qəndərrəm bizim
 gazetələrə...
 Ə l i 3 ə f i : — Hələ by çornavajdyr. Bəlqə billavayın
 da qərəsən.
 B ə j b a l a : — By da jaxət dyr. Bircə qet bizim nəcca,
 İrəfi çağır byra.
 Ə l i 3 ə f i : — Aga! Mən İrəfi necə çağırırım? İrəfin
 qi canı jokdyr.
 B ə j b a l a : — Sən hansı İrəfi dejirsən? Ada mən dul-
 qər İrəfi dejirəm ej...
 Ə l i 3 ə f i : — Elə mən də dulqər kajıran İrəfi deji-
 rəm də.
 B ə j b a l a : — Ada mən dejən musəlməndyr ej...Er-
 məni dejil.
 Ə l i 3 ə f i : — Aj aga! İrəfinin də erməni musəlmanlı
 olar? İrəfə evlərdə qasa, bəskab duzərlər.
 B ə j b a l a : — A canım sən mənə lap darıxdırıldı; qet
 bizim konsy bazardaqlı dulqəri çağır.
 Ə l i 3 ə f i : — O tirjaqi dulqəri dejirsən? O qi araglı-
 nın vakti qələndə səqdar it qibi əsir, ony dejirsən?
 B ə j b a l a : — Hə ony dejirəm. Aj, İrəf dejil bəs nə-
 dur? Amma bizlərdə də gəribə-gəribə adlar var ha!... İrəf,
 takça, bygça, Agabala, Aga Baba, Dyrdy Kyly, Bala Kyly...
 Ə l i 3 ə f i : — Nə kajırak biz kojmamızıq qi, mama
 kojan addyr; biz okyjanda Kojjryk Aji. Xəlil, Ezzəq Gəni,
 Kojyn Həsən, nə bilim. Hə, İrəf odyr vizkanın ustunda qəllə-
 çarxtı kojyr. Sənin bəzın üçün onyn pırqəziqi qərdü lap

Ə l i 3 ə f i : — Necə byjyrdyn, anlamadı m?
 B ə j b a l a : — Bilirəm o sənin az aqlın ilə by müzqil
 fəlsəfəni anlamazsan?
 Ə l i 3 ə f i : — Eləduy.
 B ə j b a l a : — (*Əzu-əzu ilə tərəfə: Jə'ni qi anladı*).
 Bəzka kyllük?
 Ə l i 3 ə f i : — Bəzka zəj jokdyr. Mən istəjirəm çıkm.
 B ə j b a l a : — Nə üçün?
 Ə l i 3 ə f i : — Elə onyn üçün.
 B ə j b a l a : — Necə onyn üçün?
 Ə l i 3 ə f i : — Donlygym azdyr. Odyr indi fantan
 olacaq, sən mənə donlygymy artırmırsan; dogrysy mən by
 donlyk ilə dajanmaram.
 B ə j b a l a : — Kardəz! Hələ heç zad jokdyr. İndi ajak-
 larınızı jykartı nərđibana kojmysynyzyz. A jazık hara qe-
 dəcəqsən? Qim sənə artık verəcəq?
 Ə l i 3 ə f i : — Mobilə...
 B ə j b a l a : — Qim?
 Ə l i 3 ə f i : — Mobil! Mobil; uç il onyn janında da
 dajanmısam.
 B ə j b a l a : — Aj uzun ag olsyn. Hələ uç il janında
 olmysan adını bilmirsən...
 Ə l i 3 ə f i : — Eləduy də...
 B ə j b a l a : — Bydyr. Səzun cavabında da belə deji-
 rən; amma ony ynytmısan qi, onları janında qərəq rysca
 jazı-pozy biləsən.
 Ə l i 3 ə f i : — Necə qi bilmirəm. Əlbəttə bilirəm. Hə-
 lə ondan bəzka jənə gejrı jərlərdə də xidmət etmişəm.
 B ə j b a l a : — Səjlə qərum daha nərədə kyllük et-
 misən?
 Ə l i 3 ə f i : — Çornı Gorodyn pristavının janında;
 onyn lap qəzunun üzgü idim.
 B ə j b a l a : — De qərum, by jalanları özündən kajı-
 rırsan? Joksa əjrənmisən?
 Ə l i 3 ə f i : — İncəmalın janında, pantaljón həqimi-
 nin janında; vallah, billah!
 B ə j b a l a : — Pantaljón qimdur?
 Ə l i 3 ə f i : — Nə bilim bir bəjuqduy (*bir az dajanır*)
 indi nə dejirsən? Odyr buqur allaha qi, indi fantandıy; mən-
 siz nə kajıracaksınız?

M i r z a: — Aga! Ypravljajyça? Əqər o çetvorti no-
mer fantan eləsə, mənim donlygyny artırarsanmı, ja jök?

B ə j b a l a: — Necə jök, əlbəttə artıracağam. Hə; son-
ra daha nə kylligyn var? Axır sənə söz dedim, qətsənə isinə
(*jenə telefon zəng vyyr*).

M i r z a: — Heç nə. Telefon izvonit ejləjir.

B ə j b a l a: — Əzidirəm canım, qet daha (*Mirza çikir*).

Dördüncü qəlis—(*Əli Mizan qədir*).

B ə j b a l a: — (*Qədir, telefony qoturur kylagına dytyb danıtır*.) Promısla kaspadına Mamedova, hə mənəm, Bəj-
bala. Səlam əlejçum, sabahınız xejr cənab Əhməd Aga, dər-
duncu numrə bəjuq ymyd verir. Fantan qozləjiriq, beəinci
numrədə də isimiz jaxıdır. Dunəndən bəri orada balta sı-
nıb kalıbdır.

Bəli! Çokdan dytmyzyk, çəqiriq; iqi dujum qəlib iquinci
zalonkam, çıkartmıçık. Qlecəni səhər olynca çalıçmıçık; am-
ma o zəgərib balta çıkımadı, kaldı, kyjynyn içində; amma
zərər jökdyr jenə çıkardarık (*bir az daha dikkətlə dinləjir*).
Necə? Konzynyn paxıllıkdən lap bagrı, çatlaçır (*byrnyyn
altında mırıldajır*) onlar da juz əlli səqqiz sazındadyrlar;
mənim kərkym ondadyr qi, olmaja, bizimqi ilə onlarınçı da
eçni mənbə'dən, bir qəzdən olmyz ola; sonra bizim neft də
oradan qədə; arxajın olyn. Necə qi bir parça kəndin üstünə
milçəq konar, o cur də fəhlələr dördüncü numrənin üstündə
izləjirlər; daha necə ola bilər qi, adamı, da çök eləjəq, xərc
də az olsyn (*otboj verir*). Bazınızda nə qəlsin, sizin..... nə
deçim?!

—Sözümü agzımda jarımqılık kojdy qetdi (*saata ba-
kır*). Saat uçdur, hələ mən dincəlməmişəm. Hə nə var Əli
Mizan?

Ə l i Z ə f i: — Fantanın kapagını qoturdum.

B ə j b a l a: — Sonra?

Ə l i Z ə f i: — Mən istijirəm bir söz deməq.

B ə j b a l a: — Oh! Deməq?! (*tərəfə: jaxçı danıtır*).
Byjyr, de qörüm mən də istijirəm kylak asmak (*tərəfə*):
dinləməq jerinə kylak asmak! (*Kylagını dytyr*).

Ə l i Z ə f i: — Deçirəm qi, axır biz də adamıçık, adam
balasıçık; bir jeməq içməqə də macalıçmız jökdyr. Arvat
jök, yzak jök, ana jök, bacı jök... Təvəkkə' eləjirəm qi, bizim
uçun bir vakt kojastınız qi, haçak jeçəq, haçak içəq?

B ə j b a l a: — Pəq eçi, çök qəzəl-səzdur. Qet əzizim nə
vakt jeməq istəçirsən je, nə vakt içməq istəçirsən iç.

ka duzdu kyjynyn içinə. Aga! Parovoçyn topkası zıçıb; aga!
Ocaq qarastıları stındırdı, saldı, kyjynyn içinə (*by vakt bir
səs ezidilir*).

İquinci qəlis (*Əli Mizan qədir*).

Ə l i Z ə f i: — Mən elə bilirəm byradan qəlib

B ə j b a l a: — Eç oglan! Bəjirdən sən qəlırsən məndən
niçə sorryrsən?

Ə l i Z ə f i: — Mən elə bilirəm byradan qəlib
(*Əli Mizan qədir*).

B ə j b a l a: — (*Jalınız*) Hə! By da mənim priçəzi-
qim!... (*bazını silqələjir*).

Uçuncü qəlis (*Mirza ara kapıdan
qədir və dajanır*).

M i r z a: — Cənab ypravljajyççı! Korkma! By qyrylty
fantanın pilətəsinin səsidur. Arabanın içindən jerə salanda
səs elədi.

B ə j b a l a: — Eç sag olasan, aj olasan sag.

M i r z a: — Aga mən saki deçiləm, mən Mirzajam. Sa-
ki mənim anamın kardazının bibisi nəvəsinin oglydyr. İndi
byrada deçil, qəndə qədib.

B ə j b a l a: — Jaxçı, çök jaxçı; daha bəsdur; yzyn
muzərrəf eləmə; qet Əli Mizana de arabaçının pylyny versin
jola salstın.

M i r z a: — Baz ustə (*by vakt telefon zəng vyyr*).
Telefon izvon eçlijir, aga!

B ə j b a l a: — Jaxçı! Qlorursən qi, telefonyın səsin
mən ezidirəm (*öz-özünə*) byrada qərəq mən turqə danıçma-
ğı da jaddan çıkardam. Qlorəq ryseç danıçak, javaç-javaç
qərəq tat dilini də oçrənəm. Bir də by jazıklar turq dili bil-
mirlər qi, nə etməli (*Mirzaja*) hə? Niçə dajanmışan Mirza!
Jənə bir dərdin var jökse?

ƏVVƏLİNCİ PƏRDƏ

Məclis vake' olыр Balaxanı, qəndində, sol tərəfdə kapıdar, jazı, stoly, altında zənbil, üstündə qagız, kələm, mürəqqəh kabı, çotka, bir telefon aparatı, bir də Balaxanı, nəkəsəsi və bir neçə styllar

Birinci qəliş

B ə j b a l a : — (*jalınız qəzir*). Parizin vıstavkasında bizim by dağılmıız Balaxanı, elə yaxşı, qərunur qi, daha nə dejasən. O vaktə urəqimdə kojdy m qi, haçan Baqlıja qed-səm, hər nev' ilə olsa Balaxanada özümə bir kyllık tapım... Elə də oldy: iz də rast qətirdi, kyllık da tapdı m; indi by Balaxana kara nəftin, palçıqlın, tustunun, hisin, pasın içində adam necə jzası n? Çok da adam ypravljajyzçidur! Özüm də mat kalmı zam qi, nə uçun by adı mənə kyjryk baglajırlar (*təaccubla*); ypravljajyzçi! Dogrysy zəhər kontorları nın lap alçak nəqəri bizdən yaxşı dolanı r. Bynlar qeçər qedər, hamı sı ndan bətar odyr qi, qı undə bir dəfə kontorçy qəlib dejir:

«By nədur?... By kədər də pij izlə nər. Pij jejrinsiz nədur?!» Çarə nədur? Nə etməli? Xah nə xah hirsini saklajı r-san; izi salı r-san zarafata dejirsən:

—A canım! A qəzum! Biz sı çan dejiliq pij jejq. Bir dəkikə də rahatlıqlı mız, dincliqimiz jökdyr; istə jirsən bir qı tab okymaga, bir də qərdun mirzalar, fəhlələr: Aga! Zalon-

Basan

Ot biçini

Qəj çəmənini ətri dytyb hər jeri,
 Çylgalajıb dag, dərəni, çölləri.
 Əldə biçinçi daradı səf bə səf
 Ot darajarlar karılar hər tərəfi.
 Ot kyrysyn byrda jıgarlar zələ,
 Jaz oty bir janda sərərlər hələ.
 Qəntlilər əllərdə təmamən jaba,
 Arabaja oty jıgarlar kaba,
 Arabaja ot kalanar dag olar,
 Qəntlilərin onda qəfi çag olar.
 Arabaja at közylyb qəzləjir,
 Sanqı kaxılmı3 jerə tərənəməjir.
 Əjmə qibi saklamı3 ajakları3,
 Sallajyban hər iqi kylakları3.

MƏCLİSƏ LAZİM OLAN ŞEYLƏR

Bir çift corab, telefon zənci, jazı stoly altında zənbil, qagız, kələm, çotka, mürəqqəb kabı, neçə styllar, bir də Balaxanı kartası.

ƏŞXAS

Bəjbala—kara sakkal, Avropa səbqində ypravljajyacı, 30 jasında.

Əhməd Məhəmmədof—vizka sahibi, 50 jasında.

Mirza—20 jasında.

Fəhlələr.

Zafakat *)

Əli Məzan **)—priqeziq 25 jasında

Xan Sənam—fəhlələrin anası, 40 jasında

*) By ad Şəfkətdur. Fəkət Sıhət özü Zafakat jazdıqı, uçun biz də alırtız.

**) By dəxi Əli Şəfidur.

415

Ullasly

İndən ötrü qi, qetmədi tənbel,
İninin axır, olar ənqəl.
Çəqsə hər qim qi bir kədər zəhmət,
Olar əlbətdə akibət rahat.

Bagça

Qəjərin, qəj cəmənlərim qəjərin.
Sumbulum, jasəmənlərim qəjərin.
Açıln ijl qullərim açıln.
Allı-əlvanlı qullərim, açıln
Jetizin meyvəciqlərim jetizin,
Saralın həyvəciklərim jetizin.
Mənə bir sevgili konak qələcəq,
Qələcəq bilmirəm haçak qələcəq.
Qələcəqdur babam mənim janıma,
Bakacak allı-qullu bostanıma.
Qəzəcəqdur kədəm-kədəm bağıma,
Qorəcəqdur uzumlu çardagımı.
Dərəcəq dadlı meyvələr jejęcəq,
Mənə min dəfə mərhəbə dejęcəq
—Mazallah nə yaxşı kəbilsən,
-Bağçıvanlıkdə xejli qamilsən.
Dərəçib, sy verib, calaklamısan,
Zaxtadan kədə yaxşı saklamısan.

Aji və zir

Əlbir olyb bir aji, bir zir ilə,
Avladılar dozanı tədbir ilə.
Olmadılar razı ony bəlməqə
Çıkdı iz axır ölub-öldurməqə.
Çejnədilər, diələdilər, diddilər,
Bir birini al kana gərək etdilər.
Əzlərini takətdən saldılar
Hər biri bir səmtə duzub kaldılar.
Tulqu yzakdan qorub ol hələti,
Bildirdi qi, jok heç birinin takəti.
Qələdi qoturdu avı, etdi fərar
Həsərət ilə bəkdı, dalınca bylar.

Sən də dəxi vermə əzijjət mənə».
Cutçu dedi: «Bircə mənə ki, ləhjan,
Sərgə verubdurmu sənə bir zizan?
Kəsd eləmədin nə uçun canına
Olmyz idin təznə onyn kanına?»
Cutçu baba həjlə deji bə gejnəq.
Ejlədi ol kurgını, ol dəm hələq
Xalk ilə hər qəs necə rəftar edər.
Hak ony ol dərədə qiriftar edər,
Jaxşılığa jaxşı cəzalar alar,
Pisliqə həm durlu əzalar alar.
Sə'j elə əxlakını, ki, lə xybtər
Xulku-həsən sahu, bə ol ej pəsər.

Kartəka və milçəq

Dedi bir qun kartəkaja milçəq:
«Sən zirəqsən və ja qi mən zirəq?
Nərə mən istəsəm yçyb qədərəm,
Əzümə hər jeri jyvə edərəm.
Hər xərəq ustunə konyb jejęrəm,
Səndən artıq hünərlijəm dejęrəm.
Sən əqər dən qətirməyə qədəsən,
Sənə mumqun deji ləfər edəsən.
Məni hər qah qi, kovsalar kaçaram,
Yçmaga onda kol-kanad açaram.
Kanadım vermiz ixtijar mənə,
Jokdyr əsla gənim nə var mənə ?
Xərəqimdur həmişə amadə,
Qim jazar mən qibi by dunjadə?
Xabqahını həriru-dibadyr,
Mənzilim bəzmi-sahu-pazadyr.
Jokdyr əsla nə hərmətin, nə jerin
Səjlə aja nədur sənin hünərin?»
Dedi kartəkə: «Qəs daha sözünü,
Bəsdur az tə'rif ejlə öz-özünü.
Jaj qunu jəgmajanda məjehtac,
Kıç olanda odyr kalarsan ac.
Çəqərəm jajda mən əqərçi cəfa,
Surərəm kıç zamanı, lejç səfa».

İstə jenə munakəzə başlandı,
Otyrmak ustə sözləri yzandı.
By əsnada qeçdi ordan bir bulbul,
Jalvardılar: «Sən et bizə təəmmül.
Biz bir neçə qamança, tar tapmışıq,
Byrda bir izerət məclisi jəpmişik.
Xahizimiz bydyr bir azca zəhmət
Çəqib, bizə otyrmagı qəl əjrət».
Bulbul dedi: «Bynlar ilə qar azmaz,
By baz, kylak, qamançaja jərazmaz.
Mysiki bir zevk istəjir, by sən'ət.
Bir də qərəq elmilə kabilijjət.
Sizdə qi, jokdyr bynlardan bir əsər,
Böz jerə zəhmət çəqməjin muxtəsər».

It və qələsi

Bir it agzında bir sumuqlə səhər,
Sy qənarından ejləjirdi quzər.
Syda öz qələsin qorub o zaman,
Sandı, bir özqə itdur ol hejvan
Sumuqu atdı, tez o bir janə,
Syja vürdy özün hərisanə.
O iti ta qi korkyja salsın,
Bəlgə agzındaqi əti alsın.
Tapmadı bir zey oldy çök gəmqin,
Həm itirdi nahak jerə xərəqin,
Qələjə yjma hirsu-gəflətdən,
Ta əlin çikmastın həkikətdən.

Sərçə və kırıgı

Sərçəni bir kırıgı, edərqən ziqar,
Bir tələjə oldy kəzadan duçar.
Cutçu qorub dytdy ony ol zaman,
Kırıgı qəlib naləjə etdi fəğan.
Söjlədi: «Rəhim ejlə mənə kıl xıtlas,
İzgilə səndən edirəm iltimas.
İstər idim avlamaga sərçəni,
Sən nəjə nahak jerə dytdyn mənə.
Verməmişəm mən qi, xəsarət sənə,

Ə l i 3 ə f i : — Sənin ilə danızsandyr. Jə'ni qi biz
olyryk. Nə ərzın var? De!

3 a f a k a t : — *(İqi əlini döşünə kojyb baz vyryr)*. Sə-
lam əlejquım *(bir də baz vyryr)* səlam əlejquım!

Ə l i 3 ə f i : — Aj əlejqəssəlam, məzallah mə'rifətli
oglan qorunur qi, qirib çıkan adama oxşajırsan.

3 a f a k a t : — Aga! Esitmizəm fantanınız var, mənə
bir jər verin.

Ə l i 3 ə f i : — Qorun əlindən nə qəlir, ha, de qorun?

3 a f a k a t : — Suqançı.

Ə l i 3 ə f i : — İznəçit tartajçiq odyr qi, jə'ni mysyr-
man dili ilə neft çıkardançı *(dyryr qəzir)* xarçın səndən za-
lovanı, nə kədər pazdravit eləjəq?

3 a f a k a t : — Bir aj izləjim qorərsiniz də...

Ə l i 3 ə f i : — Elə isə mə'rifətli danızsırsan.

3 a f a k a t : — Mən də kədr bilən adamın janında kyl-
lyk etməq istəjirəm.

Ə l i 3 ə f i : — O halda jaxət nəkəin qətirdi. Hə, soj-
lə qorun jeddi ezzəqin arpasın bələ bilərsənmi?

3 a f a k a t : — Nijə bilmərəm *(Əli Mizan kələm qətu-
rub bir zey jazır)*.

Ə l i 3 ə f i : — Adın nədur?

3 a f a k a t : — Nəqərin Zafakat.

Ə l i 3 ə f i : — Musəlmansan jəksə erməni?

3 a f a k a t : — Vaj nijə erməni olym, musəlman.

Ə l i 3 ə f i : — Heç zərər jokdyr. Familjan nədur?

3 a f a k a t : — Kanpanof.

Ə l i 3 ə f i : — Hə indi bildim. Atana rəhmət: duzəldi:
sizin qəndinizdə molla-var? *(Jənə jazır)*.

3 a f a k a t : — Hə, əlbət qi...

Ə l i 3 ə f i : — Mysyrmandyrımı ja erməni?

3 a f a k a t : — Dazdanja eləsən nijə olmaz?

Ə l i 3 ə f i : — Axı mili moj, mən bir jazan pozan
adamam. Amma Əli Mizan Kanpanof mysyrman adı heç ta-
tın qitabında da qorməmişəm. Mysyrmanın adı olar: Bə-
juq Aga, Əli Baba, məhədi Tarikyly, qərbəljə, Siziıkyly;
jəksə Zafakat?!

3 a f a k a t : — *(Onyn sözun qəsir)* Ada! Noxanlı Xan-
canın oğly Əli Mizan! Nə yzyn danızsırsan? Elə bilirsən səni
tanımıram? Dabbagxanada qonunu tanıjıram. Daha yzyn
muzərrəf eləmə. Al by iqi manatı, ypravljajyçijə de mənə
bir jər versin.

Ə l i 3 ə f i : — (Tərəfə). Oldy kyrtardı.
3 a f a k a t : — (Verir) Al sok qəzünə (Zafakat qedir).

Jeddinci qəliə

Ə l i 3 ə f i : — Qərdunuz nə cuvəlləgi, adam idi? Amma fantan qi javıqləzi, qəlim artı, b ha... (Akyzkadan kal-kib bagırır) Mirza, Mirza, Mirza?...

M i r z a : — (Xaricdən) Nə dejirsən?!

Ə l i 3 ə f i : — Ada mənim o kolyk bajazı, m. qətir byra. Mirzə canın nımdərinin altındadyr.

Mirza: — (Jenə xaricdən) Nə uçun? Nəqərinəm? It ham-balı, dejiləm qi...

Ə l i 3 ə f i : — Ada! Qəzümə jaxzi, bak, məni tantırsanmı? Bynyn agzına-byrnyna bak...

M i r z a : — (Jenə xaricdən). Hə, daha bəsdür, az danız.

Ə l i 3 ə f i : — (Əz-əzunə) Canım bizim by mysyrmanın izi lap təcəubludur! Bynlar bir-birinin ajagını, çəqməqə, pisliqini istəməqə lap həvəs edirlər. Acından ölürdü, qətidim vedrəçiliqə kojdy, indi məni də bəjənmir. Az kalır qi, loqalığından partlasın; sorrysanz qi, nə kədər ruzəvət aldı, n? Heç nə? Vyr dyt (barmagı ilə qəstərir) iqi abbası.

Səqq'zinci qəliə (Əli Zəfi və Mirza).

(Mirza ortalıq kapıdan qəliə və iqi qitab verir).

M i r z a : — Mirza Canın nımdərinin altında imiz; jəkydyr, bynları da çəlləqin üstündən qəturdum.

Ə l i 3 ə f i : — Aj evi dagı, m.ə by bajazdyr? By qi, Tarı-Verdinin gəzəl qitabıdyr (oky/yr), Aj dalaj, dalaj, dalaj...

Juz fiqru-xəjal ejləjirəm qonlym açılımr.

Gussə məhu-sal ejləjirəm qonlym açılımr.

M i r z a : — Nijə qonlym açılımr? Bydyr dörduncü numrə fantan ejləjir, onda urəqin açılar. Indidən hələ bir nəfər mysyrman mənə ajda bez manat verir qi, onyn kanalına nəft bıraqım.

Ə l i 3 ə f i : — Oho! Olmaja qi, mənsiz iz dytasan ha! (sonra o biri qitaba baktır) Oho! By nədür, Krilovyn basnları.

M i r z a : — Bilmirəm nədür, mən okymamı, zam.

Ə l i 3 ə f i : — Odyr, okymamı, zən qi, o qunə kal-mı, zən da!

M i r z a : — Sən qi okymı, zən, qəruuq elə fəzən qunə çıkmı, zən?

Ə l i 3 ə f i : — Anlamajırsan, sənə nə dejirəm (oky-yr):

Кфартет. Пряказнин мяртишкя, ешяк кячи да тапдиляр мишкя, заатденель кфартет. Анардилар ноты. алты балты икн скринка отурдилар под липка вурдурум смички пилинит сует.

Яваш карданим кричит мартишкя, саним мишка басым отур карнида алыты, маним против втор, бурда айнар лес и гор. Аппят кричит ешяк, маним вар секрет, когдэ джаркина отурум, Аппят гамаум вулдулар, вурдулар и соловей прилетел. Мартишка саним деир, анар бир саат терпений. Чтəб онин решит саман мений. Соловей деир, иступай да! Ешяк мартишка кячи де тапдилар мишка.

M i r z a : — Nə uzyn kylagımı, zı dənq ejlədin. Səjlə qəraq nə dejir o?

Ə l i 3 ə f i : — Dejir qi:

Nadinci mejmyn, ezzəq, qeçi tapdı, lar

Bir ajım, qıvartet çalmaga

M i r z a : — (onyn sozunı qəsir və təməsxuranə) Pof!!! Pof!!!...By nə əhmək sozlərdür; ha, jı! dejil bizim Qəllədə-mənə qitabı?!!... Hə, jaxzi, jaxzi, bizim ypraviljajyazçı nərdibənə mərdivən dejir a!

Ə l i 3 ə f i : — Pəh, sən ony dejirsən, xəbərin jəkydyr, dulqər İrafə də naccar dejir (quturlər) aha! birdən Bəj-bala ezidər ha!

M i r z a : — Bir də de qərun nə dejir?

Ə l i 3 ə f i : — A hejvan bizi biabır edirsən, çık byradan cəhənnəm ol!

M i r z a : — Oho, oho, oho!

Ə l i 3 ə f i : — Tərs sillə qələr ha! Çık byradan çık!

M i r z a : — Javaz, javaz; oho, oho!

Ə l i 3 ə f i : — Məni tantırsanmı? Qəzunu sil, məni əməlli tantı!

M i r z a : — Necəməqər, jəksə mogrysan, kal'ə bəjisen nə çık, çık dejirsən. Havajı, qəlməməzəm qi, iqi abbası, sak olsyn, iqi abbası.

Ə l i 3 ə f i : — Eh, sənin iqi abbasın başına dəjisin. Al itil, açıl başımdan (iqisi də qədirlər).

B ə j b a l a : — (*qəliə*). By nə səs idi, kojmadılar bir az jətım, dincəlim. Əli Zəfi qərəsən hansı cəhənnəmə qətdi. Amma mən bynyn xatırını, çək istijirəm; jaxzi, kyllıkbaz, vəfalı adamdır. Muhəmmədovyn janında məni tə'rif edə edə lap qəjə çıkardı, b.

X a n S ə n ə m : — (*Daxil olur*). Bəjbala sənən?

B ə j b a l a : — Bəli! Bacı, mənəm. Nə kyllıgynız vardır?

X a n S ə n ə m : — (*Qəliə lap Bəjbalanın uzunə bəkir və sakkalından jayıdır*). A sakkalın agarsın, by mənim yzağımi, nə uçun çıkartmışan?

B ə j b a l a : — (*Əz-əzunə*): Nataraz arvaddır ha! Heç xarrat bazardan qəcməjib! (*Xan Sənəmə xitabən*). Sənin yzağı, qimdir bacı?

X a n S ə n ə m : — Qim olacaq, Mirza!

B ə j b a l a : — Nə Mirza?

X a n S ə n ə m : — İqı il idi byrada kyllıkda idi. Dünən bir, by qun iqi, qəldin-qəlmədin yzakıgımi, çıkartdı, kojdyn avara, sənə nə jamanlık etmişdi? Fajda verməz, təzə qəlmisən axı... Təhər-təhrunə bak bynyn; adama okşamaz... (*bermagı ilə hədələjir*) Bydyr mən qədİRəm zəhərə yzağımi, qəndərəcəqəm qəlsin.

B ə j b a l a : — (*Əz-əzunə*) Biz də dejiriq qi, müsəlman arvatlarında koçaklık jökdyr, bylar da?? (*Xan Sənəmə xitabən*) a bacı! Byjyrsan? Joksa xahiz edirsən?

X a n S ə n ə m : — Əlbəttə xahiz edirəm, təvəkkə edirəm, Bəjbala aga! Dediqim bydyr qi, bir təhər jola qədin; biz də axır müsəlmanlık, adamlık, gərib olqədən qəlmiziq; öz-qənin janında uzumuzun syjy təqulməsin; biz də axır bir ocaglık; joksa məni tanımlırsan?? Mən qərbalajı, məzədi hacımın yzaklarını, anasıjam. Qəçən il kaban avına qədəndə avda öldü; dəz düzsün fələqin başına; joksa mən hara, Balaxana hara? Agdam mahalı hara? Byra hara?!...

B ə j b a l a : — Ejbı jökdyr, de qəlsin; allah kojja fantanlarımız atar, bir izə kojari, k.

X a n S ə n ə m : — Çək sak olasan, allah sənə əmür versin (*stolyn ustunə bir cift corab kojyb dejir*) by də sənin peşqəsin.

Ə l i Z ə f i : — (*qəliə*) Aga! Kanatı, qətirdilər, amma

jaxzi, dejil, çurumuzdur. Əzunuz baksanız jaxzi, olar (*Bəjbala qədir*).

Onyncey qəliə

X a n S ə n ə m : — (*Əz-əzunə*) Aj oqlan by Bəjbala Tuqəzban xan bacımın bacısı, ogly dejil, joksa Tyby Nisanın kardazı, oglydyr (*Əli Zəfi byny qərmur, qəliə telefonyn janına zənq vyryr*). Byj, bismillah by nədur? (*Jənə zənq vyrylyr*) aj balam by zəjtəndyr, nədur? (*Jənə zənq vyrylyr*). Vaj dədəm sənə kyrban (*Əli Zəfi byna bakır Xan Sənəm korkyr, qədir, Bəjbalanın janında dyryr*)

Ə l i Z ə f i : — Aj bacı! Nijə belə qizlənirsən?

X a n S ə n ə m : — Allah aməndyr, by zəjtəndyr nədur? A balam, əqər müsəlmənsən allah xatirinə daha məni korkytma danız qərəq səzun nədur?

Ə l i Z ə f i : — Aj bacı! Zəjtən qimdir?

X a n S ə n ə m : — A balam! Ədumu kysdym qi, bir danız qərəq nə təhər adamsən?

Ə l i Z ə f i : — Qim ilə danızırsan! Aj arvad? (*Qulur*) Ha, ha, ha... bah telefona dejirsən; adam da balaca zənq-dən korkar? Korkma bacı, korkma! By bir məzəli məzəndyr, qəl qəstərim; bir qər by nə cur zəjdür.

X a n S ə n ə m : — Jök, korkyram a bala!

Ə l i Z ə f i : — A bacı, sijiredenite elijənlər hamıstı arvatdyr. Nədəndür? Sən korkyrsan, olar jök; jakın qəl, bak, qədərsən qəntdə səhbət edərsən, hamı mat kalarlar; bir bak qər bynyn içində ildırım var!

X a n S ə n ə m : — Jök, mən korkyram, istəmirəm.

Ə l i Z ə f i : — A bacı, mən jeqəliqda qizi sənin janında, nijə korkyrsan, nədən korkyrsan? Mən bydyr zənqi vyryram (*zənqi vyryr*) Madmozəl dejir, jə'ni arvat dejir (*arvad səsi ilə*) sentralın. Mən dejeçəqəm sijiredenite pazalysta, qislotni ragoto fraqyl Hyrvıç Birnatakof, indi hazırdyr. Zənqi vyrdym danızacaklar.

X a n S ə n ə m : — Siz axı rys dili ilə danızırsınız, mən qi bilmirəm.

Ə l i Z ə f i : — Axı sənin xəbərin jökdyr. İstəjirsən lap moltantı dili ilə danızım. Bir bak (*danızır*) ixte aparat, zırpı, sənən; kivraksanmı? İzdes adın Karabagsqi madam jest; danızmak istəjirsənmi? (*Xan Sənəmə dejir*) qəl qətur, kyləgına dyt, həm ebit, həm danız.

X a n S ə n ə m: — (*Danışır*) Qimsən? Xan Sənəm!
Nə dejirsən? (*Telefony atır*). Ala, ala vyj, lova duzəsiniz.
Qulum onyn bəzi na...

Ə l i Z ə f i: — (*Qulur*) Aj bacı nə dedi?

X a n S ə n ə m: — Heç nə, qulum onyn bəzi na!

On birinci qəlis

Ə l i Z ə f i: — Xan Sənəm (*Muhəmmədov orta kart-
dan qədir*).

M u h ə m m ə d o v: — By qimdur? (*Əli Mizan korkyr*).

Ə l i Z ə f i: — Anamdyr, bibimdur (*sonra*) Mirza-
nın bacııdyr, İbadın xalasıdyr...

M u h ə m m ə d o v: — Hə, dört adamsınız imiz, bəs o
biriləri hanı?

Ə l i Z ə f i: — (*Javazca Xan Sənəmə*) İzin varsa de
(*Əli Zəfi qədir*).

M u h ə m m ə d o v: — (*Xan Sənəmdən sorryyr*) Aj
arvat ərin byrada izləjir?

X a n S ə n ə m: — (*Bazını silqələjir*).

M u h ə m m ə d o v: — Oglyn byrada izləjir?

X a n S ə n ə m: — (*Bazı ilə hə dejir*).

M u h ə m m ə d o v: — Neçə oglyn var?

X a n S ə n ə m: — (*Barmagı ilə qəstərir 5 və qədir*,
*Telefyn zənqi vrylyr. Muhəmmədov jakın qədir və
danışır.*)

M u h ə m m ə d o v: — Qimsən? Əli Zəfi? Nə dejirsən?
Nə madam? İtil telefonda haramzada, bir də bizim promısla
ilə danışma. Sən də əhməksən, Əli Zəfi də. (*Jənə dinləjir*) Sə-
nə dejirəm qəs səsinə (*telefony kojyr jərə*). Siz allah heç
murvətdür, insafdyr! Bynı allah qəturərmi? İzi kojyblar
qər telefon ilə nə bizliq, hərəmzadalık çıkardırlar. Mənə də
dejirlər qi, fantan var, fantan var; mən də zəhərdən fajtona
minib jorta-juqurə qəlmizəm qorum nə var; heç zad; bir
ətəq pyl toqmuzəm, bynlara bak byrada kart ojnajırlar. Qe-
cə jatdıkları bəs dejil, qunduz də jatırlar; nə bəjuq, nə qiçiq.
Mən də dejirəm özluqumda fantalım var fantalım.

On ikinci qəlis

(*Bəjbala—Əli Zəfi—Muhəmmədov.*)

B ə j b a l a: — Ada Əli Zəfi, Əhməd Agaja qim dejib-
dur fantal var?

Ə l i Z ə f i: — Vallah heç mənim xəbərim jokdyr.
Mən deməmizəm.

M u h ə m m ə d o v: — Jalan demə, ezzəq; sən dejil
idin telefonda məqər, sonra da dedin qi, ezzəq kardəzındyr?

Ə l i Z ə f i: — O, telefon jaxzə danışmajybdyr; xə-
rabdyr; mən elə bildim qi, danışan Mirzənin kardəzındyr.
Dedim: kardəzın izdəqdür. Jə'ni çök izləjən adamdyr; iz-
ləməqdən jorylmyr. Telefonda çıkıb ezzəq kardəzındyr.

M u h ə m m ə d o v: — Sən dedin axır fantal vryr.

Ə l i Z ə f i: — Mən demizəm Mantəzovyn fantal vry-
ryr.

M u h ə m m ə d o v: — (*Onyn sözünü qəsir*) Qəs səsi-
ni əhməkin birisi; nə bəjuq var, nə qiçiq. Evimi jıxdınlız;
yzyn elə pyl ver, pyl; by nədur? Qəndir; by nədur? dəmir;
by nədur? Torba; By nədur? Zalman; by nədur? Taxta, by
nədur? Mazın. A qizi belə də musəlmançılık olar! Evim jı-
xıldı. Heç məqər allahınız jokdyr? Birisi baltanı, kyjyda
sındırlar, o birisi zalonkanı, çıkarda bilmir.

B ə j b a l a: — Əhməd Aga! Bir az hevsələ ediniz, da-
rıxmajnlız; suqur allaha izimiz jaxzə qədir.

M ə h ə m m ə d o v: — A qizi! On iqi ildir mən hevsələ
edirəm, aj evi jıxdımlızın ogly! Daha bəs dejil?

Ə l i Z ə f i: — (*Bəjbala xitabən*). İndi nə byjyryr-
san, o Zafakat bir jaxzə suqançıdyr; məndən olsa elə eləjəq
qi, o əlimizdən çıkması; odyr kojmyzəm zalonkanı, çı-
kartınl.

B ə j b a l a: — Kyjydan heç əsər, əlamət varmı? Neft
qorunurmu?

Ə l i Z ə f i: — Çök...

M u h ə m m ə d o v: — (*Bəjbala xitabən*). Siz bynyn
sözünü adam sözü hesab edirsiniz? By qi hejvandyr...

B ə j b a l a: — Nə eləjim? O biriləri də onyn tajuıdyr.
Nə təfavutu var?

M u h ə m m ə d o v: — (*İbarə ilə*). Zy qoty hərif zati-
alilərinin əlejhində bana bir çök ixtarətdə bylynyb da dejir idi
qi, əqsər qəcələr kymarbazlıkla imrari-vakt edir.

B ə j b a l a: — (*Soryzır*) Jə'ni by ezzəq demizəmi?

M u h ə m m ə d o v: — Əvət. zy ezzəq hərif dejir. Bu-
tun qunduzlər ykjydan kalkmajır.

B ə j b a l a: — Əcajib! Jə'ni by hejvan hərif demizdur?

Ə l i Z ə f i: — Hələ elə bilirsiniz qi, biz ezzəq heç
baza duzmuruq nə danışırnlız. Dogrydyr, Zafakat elə bir
az da kart ojnajandyr. Qunduz də bir kədər jatır: amma ony
mən əlimdə mym qibi jymzaldaram.

M u h ə m m ə d o v: — (*Əli Zəfiyə*). İtil byradan əhmək (*Əli Zəfi qədir*).

B ə j b a l a: — Zənnimcə o mənim ələhimə danımaz.

On uçuncu qəliə

(*Bəjbala və Muhəmmədov.*)

M i r z a: — (*Daxil olыр. Muhəmmədova xitabən*). Aga qəzun əjdən, ftoroj numrənin baltasını, çikartdı, m.

M u h ə m m ə d o v: — Oj... zuqur allaha, zuqur allaha.

Z a f a k a t: — Aga! Qəzun əjdən numrənin zalonkasını, çikartdı, m.

M u h ə m m ə d o v: — Çok jaxzi, çok jaxzi (*Əli Zəfi bir çok fəhlələr ilə qədir*).

Ə l i Z ə f i: — Aga qəzun əjdən, myzədylygymy ver, fantal vyrdy.

B ə j b a l a: — Dedim qi, Əhməd Aga, by Balaxanı, da qərəq hevsələ edəsən (*Əli Zəfi ojnajır, fındıqca çalır*) myzətylygymy ver aga! Myzətylygymy ver.

M u h ə m m ə d o v: — Zuqur allaha zuqur allaha (*xaricə səs quj ezidilir, Bəjbala dyryr, qədir, fəhlələrə dejir*) qurəqləri qəturun, dalımcə qəlin.

Ə l i Z ə f i: — Elə qərdum dəz dezildi, bala, bom-bom, fantal pır-pır elədi.

M u h ə m m ə d o v: — (*Fəhlələrə çikardıb pyl verir*).

Ə l i Z ə f i: — (*Fındıqca çalır ojnajır.*) Haj, hoj, haj! Fantaldyr aj fantaldyr...

CIHALƏT SƏMƏRƏSİ

jaxyd

BİR JETİMİN XOZBAXTLIĞI

(Bir pərdəli yzak teatrosy)

MƏCLIS ƏHLİ

Fajik Əfəndi	—	Muəllim.
Əsəd Əhmədzada	}	Sə'li səjirdlər.
Sadaj Həsənzada		
İsmail	—	Tənbəl və nadine səjird.
Dadaş	—	Əsədin atası.

(Məclis muəllimlərin məqəb otağında əmələ qəlib. Fajik əfəndi sandalçada otyryb gəzətə okyjyr. Həjətdə yəakların ojnamak səsi qəlib. İsmajil dözü açık uzu muraqqəb ilə karalanmış içəri qırır. Qəzlərini vəhəi qibi açıb, jymyb, cıgıra-cıgıra danıdır və qətdiqə səsinə javadıdır.)

I s m a j i l : — (*Aglaja-aglaja*). Muəllim əfəndi. Sadaj Həsənzada dərs okydygym jerdə qəlib bəzıma bir jymryk çırpdı qı, ağılm bəzımdan çıkdı. Bir bakınız jeri də zızbıdur (*qəstərir*).

F a j i k ə f ə n d i : — Mən səni də tanıdırəm, Sadajı da. (*Cəzməqini duzəldir*) Sadaj heç vakt elə izi etməz!

I s m a j i l : — Muəllim! Hamıdan xəbər alınız, mən heç nə etməyəm. Əz jerimdə otyryb dərsimi okyjyrdym; o neçə dəfə mənə vyryb, amma mənəim jazıgım qəldiqi uçun qəlib sizə zıqajət etməmişəm (*əlini bəzına aparıb jalandan dejir*) of...of...necə agrıdır!...

F a j i k ə f ə n d i : — (*bakıb qətur qı, dözü, kərnə açılmız, pəncəqi dujmələnməmişdur*) By nədur? Kərnəni açık... Dözünu dujmələməq də bilmirsənmi, ədəbsiz!... O nədur! Uzun kap-kara karalmışdır!... Məqər sən uzunu jymyrsan?

I s m a j i l : — (*Aglaja-aglaja*) Jyjyram muəllim!... (*Əzunu elə qəstərir qı, qyja ytanır*).

F a j i k ə f ə n d i : — By kara nədur, uzunu-qəzunu bylamışsan?

I s m a j i l : — Kara pısdır, muəllim əfəndi, jajıdır!...

F a j i k ə f ə n d i : — Nə kara pısdır, jajıdır? Uzunu jazmışsan qı... (*by vakt da Əsəd Əhmədzadə içəri qırır*).

Ə s ə d : — Muəllim əfəndi! By İsmajil Sadajı, elə vyrdy qı, jazıgım byrnıyndan kan bylak qibi akır. (*İsmajil byny ezidəndə Əsədə kəz-qəzlə acıklanıb hədələjir və əzunu elə qəstərir qı, qyja aglajır*).

I s m a j i l : — Muəllim! Hamı, zəjirdlər mənəimlə duzməndurlər; hamı, qəlib jalandan sizə zıqajət edir qı. siz mənə tənbəh edəsiniz.

F a j i k ə f ə n d i : — E j n a d i n e ! Elə bynyn uçun kabakca zıqajətə qəlmışsən?!

S a d a j : — (*Uzu jyjylmyz içəri qırır*). Muəllim əfəndi! Mən bilmirəm by İsmajilə nə etməmişəm? Dunən bir erməni yəaqı ilə quçədə savazırdı, mən də qədib aralazdırıdm. İndi məndən razılık etməq əvəzinə vyryb byrnımy kanatdı?!

I s m a j i l : — (*Aglaja-aglaja*) Muəllim əfəndi, jalan dejir; siz də onyn sözüne inanırsınız!

Ə s ə d : — Bak odyr. Alın, da dunən erməni yəaqı vyryb zıdırıbdır!

I s m a j i l : — (*Ony hədələjir*). Sən orada idin? Nə uçun jalan danıdırsan?

F a j i k ə f ə n d i : — Aj jaramaz! Bəs dejirsən Sadaj səni vyrmışdır?

S a d a j : — (*Təəccübə*) Mən səni nə vakt vyrdym?!

I s m a j i l : — (*Aglaja-aglaja*). Hə, sən vyrdyn da...

F a j i k ə f ə n d i : — Səsinə qəs ədəbsiz! Nadineliq etdiqin bəs dejil, qəlib bir bəhtan da dejirsən!... By qun bir saat naharsız kalarsan. Qjet!

I s m a j i l : — (*Aglaja-aglaja*). Muəllim əfəndi mən nə eləmişəm?

F a j i k ə f ə n d i : — Daha nə edəcəqsən? Mən dəfə sənə tapırmışam qı, dinc ol, savazma. Quçə yəakları ilə qəzmə... amma mənəim sözlərim heç sənəni kyləgında kalmajr!

I s m a j i l : — (*Aglaja-aglaja*). Muəllim əfəndi! Duqanımlızın kabagında jazıkca-jazıkca otyrmyşdym heç qəslə izim jok idi...

F a j i k ə f ə n d i : — (*Sözünü qəsib*). Hə, jazıkca-jazıkca! Dogry dejirsən. Çok jazık oglansan!... Məallah.

I s m a j i l : — Bəli! Jazıkca-jazıkca otyrmyşdym. Bırdən konzymyz bir erməni yəaqı qəlib bəzıma vyrdy, kaçdı. Mən də dyryb ony vyrdym.

F a j i k ə f ə n d i : — Sənin duqənda nə izin var idi?
Ə s ə d : — Muəllim əfəndi! Hər qun məqtəbdən çıxan qibi duqana jujurur.

I s m a j l i : — Mən qetmirəm, anam jollajır.

F a j i k ə f ə n d i : — (*Jan tərəfə*) Təksir bynları, ata-anası, ndadyr; evladları, na tərbiyə verməq əvəzində, qu-çə-bazarı, n canı, na saltırlar. Yzak zaj olyr qedir; byndan sonra bynlardan adam olarmı? Tərbiyəsizliq, ədəbsizliq bynlarda qoq bağlamı, zdır. (*Ismajıla*) Mən sənə deməmişəmmi qi, duqana qetmə? Dunən atanı çağır, b ona demədimmi? Itil byradan saat uçəcən naharsız kalarsan!..

I s m a j l i : — Daha qetməyəm. Muəllim əfəndi! By dəfəliq mənə bağl, əla! Yzaklar hamı, sı mənimlə duzmən- durlər.

F a j i k ə f ə n d i : — Səni min dəfə bağl, əlamı, sam. Amma əsla halı, na təfavut etməmişdir. Qjet!...

Əsəd! Sən dajan, səninlə sözum vardyr. (*Ismajıl və Sadaj qedirlər. Otakdan çıxan vakt Ismajıl Sadajı, durtmələ- jir və kajıdıb qoz altı, muəllimə baktır.*)

F a j i k ə f ə n d i : — Əsəd, hər cənd çok zəhmət çəq- dim, amma zuqurlər olsyn qi, zəhmətim itmədi. Gori dərul- muəlliminində olan pansiona bir nəfər zəjjird kəbyl etməq uçun verdiğimiz ərizəni oranı, n müdiri kəbyl etmişdir. Sə- nin çalı, zkan və sə'jli olmagı, na qorə kərar kojmyzyk qi, ora- ja səni qəndərəq; qərursən qi, sə'jli olmaq nə kədər jax, zdyr. Sən çalı, zkan və sə'jli olmasajdı, n, by qun by xəzbaxtlı, k bir başka zəjjirdə kismət olacaq idi. Indi qet. Ata-anara xəbər ver qi, sabah səni Goriyə qəndərəcəjim. Əzizim! Orada çalı, z, sə'j et, koj muəllimlər səni sevsinlər. Inan qi, uç ildən sonra bir alim və qamil insan olyb vətəninə kajı, dacaksan; o vakt millət və insanı, jətə xidmət edərsən.

Ə s ə d : — Əfəndim təzəqqurlər edirəm. Sizin jax, zlı, k- ları, nı, zı mən heç vakt ynytmaram!

F a j i k ə f ə n d i : — Qjet evinizdə de qi, paltarı, nı hazırlasınlar. Sabah qərəq qedəsən!...

(*Əsəd qedir. Fajik əfəndi gəzətə okymaga bazlajır. By halda Sadaj içəri qirir və bir tərəfdə gəməqin dajanır. Muəllim ony qorməjir, bir azdan sonra muəllim başı, nı, kaldır, b qərur və ony çağırır.*)

F a j i k ə f ə n d i : — Sadaj! Byraja qəl qərum nə uçun aglajır, san?

S a d a j : — Əfəndim! Məqər mən çalı, zkan dejiləm? Məqər mən tənbaləm?

F a j i k ə f ə n d i : — Necə; sənə qim dejir qi, tən- balsən?!..

S a d a j : — Bəs Goriyə Əsədi qəndərisiniz, mənə nə uçun qəndərmirsiniz? Onyn ata-anası var. Mən jetiməm, onyn uçunmu? Muəllim əfəndi! Mənə qəndəriniz. Səz veri- rəm qi, qecə-qunduz çalı, zı, b çok jax, zı, okyjaram. Oranı, n muəllimlərindən soryzarsı, nı, z, əqər pis okysam, jənə mənə qeri kajtararsı, nı, z.

F a j i k ə f ə n d i : — Sadaj! Paxı, llı, k etmə! Dogry- dyr Əsədin atası var. Amma onlar da fəkir dirlər. O kədər pylları, jokdyr qi, yzakları, nı, elm okymaga qəndərsinlər. Paxı, llı, k jax, zı, xasıj jət dejildur... Sən də çalı, z onyn qibi ola- san. Səni də allah kojsa qələn il qəndərəm. Indi hələ ba- lacasan.

S a d a j : — Əfəndim! Inanı, nı, z qi, artı, k sə'j edəcəqəm. Indi Əsəddən bir az qeri kalmagı, nı, n səbəbi odyr qi, xala- mı, n evində nəqərliq edirəm. Pansiona qirəndə, dərdsən baş- ka heç bir izim olmajacakdyr. O vakt mən çok jax, zı, okyja biləcəqəm. Mən heç bir sı, nı, fda kalmaram.

F a j i k ə f ə n d i : — Mən sənə inanı, ram. Amma sən də inan qi, indi daha ony kojyb səni qəndərməq olmaz. Goriyə də bilirlər qi, biz oraja qimi qəndərəcəjij.

S a d a j : — Əfəndim. Çok təvəkkə' edirəm, əqər mum- qun olsa...

F a j i k ə f ə n d i : — Qlən il allah kojsa səni qənd- dərəriq. Qjet xatirəm ol (*Sadaj qedir*). Ax nə olajdı qi, kudrətim olajdı, by yzağı, aglamaga kojmazdı, m. Qləndərib öz xarcı, mla okydardı, m. Həm kabil və həm sə'jli və həvəsli bir yzakdyr. (*Dadaz qizinin səsi qəlir. Bajırdan qəntli dili ilə çığırır*)

D a d a z : — Mollaxana byradyr?

F a j i k ə f ə n d i : — Byjyrnyz, byjyrnyz!.. (*Dadaz Əsədin əlindən dytyb içəri qirir və ajak ustundə dyryr.*)

D a d a z : — (*Çığırır-çığırır*) Sallamməlejqu molla! Necəsən, jax, zı, sanmı? Allaha zuqur biz jax, zı, k!

F a j i k ə f ə n d i : — Əfəndim byjrynyz, əjləsiniz!
D a d a z : — Elə belə də jaxət, dyr. Rəhətdür. Sag olasan, aj mollacan! Axır sən by yzağı lap zaj etdin qetdi ha...
By qun by mənim əhvalımı, pozyb xarab eləmişdir!..

F a j i k ə f ə n d i : — (qulumsənir) Nə olyb məqər?
D a d a z : — A qizi mən nə bilim jaxamdan dytyb dejir qi, Garıdyrmy, Gyrydyrmy nə zəhrəmərdyr, dejir oraja qədəcəqəm. Bi.a.... aqlını kara aparıb, dəli olyb, axır bilmirəm byndan axynd olacaq, əfəndi olacaq, axır nə olacaq qəraq?

F a j i k ə f ə n d i : — Nə uçun Dadaş dajı! Okyjar muəllim olar. Bəs sən istəmirsən qi, yzağı n okyjb qamil bir adam olsyn?

D a d a z : — A qizi mənim yzağı m bir az sıjahı, sərriştə baza duşdu, çökdyr. Daha çox okysa vəcdən çıkar: İndi heç bilmirəm byny sən necə bəzdan çıkartmışsan; axır byny n nə dedi qidur?

F a j i k ə f ə n d i : — Dadaş dajı! Bəs biz dört-bez aj byndan iləri Əsəd barəsində danışmadıkmı, və sən də söz vermədinmi qi Əsədi qəndərəq qətsin? İndi bəs nə uçun razı olma jırsan! Qjürsən qi, bir nev'lə çarə tapmışk; nə uçun zəhmətimiz hədər olsyn?

D a d a z : — (jaltaklık ilə) Sənə kyrban olym, mən nə vakt söz verdim?

F a j i k ə f ə n d i : — Necə nə vakt söz verdin! Dört-bez aj byndan iləri ak sakkalların janında qəlib bizdən razılık etmədinmi?

D a d a z : — A bəzi na dənüm! O vakt sən mənə jəkin bir söz dedinmi? Ancak dedin qi, jazak. Nə bilim daha nə dediniz!... Mən də dedim qi, hə jaxət...bi.a... gələt eləmədim qi? Vaj... oda, o jyna duşduq a qizilər... (Əsəd atasına) javaz, a qizi javaz bir az kajda ilə danış

F a j i k ə f ə n d i : — A kardaz! Mən səni cəbrən oglyny qəndərməqə vadar etmirəm qi... mən sənə ancak jaxətlik edirəm. Daha oda o jyna nə uçun duşursən? Yzağı nı muf-tə okymaga qəndərilər. Sən qəraq razılık və təzəqqur edəsən.

D a d a z : — Jök mollacan! Sən olasan allah, bizim yzağı n jaxasından əl çəq. Mən əlməmişəm qi, o çəldən çələ dagdan-daga duşsun, özqələrin kapısında nəqər olsyn? Məqər mənə ejib dejil? Axır mən də özüm uçun bir adamam.

F a j i k ə f ə n d i : — A kardaz! Nə sözlər danışır-san? Bir qəlmə baza duş və anla! Biz sənin oglyny qəndərmiriq qi, qədib nəqərliq ejləsin. Biz qəndəririq qi, qədib oky-syn adam olsyn, mədəni olsyn.

D a d a z : — Bıj by nə sözdür! Bədəni olsyn? İndi mən okymamı, zam bədənim jökdyr? Adam dejiləm?... (Tarafə) Qjər birə nələr danışırılar? Bizmiş to jygyn qulməsi dytyr!

F a j i k ə f ə n d i : — Jaxət adamsınız Dadaş dajı! Amma elminiz olsajdı lap qəzəl olardı.

D a d a z : — Necə jə'ni byryn kylağı mı, dəjjizdirərdim?

Ə s ə d : — Ata, mən qetməq istə jirəm. Sən allah koj qədim.

D a d a z : — (Oglyna) Qəs səsinə hejvan! (Bazına bir kapuz vyryr).

F a j i k ə f ə n d i : — Dadaş dajı! Kylak as qər nə dejirəm. Nahak jərə yzağı mı, bədbaxt etmə; bəjlə iz mindən bir yzak uçun mumqun olyr. Əsəd kabil və sə'jli yzakdyr. Ona mənim hejfim qəilir. Jəkin bilirəm qi, bir neçə ilə Gori də okyjandan sonra qamil insan olar.

D a d a z : — Mollacan, sən olasan allah, by xatam mənim bəzımdan rədd et! Bilirəm sizdən bir yzak istə jiblər, bir jetimdən zaddan tapmış qəndəriniz. Daha mənim oglycy-gazımı əlimdən almamış. Mollacan ver əl-ajagımı əpüm. Allah xatırına məni by oddan-jalavdan kyrtar; yzakı qı da dərajə-tərajə salma. Sən allah mənə jazı qı n qəlsin.

Ə s ə d : — (javazca) Nə uçun kojma jırsan qədim, aj dədə! Mən qetməq istə jirəm.

D a d a z : — Sən çox gələt ejlə jirsən! Əhməkin biri...!

Ə s ə d : — Belə, dədə, çığı rma! By cürə bərq danışmak ejibdur.

D a d a z : — Ada demirəm səsinə qəs!.. Əhmək səsinə qəs! By saat dərinə bogazından çıkardaram!

F a j i k ə f ə n d i : — Kardaz, bəlfə sən başka cür fiqir elə jirsən. By kədər bil qi, Goridə bir bəjuq məqtəb var. Mən də orada okymızam. Sənin oglyny da oraja qəndərirəm.

D a d a z : — (Təaccüblə) Pi...a...Mən o kədər əhmək dejiləm qi, baza duşmə jim.

F a j i k ə f ə n d i : — De jaxət... atan rəhmətliq, biz də istə jiriq sənin ogly n qədib orada okysyn. Elmili, qamallı, mədəni insan olsyn.

D a d a z:—(*Tərəfə*) Javaz je bogazında kalar; mənü aldatmaq istijir (*muəllimə*) axır mollacan! Eji b. olmasın, Əsədin anası, dejir qi, mən yzağımdan bir saat da ayrılmaram. İstəjirsən qədəq bizim evə, qor anası, nə kijamət kopardır.

F a j i k ə f ə n d i:— Həlikət bilmirəm sizin by izinizə nə ad kojym?

D a d a z:— Mollacan! İstəjirsən mənü dyt byrada bir yaxşı, qotəqlə. Lap vyr bəzumi, da jar. Məni by tələdən kyrtar. Allahı xatırlına mənü by xatadan azad et.

F a j i k ə f ə n d i:— Dadaş dajı! Sonra pezman olarysan! Amma o vakt çarə olmaz. Vakti, qeçmiş olar.

D a d a z:— Nə üçün pezman olyram. Yzağımdan əl qəqməmişəm qi?

F a j i k ə f ə n d i:— (*Tərəfə*). Lap mən təaccub edirəm qi, dunjanın by izliktə vaktında, ijirminci əsrdə belə də gəribə nədan əvam olyrmyz?

D a d a z:—(*Tərəfə*). Ax...by mollalar da danırlar ha!.. Aj bynlar yzınçy olyr ha!...(Muəllimə) Dogrysy mən sənə yzak vermirəm. Mən yzağımi, quçədən tapmamışam. Jymyzaklık ilə dejirəm. Qjörürəm kammajırsan; mən o kədərlə ölmək dejiləm. Bilirsən qi nə eji jərəm ha...

F a j i k ə f ə n d i:— Byndan artıq daha nə edəcəqsən? Siz də dejirsiniz qi, biz atajık, adamık. Aj mazallah!...

D a d a z:—(*İrtməqlənib otyrdygy jerdən hirsü kalkır*) Mən qimdən əqsiqəm? Jəni sən by qağızın ağıtım-karasını, kandıın adam oldyn?... Biz hejvan oldyk? (*Tərəfə*) Byna bak qor nə danırlar.

F a j i k ə f ə n d i:— Kardaz mənim vaktım jokdyr qi, səninlə savazam. Səninlə danırmak, vakti, tələf etməq, vakti, öldürməqdur.

D a d a z:— Necə? Mənü öldürməq istəjirsən? Məqər olqənin jijəsi sənsən? Qjue dejil qi, mən yzağımi, vermirəm də...

F a j i k ə f ə n d i:— Kardaz, qet izinə. Sənin ilə mubahasə eləməqə mənim vaktım jokdyr.

D a d a z:— Hə, həm ildə uq-dört dəfə bir-ıqı vərəq çərəqələrini yzaklara verib pyl alanda vaktın olar!?

Ə s ə d:— (*Atasına*) Ata, bir az ədəbli danırs, eji bduur.

D a d a z:— (*Oglyna*) Səsinə qəs əhmək! Yzyn danırmam. Duz kabagıtına qədəq (*kajıdır muəllimə*) sən də kalmajasan,

məqtəbin də (*sonra oglynyın bojnynyın ardından itələjir*). Sur qədəq, nədan. (*Bynlar çıkandan sonra səhnənin arkasında yzak aqlaja-aglaja atasına dejir*):

Ə s ə d:— Ata, nə üçün belə kıl-kal edirsən.

D a d a z:— (*Oglyna*) Ada, demirəm səsinə qəs, joksa lap bəzumi, əzərəm. Əhməkin biri.

F a j i k ə f ə n d i:— (*Jalınız*) İndi qəl belə adamlar üçün hakk və səj elə; zəhmət çəq, axırda by da aldıgın myzd! Dogrysy bizim müsəlmanlar üçün muəllim olmaqdan çətin əzab olmaz. Çaltı, vyryz, zəhmət çəq, əzijjətdə kal, byna jalvar, ona jakar, bynyın üçün iz düzəlt... axırda razılık əvəzinə sojuz əzidəcəqsən. Ah, bilmirəm nə vakt xejr və zərimizi kəntib, dost və duzmənimizi tanıjacajık (*by halda İsmajıl aqlaja-aglaja içəri qirir*).

İ s m a j ı l:— Muəllim əfəndi! Mən otyryb dərsimi okyjyrdım; lap nahak jərə Sadaj qəlib mənə bir təpiq vyrdy. Az kalmışdı, qi, lap jıktılb kolym sınısın.

F a j i k ə f ə n d i:— İtil, cəhənnəm ol, nədurust, mən səni tanıjıram, sən nə jyvandıın kyzsən!

İ s m a j ı l:— (*Aqlaja-aglaja*) Elə siz həmişə Sadajın sozunə inanırsınız.

F a j i k ə f ə n d i:— Dəzunu dujmələ. Paltarıni duzəlt, biədəb. By nədur kərnin, dəzun açık qəlib kabagıtında dajannısan. Qjet Sadajı byra çağır (*İsmajıl qədir. Səhnənin arkasında ycadan dejir*).

İ s m a j ı l:— Sadaj, Sadaj! Byjyr, byjyr, indü sən də mənim qibi naharsız kalarsan (*Sadaj korka-korka qədir və dajandır*).

S a d a j:— Muəllim əfəndi, inanınız qi, mən heç bir zəj etməmişəm. İsmajıl özü...

F a j i k ə f ə n d i:— (*Onyn sözünü qəsib*) Sadaj kylak as: sən jetim oldygyn üçün allahın sənə rəhmi qəldi. Sən Əsəddən xəzbaxt oldyn. Daha ony qəndərməjəcəjəm. Qjet hazırlan sabah Gorijə səni qəndərəcəjəm.

(*Sadaj çok zad olyb, o jan by jana baktır*).

F a j i k ə f ə n d i:— Nə üçün mat məttəl kaldın? Sabah jəkinən qədəcəqsən. Qjet hazırlan.

S a d a j:— Mənim kijmətli və səvqili muəllimim. Siz by qun mənü elja etdiniz. Allah sizdən razı olsyn. Bilmirəm nə nev' ilə sizdən razılık edim.

F a j i k ə f ə n d i : — Qlet əzizim!, Umidvaram qi, az bir vaxtda qamil bir insan olyb, öz vətəpinə kajıdarsan. Vətən və millətinə xidmət edərsən; qlet elmin nıry ilə nıry-lən və cəmaata bildir qi, elm və mədəniyyət insanı xəzbaxt edər. Qlet allah sənə qomaq olsyn*).

Pərdə duzur.

1912. 30 Avgyst

*) Məqalə məcmuəsi, nömrə 15.

1928

248

